

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU VE
ROMANLARINDA OSMANLI'DAN
CUMHURİYET'E GEÇİŞ

HAZIRLAYAN

Aytekin ALPASLAN
Yüksek Lisans

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Türkan BAŞYİĞİT

İZMİR-2007

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Romanlarında Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçiş adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

...../...../2007

Aytekin ALPASLAN

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün ...../...../2007 tarih ve ..... sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisanüstü Eğitim Yönetmeliği'nin maddesine göre, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Aytekin Alpaslan'ın **“Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Romanlarında Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçiş”** konulu tezini incelemiş ve adayın ...../...../2007 tarihinde, saat .....’da jüri önünde tez savunmasını almıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin ..... olduğuna oy ..... ile karar verilmiştir.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

**YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ
VERİ FORMU**

Tez no:

Konu no:

Ünv. No:

Tez Yazarının

Soyadı: **ALPASLAN**

Adı: **AYTEKİN**

Tezin Türkçe Adı: Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Romanlarında
Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçiş

Tezin İngilizce adı: Passing from Ottoman to Republic in Yakup Kadri
Karaosmanoğlu and his novels

Tezin Hazırlandığı:

Üniversite: Dokuz Eylül Üniversitesi

Enstitü: Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

Yıl: **2007**

Tezin:

Türü: **Yüksek Lisans**

Dil: **Türkçe**

Sayfa Sayısı: **145**

Referans Sayısı:

Tez Danışmanı:

Yard. Doç. Dr. Türkan Başyiğit

Türkçe Anahtar Kelimeler

İngilizce Anahtar Kelimeler

1- Osmanlı

1- Ottomon

2- Cumhuriyet

2- Republic

Kaynak göstermek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir.

Yazarın imzası:

Tarih:

Ö N S Ö Z

“Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Romanlarında Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Geçiş” adlı konumuzu hazırlarken önce Yakup Kadri’nin yaşamını ve bu yaşamı süresince oluşan sağlam karakterini işleyerek eserimize başladık. Çünkü biliyoruz ki, toplumun kabullendiği ve faydalandığı sanatçılar; o toplumun içinden gelerek, içinden çıktığı halkın yaşayışını ve kültürünü kendinde canlı tutarak, kendi hayatını halka adayan kişilerden çıkmaktadır.

Yazarımız, ne kadar şanslı ki, yaşamının ilk gününden son anına kadar, bireyi olduğu milletini her zaman en önde tutmuş, özellikle Kurtuluş Mücadelesi esnasında ve devrimlerin ilanından sonraki yaşamında, her zaman kalemiyle en ön safhada bulunmuştur. Ve bu şansını da iyi bir biçimde kullanarak Cumhuriyet’in anlamını topluma doğru bir şekilde yansıtmaya çalışmıştır.

Konumuzun temelinde ise, yaşamdan aldığı güç ve birikimle meydana getirdiği eserlerinde; Anadolu halkının, Osmanlı’nın son dönemindeki çalkantılı siyaseti içinde umutsuz yaşamıyla; Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte, milletin kendi öz benliğine kavuşarak geleceğe umutla bakmasını ele almaya çalıştık.

Her ne kadar Yakup Kadri ile ilgili çeşitli konularda eserler olmasına rağmen, bu yapmaya çalıştığımız eser; onun belli bir dönem geçirdikten sonra gerçek kimliğini bulması sonucunda oluşturduğu eserlerin, toplumun bilinçlenmesi ve Cumhuriyet’le birlikte edindiğimiz kazanımlarımıza sahip çıkmamız gerektiğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

İlk başlarda Yakup Kadri ile ilgili çalışmaların çokluğu nedeniyle, işimin zorlaşacağı düşüncesi hakim olmaktaydı. Fakat, Yakup Kadri’nin eserlerini

incelemeye başladığımda gördüm ki; O'nun bütün eserlerinde genel olarak Cumhuriyet, Millet ve Atatürk aşkı önemli derecede öne çıkmaktadır. İşte Yakup Kadri'nin bu aşkı, benim bu konuya daha da itina ile yaklaşmamı ve bu konuyu daha da dikkatle incelememi sağlamıştır. Sonuçta bu düşünce ışığında Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Romanlarında Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçiş adlı tezimi ortaya çıkardım.

Bu çalışmayı yaparken yardımlarını esirgemeyen, sorularıma sabırla yanıt verip beni yönlendiren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Türkan Başyigit'e ve aynı zamanda bu çalışmam boyunca bana destek olan eşim Saliha Alpaslan'a ve çalışmalarım süresince sevgimi kısıtlamama rağmen hep yanımda olan biricik kızım Dila'ya en içten duygularıyla teşekkürlerimi sunarım.

AYTEKİN ALPASLAN

İzmir, 2007

Ö Z E T

“Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Romanlarında Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Geçiş” konulu çalışmamda, Yakup Kadri’nin eserlerini oluşturan ilk romanlarında, Türk toplumunun, Osmanlının son dönemdeki yenileşme hareketinin başlangıcı olan Tanzimat’tan Cumhuriyet’in kuruluşuna dek süren zaman dilimindeki Batı hayranlığı çerçevesindeki yaşam biçimi; Kurtuluş Savaşı’nın kazanılması sonrasında yazdığı diğer romanlarda ise Türk toplumunun, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte Mustafa Kemal Atatürk’ün ortaya koyduğu devrimlerin etkisindeki yaşam biçimi ele alınmıştır.

Beş bölümden oluşan bu eserimizin ilk bölümünde yazarın yaşamı; ailesi, okul yılları ve bu yetişme imkanları sonucunda hayatı boyunca sürdürdüğü diplomatik görevleri incelenmiştir.

İkinci bölümde, yazarın romanlarındaki düşünce dünyasının şekillenmesini sağlayan, Türk milletine hizmet şevkinin oluşmasını tetikleyen fikirlerinin temelini atıldığı; sonuçta edebi şahsiyetinin olgunlaşması aşamasındaki süreç incelenmiştir.

Eserimizin nc bölümünde ise ele alınan romanlar ışığında, Türk milletinin işgal sırasındaki yaşam tarzı içerisinde Batı’ya bakış açısı, kendine özgü yaşam biçimi incelenmiştir.

Dördüncü bölümde, ele alınan romanlar çerçevesinde, Türk milletinin Kurtuluş Savaşı sırasında yaptığı inanılmaz mücadele ve bu mücadele sonucunda Cumhuriyetle birlikte kazanılan, çağdaşlığın temeli olan devrimlerin, millet tarafından benimsenmesi sürecindeki yaşamı incelenmiştir.

Eserimizin son bölümünde ise, yazarın bütün romanlarında bir dönemin özelliklerini tarihsel anlayış içerisinde kronolojik sırayla vermesi ve Türk milletinin tarihsel yaşamı boyunca; yaşamının milli ruh ışığında sürdürülebilmesi için gerekli olan en önemli unsurlarını oluşturan Cumhuriyet, Millet ve Atatürk kavramlarının önemi incelenmiştir.

ABSTRACT

In my study, which is about “Passing from Ottoman to Republic in Yakup Kadri Karaosmanoğlu and his novels”, in first novels of Yakup Kadri, life style of Turkish people in the west admiration on going in the period of time from administrative reforms, which is the initial of regeneration action in the last period of Ottoman, to constitution of republic was taken up and in the other novel of Yakup Kadri, which was written after from winning of Turkish war of independence, life style of Turkish people under effect of revolution, which was constituted by Mustafa Kemal with constitution of the Turkish Republic, was taken up.

In the first part of our novel, which include five part, author’s life, his family, his school years and his diplomatic task, who was continued during his life with this growth possibilities, was examined.

In the second part, duration, which supplies to taking shape his idea world, and in the stage of development during his literary individually, was occurred his first idea, that it stimulates his service enthusiasm to Turkish people, was examined.

In the third part, according to taken up novels, perspective of Turkish people to west in the occupation years and specific life style of them was examined.

In the fourth part, according to discussed novels, incredible struggle of Turkish people in the Turkish War of Independence and public life in duration of adopting of revolution, which is the basic of modern and was obtained with republic at the end of this struggle, was examined.

At the last part of novel, all novels of the author, which give one period's historical properties in historical perception as chronologically, and importance of republic, people and Atatürk concept, which is necessary to continue Turkish people's life according to perception of national essence during historical life of Turkish people, was examined.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	I
TUTANAK	II
TEZ VERİ FORMU	III
ÖNSÖZ	IV
ÖZET	VI
ABSTRACT	VIII
İÇİNDEKİLER	X
KISALTMA LİSTESİ	XIII
GİRİŞ	1
I. YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU' NUN YAŞAMI	4
A- Aile Çevresi	4
B- Yetişme Yılları	6
C- Diplomatik Yönü	10

**II. YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN EDEBİ ŞAHSİYETİNİN
OLGUNLAŞMASI 15**

A- Fikir ve Düşüncelerini Etkileyenler 15

B- Fecr-i Ati ve “Yakup Kadri” 22

C- Mecmualar ve “Kadro” 26

**III.YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN ROMANLARINDA
OSMANLI DÖNEMİNİN İZLERİ 33**

A- Kiralık Konak “Tanzimat” 33

B- Hüküm Gecesi “Meşrutiyet” 41

C- Nur Baba “Bektaşilik” 50

D- Bir Sürgün “Jön Türkler ve II. Abdülhamit” 54

E- Sodom ve Gomore “İstanbul’un İşgaldeki Hali” 63

F- Hep O Şarkı “Konaktaki Lüks Hayat” 74

**IV.YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN ROMANLARINDA
CUMHURİYET DÖNEMİNİN İZLERİ 77**

A- Yaban “Anadolu Köylüsü ve Aydını” 77

B- Ankara “İnkılap Türkiyesi” 84

C- Panorama I-II “İnkılaplar Devri” 93

V. YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU'NUN ROMANLARINDA TARİHSEL SÜREÇ VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM	112
A- Romanlarındaki Tarihsel Sürecin Değerlendirilmesi	112
B- Romanlarında Atatürk ve Cumhuriyet'e Bakış Açısı	118
C- Romanlarında Millet ve Milliyetçilik Kavramları	129
SONUÇ	133
KAYNAKLAR	138
EK	143

KISALTMA LİSTESİ

- a.g.e.** : adı geçen eser
- a.g.m.** : adı geçen makale
- Bkz.** : Bakınız
- C.** : Cilt
- CHP** : Cumhuriyet Halk Partisi
- DP** : Demokrat Parti
- Doç.** : Doçent
- Dr.** : Doktor
- Enst.** : Enstitü
- Haz.** : Hazırlayan
- s.** : sayfa
- S.** : Sayı
- TBMM:** Türkiye Büyük Millet Meclisi
- TTK** : Türk Tarih Kurumu
- Ünv.** : Üniversite
- Yrd.** : Yardımcı
- yay.** : yayınları

GİRİŞ

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, yazdığı bütün eserlerinde, yaşadığı dönemin güç şartlarını büyük bir ustalık içinde kaleme almıştır. Yeni Türk Devleti'nin oluşan yapısını benimsediğı için de eserlerindeki genel tema; Devrimle gelen yeniliklerin toplum tarafından özümsemesini ve kabul görmesini içeren konulardan yola çıkarak Anadolu halkının bilinçlenmesine çalışmıştır.

Dünyaya bakış açısı ilk başlarda bireysel düşünceler içinde kalsa da, yaşadığı bazı olaylar onun düşüncesini ve topluma bakış açısını büsbütün değiştirmiştir. Özellikle rahatsızlığı nedeniyle gittiğı İsviçre'de insanların Osmanlı'ya nasılda aşağılar tavırlar içinde bakması, her fırsatta Türkleri hor görmelerine şahit olması; onun mensubu olduğu milletine yanaşmasına, milleti için var olmasına büyük etken olmuş; en önemlisi de, bu sıralarda Çanakkale Savaşı'nın kahramanı Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçip Milli Mücadeleyi başlatması, Yakup Kadri'nin bundan sonraki yaşamının şekillenmesine çok büyük tesirde bulunmuştur.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında Atatürk'ün akıllı ve isabetli kararlar almasını vurgularken, Cumhuriyetin sürekliliğinin devamında Atatürk İlke ve İnkılaplarının ne kadar önemli olduğunu eserlerinde ve yaşamında tüm çıplaklığıyla ortaya koymuştur.

Yakup Kadri'nin, edebi hayatı önce Fecr-i Ati'yle başlayıp sonra Milli Edebiyat akımı sürecinde şekillenerek Cumhuriyet'in en başarılı yazarları arasında yerini almıştır. “Yakup Kadri, realist ve naturalist yazarların yöntemine uyarak, romanlarında toplumun bozulan, çöken yanlarını ele almıştır”¹. Okuduğı kitaplar ve benimsediğı yazarlar onun toplum insanı olmasını kolaylaştırmıştır. Yazı yazdığı dergi ve gazetelerde Atatürk İlke ve İnkılapları'nın Türkiye Cumhuriyeti'nin temel

---

¹ Cevdet Kudret, **Meşrutiyetten Cumhuriyete**, Bilgi yay., Ankara, 1967, s. 116.

taşları olduğunu anlatmaya çalışmış ve eserlerinin tümünü bir kronolojik sırayla oluşturmaya çalışmıştır.

Yakup Kadri'nin eserlerinin başlıca temalarını Türk toplumunun hayatı ve sorunları oluşturmaktadır. Hatta yazar, bunu kronolojik bir sıra altında yapmayı da ihmal etmemiş ve Tanzimat devrinden Cumhuriyet devrine kadar, Türk cemiyetinin çeşitli tarihi devirlerdeki hayatını ve meselelerini canlandırmaya çalışmıştır. Gerçekten de Yakup Kadri; Kiralık Konak'ta, Tanzimat'tan I.Dünya Savaşı'nın sonuna kadar yetişmiş üç neslin düşünüş ve yaşayışlarındaki değişikliklerini; Hüküm Gecesi'nde, İstanbul'un I. Dünya Savaşı'ndaki yaşayışını; Sodom ve Gomore'de, yine aynı şehrin Mütareke yıllarındaki yaşayışını; Yaban'da, Milli Mücadele devri Anadolu'sunu; Ankara'da, Cumhuriyet devri Türkiye'sini; Panorama I'de, Cumhuriyet'ten sonraki İnkılaplar devrini; Panorama II'de, Atatürk'ün ölümünden sonraki yıllarını; Nur Baba'da, Bektaşiliğin içine düştüğü olumsuz durumunu; Bir Sürgün'de, II. Abdülhamit devrinin aydın tipi olan "Jön Türk"lerin çalışmalarını, Paris'teki hayatlarını ve Batı medeniyetinin zayıf yönlerini; Hep O Şarkı'da ise Tanzimat dönemi sırasındaki konakta süren lüks hayatı eserlerinde işlemiştir.

Bütün romanlarını ve -Bir Serencam'daki ilk hikayeleri hariç- bütün hikayelerini sosyal temalara dayandıran Yakup Kadri'de, sağlam bir gözlemcilik ve ona dayanan kuvvetli bir realizm vardır. Ancak bu realizm, onun, romanlarındaki tarihi olaylar ve sosyal meseleler hakkındaki kendi düşüncelerini belirtmesine de engel değildir. Sağlam bir tekniğe sahip olan ve karakterlerini çok başarılı bir şekilde canlandırmasını bilen yazar, fikir bakımından oldukça yüklü olan roman ve hikayelerini kuruluktan kurtarmak için, onlara birer aşk olayı eklemesi de unutmamıştır. Fakat, ikinci planda kalan bu aşk olaylarından başka, roman ve hikayelerini cazipleştiren asıl mühim olay onun titiz bir üslupçu oluşudur. Gerçekten onun üslubu, Halit Ziya'dan sonra, son devir Türk romanında görebildiğimiz en sağlam üsluptur².

---

² Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, **Türkoloji**, II/1(1969), ss. 158-189.

Yakup Kadri, eserlerinde Anadolu halkının ruhuna girilmesini, Anadolu halkının aydınlatılmasını ister. Romanlarında bu görüşlerini güçlendirmek için, olaylara ve gelişmelere gereken titizliği göstermiştir. Yakup Kadri'ye göre, sanatçı, dünya ve hayat görüşünü dile getiren adamdır.

Yakup Kadri, eserlerinde hem Osmanlı'nın son dönemindeki yaşayışını hem de İnkılap Türkiye'si'nin oluşumundaki zorlukları ve Cumhuriyet yaşantısını işlemiştir. Özellikle Anadolu halkının, Osmanlı'nın son dönemlerdeki Tanzimat ve Meşrutiyet hareketliliğindeki durumunu; yine Anadolu halkının, Kurtuluş Mücadelesindeki durumunu ve Atatürk'ü ele alışını eserlerinde görüyoruz.

Muzaffer Ender, yazarımızı tanımlarken onun Atatürk'e olan bağlılığını şu sözlerle anlatmıştır; Yakup Kadri'nin, Anadolu'da bir gölge gibi Mustafa Kemal'in peşini bırakmadığını, Sakarya ve Garp Cephelerini dolaştığını; savaş sonrası yazın hayatının tamamında da Atatürk'e ve O'nun yaptıklarına, engin düşüncelerine yer verdiğini belirtmiştir³.

Güçlü bir kalem düşkünü olan yazarımız, mistik duygulu bir mizacı ile inkılabı düşkün mücadeleci ruhunu bütün yaşamı boyunca korumaya çalışmıştır. O, Türk toplumunun Tanzimat'tan Cumhuriyet'e dek gelen yarım asırlık yenileşme sürecindeki ikilikleri, kültür çatışmasını, kültür yozlaşmasını eserlerinde tarihsel süreç içinde seçtiği kahramanlarla vermeye çalışmıştır.

---

³ Muzaffer Ender, **Milli Edebiyat ve Sonrası**, İstanbul, 1967, s. 69.

I. YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU' NUN YAŞAMI

A- Aile Çevresi

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 27 Mart 1889 tarihinde Kahire'de dünyaya gelmiştir. Babası, Abdülkadir Bey olup, Manisa çevresinde yaşayan bir aileden gelmektedir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun baba tarafından dedeleri 17. yüzyıldan sonra adları duyulan bir ailedir. 1644 yılında Manisa'nın Yaya köyünde ölen Kara Mehmet Çavuş'un dört oğlundan biri olan Kara Osman Ağa kendisinden sonra gelenlere adını vermiştir. Tarihin incelenmesinde, bazıları, bu ailenin halka zulüm yaptığını söylemekte, bazıları da halka ve hükümete yardımcı olmuştur demektedir. Osmanlı hükümetinin güçsüzlüğünden yararlanarak Manisa'dan başka Aydın, İzmir ve Denizli ile Isparta yörelerine kadar söz sahibi oldukları bilinmektedir. Bütün bu alanlarda bir derebeyi gibi egemen olmuşlardır⁴.

İkbal Hanım, Yakup Kadri'nin annesi olup; Yakup Kadri'nin iki göbek yukarı büyük amcası Yakup Bey'in evlatlığı tarafından Mısır Sarayı'na alınmış, orada yetiştirilmiş; okuma yazma öğrendiği gibi Fransızca dersleri de almış ve sonra Prens İbrahim ile evlendirilmiş bir hanımdır. Ancak, iki yıl içinde çocukları olmadığından ayrılma kararı alınmış ve gene de sarayda kalmıştır. Yıllar sonra Arabi Paşa Olayı sırasında Hidiv ailesi Mısır'dan kaçmış ve Yakup Bey'in evlatlığı Şemsi Hanım da eski efendilerini anımsayarak İzmir'e gelmiş ve Manisa'da Yakup Kadri'nin babasının evine yerleşmiştir. Abdülkadir Bey, karısı Behiye Hanım ile iyi geçinememekte ve Behiye Hanım, uçarı bir yaşam içinde dedelerinin servetini tüketmekte olan kocasından ayrı olarak İzmir'de yaşamaktadır. Arabi Olayı sona erince, Şemsi Hanım, Mısır'a dönerken Abdülkadir Bey'i de götürmüştür. Prenses Şemsi Hanım, evladı gibi yetiştirdiği İkbal Hanım ile Abdülkadir Bey'i evlendirmiştir. İşte Cumhuriyet dönemine damgasını vuran usta karakter bu

⁴ Muzaffer Uyguner, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu**, 1.baskı, Bilgi yay., Ankara, 1993, s. 9.

evlilikten doğmuştur⁵.

“Yakup Kadri'nin ilk çocukluk yılları Kahire'de geçmiştir. Düşünceden çok, duygunun hüküm sürdüğü bu yıllarda sıcak, renkli, hülya ve efsaneyle dolu Mısır iklimi, onun üzerinde pek derin izler bırakmıştır”⁶.

Karaosmanoğlu ailesinin evleri, Halvan istasyonu karşısında geniş bir bahçe içinde, ağaçlar arasında görkemli bir ev, adeta bir saraydır. Yakup Kadri, dört yılını burada geçirmiş ve dadılar, lalalar arasında, çeşitli saralarla sürüp giden bu mutlu yaşam, İbrahim Paşa ile Şemsi Hanım'ın ölmesiyle sona ermiştir. Babasının sorumsuzca harcamaları karşısında borçlar iyice artmış, annesi, iki çocuğunun geleceğini düşünerek mücevherlerini kocasından sıkı sıkıya saklamış ve bir iki ev eşyasını alarak Manisa'ya gelmiş olduklarını öğreniyoruz. Orada, eski dostlardan Hulusi Bey, onları evine alarak, altı ay misafir ettikten sonra çıkardığı kiracısının yerine, onları kendi evine yerleştirmiştir⁷.

Manisa'ya geri döndükleri zaman zorluk çekmişler; bir yandan Yakup Kadri ve ablası çevreyi yadırgamış, bir yandan da çevre onları değişik bulmuştur. Konuşmalarının Arapçaya benzemesi, başlarında geniş hasır şapkalar bulunması bu yadırgamanın başlıca nedenleridir. Ama, çocukluk yaşamı içinde, belirli bir zaman sonra çevreyle ilişkiler düzelmiş ve Yakup Kadri de, donuk ve sessiz Gediz'in getirdiği mille beslenmiş gürbüz üzüm kütükleri arasında günlerini geçirmeye başlamıştır. Mısır'da geçen rahat, atlı ve arabalı günler de artık unutulmuştur. Babasının iyi olmayan yaşamı, kaba sözleri karşısında içine kapanık, yaşının küçüklüğüne karşın hayata küskün, kendi iç dünyasında yaşar olmuştur. Çocukluğunun en ferahlı günleri Gediz çayının kenarında geçmiştir. Herhangi bir derme çatma tekneye atlayarak bu adaların aralarında dolaşmak en sevdiği eğlencelerden biri olmuştur⁸.

---

⁵ A.g.e., ss. 9-10.

⁶ A.Ferhan Oğuzkan, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu**, 2.baskı, Varlık yay., İstanbul, 1968, s. 3.

⁷ Muzaffer Uyguner, a.g.e., s. 10.

⁸ A.g.e., s. 11.

Babası, yataktan çıkamaz durumda inmeli bir hastayken 38 yaşında ölmüştür. Babasının ölümünden sonra, annesi, Mısır'dan getirdiği mücevherleri satarak iki çocuğunun geçimini sağlamaya çalışmışsa da bir süre sonra o da 1925 yılında ölmüştür.

Küçük Yakup, bu haldeyken, henüz okuma-yazma bilmemesine rağmen, babasından kalan kitapları karıştırır, resimli olanlarına uzun uzun bakar ve daldığı hayal alemi, ona oyuncaklarını bile unutturmuştur. Onda okumaya ve kitaplara karşı bu önüne geçilmez derin ilginin, tam da bu sıralarda başladığı söylenebilir.

B- Yetişme Yılları

Yakup Kadri, eğitim öğretim yaşamına, dört sınıflı Fevziye Okulu'nda başlamıştır. Manisa'daki bu okulda iki yıl okuduktan sonra 1903 yılında İzmir İdadisi'ne gönderilmiş ve orada da üç yıl okumuştur. Kendisinin anlatmasına göre, ilköğrenimi; yalınayak, şalvarlı köylü çocukları ile birlikte yapmıştır. Bu ortam içinde çevreyi, doğayı ve yerel yaşamı tanımıştır. Ama, gene de bir ağa oğlu olma havası tam olarak silinmemiştir. O yıllarda, hiç kimsenin bilmediği Monte Kristo gibi kitapları annesinden dinlemiş, sonra da kendisi okumuştur. Onun edebiyat alanındaki çalışmalarında bu romanın o günlerden gelen etkisi olduğu bilinmektedir. Kendisi de bir yazısında buna değinerek, “Belki bugünkü varlığımda Monte Kristo kahramanlarının bazıları hala yaşamaktadır. İhtimal on bir, on iki yaşında iken bu kitap elime geçmemiş olsaydı, ben şimdi büsbütün başka bir adam olacaktım. Kim diyebilirdi ki Anadolu'nun bir köşesinde, on yaşında bir Türk çocuğu bir balmumu parçası halinde büyük Fransız romancısının dehasındaki ateşe düşecek, eriyecek, dağılacak, sonra yine bu ateşin tesiri altında yeni bir şekil, yeni bir renk kazanacak”⁹.

---

⁹ A.g.e., ss. 11-12.

Yakup Kadri, ilköğrenim yıllarında, annesinin ve kendisinin okuduğu “Emekçi Kadın, Monte Kristo, Zavallı Kız, Paule ve Virginie” adlı kitapların etkisinde kalarak, çevresindeki yaşamı da görüp algılayarak basit bazı oyunlar yazmış ve arkadaşları ile bu oyunları oynamıştır. Bu arada, hiç yayımlamadığı manzumeler yazdığı da anlaşılmaktadır¹⁰. Onun ilk benimsediği kitaplar bunlar olmuştur.

“Sonra İzmir’e taşındılar (1903). Yakup Kadri, burada İdadi’ye (liseye) devam etme imkanını buldu. O sıralarda on dört yaşlarında bulunan Yakup’un edebiyata ve sanata karşı sonsuz bir hevesi vardı. Okulda derslerden artakalan zamanını bu türlü çalışmalara ayırır, ayrıca çevreden de teşvik görürdü. Ona ilk edebiyat zevkini veren, bu alanda kendisine rehberlik eden Abdullah Rahmi adında Akhisarlı genç olmuştur”¹¹. Daha sonra en iyi arkadaşlarında biri Şehabeddin Süleyman’ın küçük kardeşi Memduh Süleyman olmuştur. Yakup Kadri, macera romanlarından sonra önceleri Ahmet Mithat Efendi’nin telif ve tercüme eserlerinden zevk alır olmuş ve yavaş yavaş Naci, Ekrem, Hamit ve Mehmet Cemal gibi şairlerin şiirlerini ve diğer yazılarını anlamaya başlamıştır.

Yakup Kadri, bir yazısında, o günleri şöyle anlatır: “Baha Tevfik, Şehabeddin Süleyman ve ben, birbirimizden hiç ayrılmaz, coşkun şiir meczubu (delisi) idik. İzmir askeri kıraathanesi ve Kemeraltı’nda Giritli Ali Efendi’nin kütüphanesi her günkü içtima (toplantı) yerimizdi. Baha Tevfik müstehzi (alaycı) ve reybi (şüpheci), Şehabeddin Süleyman coşkun ve gürültücü, ben utangaç ve sükuti (sessiz) akşamüstü mektepten çıkar çıkmaz koltuğumuz altında bir yığın kitap, bizi bekleyen genç zabıt Ömer Seyfeddin ile görüşmeye giderdik”¹².

Yakup Kadri, ailesinin tekrar Mısır’a dönmesi nedeniyle liseyi bitirmeden İzmir’den ayrılmıştır. Fakat bu dönüş ona yeni kazanımlar elde etmesini sağlamış, onun duygulu kişiliğinin gelişmesi için çok faydalı olmuştur. Burada gördüğü tarihi

¹⁰ A.g.e., s. 12.

¹¹ A.Ferhan Oğuzkan, a.g.e., ss. 3-4. Daha fazla bilgi için bkz. Varlık, S. 390, 1 Ocak 1953.

¹² A.g.e., s. 4. Bkz., İkdâm, 10 Mart 1920.

anıtlar ve işittiği Yusuf ile Zeliha ve Antuvan ile Kleopatra arasında geçen aşk maceralarına ait hikayeler, Nil kıyıları ile ilgili dini efsaneler, onun kişiliğini devamlı bir şekilde etkilemiştir. Gerçekten bu iklim, bu görünüş onu derin bir mistisizme ve romantizme götürmüştür. Gençlik hatıralarının verimi olan “Bir Serencam” ile birçok eserlerinde sık sık rastlanılan unsurların ilham kaynağı Mısır’da geçen hayatının etki ve izlenimlerinin sayesinde gün yüzüne çıkmıştır.

Yakup Kadri, Mısır’da Fransız okuluna devam ettiği süre içinde Batı’yı da öğrenmek fırsatını bulmuştur. Daha sonra burada öğrendiği Fransızcasıyla Fransız şair ve yazarlarını, özellikle Paule Bourget’yi, Flaubert’i, Guy de Maupassant’ı, A. Daudet’yi okumuş. Böylece Türk yazarlarından aldığı birikime batının da zevk ve tekniğini katarak kabiliyetine sağlam bir temel atmıştır. Ayrıca, edebiyat ve düşünce alanında güç ve ciddi konulara karşı da ilgi duymuştur. Bu sırada Montesquie’nün “L’Esprit des Lois”ını çevirmeye teşebbüs etmiş; Gustave Le Bone’u, Marx Nordau’yu tanımak ve incelemek fırsatını bulmuştur¹³.

Yine bu okulda okuduğu zamanlarda, kendi kültüründen uzak olan yaşadığı bu ortam Yakup Kadri’yi zaman zaman sıkışmış, İzmir’i ve arkadaşlarını özler duruma gelmiştir. Bunun üzerine İzmir’e dönüp, girdiği sınavı kazanarak İzmir Lisesi’nin beşinci sınıfına girmiştir. Yaz tatilinde tekrar Mısır’a gittiğinde orada Jön Türkleri ile tanışma fırsatını bulmuştur. Bu kez de Mısır’dan ayrılmak istemez ve sınavla yeniden Frer’ler Okulu’na girme zorunluluğu doğmuştur. İki yıl sonra da sınavını vererek ortaöğrenimini bitirme başarısını göstermiştir. Yakup Kadri, bu okulda okuduğu sürece, mistik bir havanın etkisinde kalmıştır.

“Mısır’da, Freres’ler Okulu yanında bir İsviçre Lisesi’ne devam ettiği ve Neuchatelli Henri Lamon adında birinden yazın dersleri aldığı ve böylece Daudet, Zola ile Goncourt kardeşleri tanıdığı, Maupassant ile İbsen’i de bu yıllarda bulduğu söylenmektedir. Bunların yanında, Jön Türklerle ilişkileri de sürüp gitmiştir. Miralay İsmail Hakkı Bey, Mithat Paşa’nın kızının oğlu Kemal Mithat Bey, Ali Kemal,

---

¹³ A.g.e., ss. 4-5.

Ahmet Saip, Abdullah Cevdet, İsmail Gaspirenski, Sami Paşazade Sezai ile orada tanışmıştır. Jön Türklerin etkisiyle siyasal fikirler onda da yeşermeye başlamış, özgürlük ve vatan sevgisi yanında istibdat düşmanlığı böylece gelişmiştir. Şerafettin Mağmumi'nin Kahire'de yayımladığı Türk adlı dergide, Yakup Kadri'nin Fransızcadan bazı çevirileri yayımlanmıştır¹⁴.

Bu sıralarda Mısır Prensi Mehmet Ali Paşa ölünce, 1908 yılında annesi ve ablasıyla birlikte İstanbul'a dönmüşlerdir. Yakup Kadri, yükseköğrenimini yapmak üzere Hukuk Fakültesi'ne yazılmış ve üç yıl burada öğrenim yapmışsa da diploma alamadan ayrılmıştır. İstanbul'da ilk tanıdıkları arasında Refik Halit, Faik Ali (Ozansoy), Müfit Ratib vardır. İzmir Lisesi'nden tanıdığı Şahabettin Süleyman da o sırada Mülkiye'de öğrencidir. Müfit Ratib'in akrabasından birinin basımevindeki küçük bir odada yapılan buluşmalar sonunda, Fransa'daki benzerleri gibi bir topluluk kurmak istemişler ve aralarına Celal Sahir'i de alarak Faik Ali'nin onur başkanlığı altında Fecr-i Ati edebi topluluğunu kurmuşlardır.

“Karaosmanoğlu, eski okul arkadaşı Şehabeddin Süleyman'la birlikte çıkardıkları “Ümit” dergisinde birkaç hikaye ve makale, “Resimli Kitap”da da şair İbsen'in “Les Revenantes”ına nazire olmak üzere yazdığı “Nirvana” isimli bir sahnelik tiyatro eseriyle fiilen edebiyat alanına, basın hayatına girmiş oldu”¹⁵.

Yakup Kadri'nin düzenli okul hayatı olmamasına rağmen, okuduğu kitaplar, girdiği edebi oluşumlar ve tanıdığı yazarlar sayesinde toplum içinde hiç de dışlanmamıştır. Hatta, bu oluşumların sonucunda o gün ve bugün aranılan bir şahsiyet olmuştur.

---

¹⁴ Muzaffer Uyguner, **a.g.e.**, ss. 13-14.

¹⁵ A.Ferhan Oğuzkan, **a.g.e.**, s. 5.

C- Diplomatik Yönü

1934 yılının sonbaharında, yarı tedavi olmak ve yarı uluslararası bir kongrede bulunmak üzere gittiği dış ülkelerde uzunca bir tatil döneminden sonra Ankara'ya dönüşünde, Kadro'da çıkan yazılarından dolayı aleyhine bir havanın yaratıldığını öğrenmiştir. Vasıf Çınar'dan aldığı bilgiye göre, Kadro dergisinde ekonomik siyaseti baltalayan ve hatta Parti Genel Sekreterinin görüşüne göre yönetimin temellerini sarsan yayınlarda bulunuyormuş. O sırada, kendisine disiplin cezası verilmesi bile düşünülüyormuş. Yakup Kadri'nin, Zoraki Diplomat adlı eserinde söylediği gibi: “ Falih Rıfkı'nın bir telefon mesajını almıştım. Falih yarı uykusuzluktan, yarı telaş ve endişeden kısılan bir sesle bana şöyle demişti. ‘Dün akşam, Çankaya’da parti divanı içtimanı andıran gayet ciddi bir toplantı oldu. Umumi katip, yanında birkaç Merkez Heyeti azasıyla beraber Kadro’da çıkan bir yazıyı saatlerce münakaşa ettiler ve senin hakkında mutlaka bir disiplin kararı verilmesini istediler. Bugün, sanırım akşama doğru, partiden ultimatomsu bir tebliğ alacaksın. Bizzat Gazi tarafından dikte edilmiş bu tebliğde ‘Ya vaziyetini tasrih et, ya partiden çekil’ denilmektedir”¹⁶. Falih Rıfkı Atay'dan duyduğu bu söz üzerine hemen Atatürk'ü görme girişiminde bulunmuştur. Kendisiyle görüşmede, üzücü bazı olaylara neden olan Kadro dergisini hemen kapatacağını bildirmiştir. Atatürk ise, dergiyi kapatmasına gerek olmadığını, bazı yazılar üzerinde bilgi yermek üzere çağrılacağını, derginin yayınına sürdürmesini istemiştir. Ancak, bu arada, Onun Tiran elçiliğine atanması kararlaştırılmış ve o günlerdeki bir karşılaşmasında bunu dolaylı olarak Atatürk'ten öğrenmiştir. Bir akşam yemekte de kararnamenin çıktığını kesinlikle öğrenmiştir. Bir yıl önce önemli bir ameliyat geçirmesi yüzünden Tiran'a gitmekte bir an tereddüt etmiştir. Atatürk, Tiran'da altı aydan fazla kalmayacağı yolunda güvence vermiş ve Yakup Kadri de atandığı Tiran'a yollanmıştır (1934). Yakup Kadri'nin anlattığına göre, “Tiran’da, Türkiye’den başka, İngiltere ve Amerika’dan tutun da Rusya ve Bulgaristan’a kadar irili ufaklı hemen bütün devletlerin elçileri ve temsilcileri vardı”¹⁷.

¹⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Zoraki Diplomat**, 2. baskı, İletişim yay., İstanbul, 1998, s. 23.

¹⁷ **A.g.e.**, s. 85.

Tiran ortaelçiliği görevi 1935 yılının ortalarına kadar sürmüştür. Yakup Kadri'nin Tiran elçiliği döneminde İtalyanların Habeşistan'la savaşları başlamıştır. Tiran elçiliğinden sonra da Prag elçiliğine atanmıştır. Karaosmanoğlu'nu kendi eserinde o anı şöyle anlatmıştır: “Prag’a gittiğim tarihlerde Küçük Anlaşma denilen Orta Avrupa müdafaa sisteminde ilk kriz alametleri, ilk çatlaklar belirmeğe başlamış bulunuyordu. Buna karşı, henüz üç yaşına basan Nazi Almanyası ise gittikçe gürbüzleşmekte, gittikçe serilip serpilmekte idi”¹⁸.

Prag elçiliği sırasında ise Hitler Almanyası'nın genişleme hareketleri bütün şiddetiyle ortaya çıkmıştır. Özellikle Südet'ler sorunu bütün şiddetiyle bu yıllarda kendini göstermiş ve sonunda da Prag'ın Almanlar tarafından ele geçirilmesi sırasında Karaosmanoğlu orada, bulunmuştur. Bundan sonra, kendisi 1939 yılında Lahey elçiliğine atanmıştır. Yakup Kadri, Zoraki Diplomat adlı anı kitabında bundan şu şekilde bahsetmiştir: “Ben La Haye’e elçi tayin edildiğim vakit harp patlayalı beş on gün olmuştu. Polonya'nın da işi bitmiş veya bitmek üzere idi. Burası harp dışı zengin bir krallık paytahtının mamurluğu, sükun ve nizamı içindeydi. Halk işini tıkrına koymuş, kesesini doldurmuş insanlara mahsus bir tatlım rehavetle yaşamakta ve geçmişe, geleceğe ait her türlü kaygıdan uzak görünmekte idi”¹⁹.

1940 yılında, Hollanda'nın Almanlara teslimi üzerine buradaki görevi de sona ermiş; çok güç koşullarda yapılan bir yolculuktan sonra Ankara'ya dönmüştür. 1940 yılındaki bu dönüşten 1942 yılına kadar Ankara'da kalan Karaosmanoğlu, 1942 yılında Bern büyükelçiliğine atanmış ve 3 Kasım 1942'de başladığı görevle 7 yıl orada kalmıştır. Bern'i sevmekte bir hayli geciktiğini daha sonra kaleme almıştır. Bütün Avrupa savaş gürültüleri ve ölümleri içindeyken İsviçre'de kendi sınırları içinde bunlardan uzak; ama savaş ekonomisinin kısıntıları içinde yaşamıştır. Yakup Kadri de bu kısıntılı ve biraz da sıkıntılı günlerin içinde bazı yapıtlarını tamamlama fırsatını bulmuştur²⁰.

---

¹⁸ A.g.e., s. 100.

¹⁹ A.g.e., ss. 167-169.

²⁰ Muzaffër Uyguner, a.g.e., s. 26.

Daha sonra Bern'deki görevinden ayrılarak 1949 yılının temmuz ayı içinde Tahran büyükelçiliğine atanmıştır. Ekim ayında göreve başladığı Tahran büyükelçilik konağındaki oldukça ilkel durumun Yakup Kadri'yi rahatsız ettiği anılarından anlaşılmaktadır. Oradaki binaları bakımsız ve perişan bulmuş; damlarının aktığını, sularının olmadığını pek çabuk anlamıştır. Kendisine tahsil edilen Şimran'daki yazlık köşkün durumu da onu üzmüştür. Geniş, latif ve ihtişamlı parkını çeviren duvarlar yer yer yıkılmış ve taraçasının üstünü örten damı da nerede ise çökmek üzere olduğunu görmüş. Bu köhne yapılara zorluklarla geçirilen günlerden sonra onarım yapılabilmektedir. Sonuçta, sağlık nedenleriyle başka yere atanmasını istemiş ve 1951 yılında yeniden Bern ortaelçiliğine atanmıştır. Büyükelçilikten ortaelçiliğe atanma elbette yadırgatıcı olmuştur. Buradaki görevine 29.5.1951 günü başlamıştır. Karaosmanoğlu, bu son yurtdışı görevinden de yaş haddinde dolay 1955 yılında emekliye ayrılmıştır²¹.

Yakup Kadri, emeklilik yıllarını Ankara'da geçirmiştir. Zaman zaman eskiden milletvekilliği yaptığı CHP'yi ziyaret ederek bir süre dinlenmeye çekilmiştir. Bu dinlenme süresi içinde Cumhuriyet, Tercüman gibi gazetelerden yazarlık önerileri almış ve kapatılan Ulus gazetesinin yerine çıkan Halk gazetesine bazı yazılar yazmış ve Ulus gazetesinin yeniden yayımlanmasından sonra bu gazetede sürekli olarak yazmaya başlamıştır. Tercüman gazetesinde yazdığı sıralarda, yazılarında açık bir karşıtlık çeşnişi içinde düşüncelerini belirtmiştir. Ulus'un yayımlanması ile bu gazetede yazdıklarında ise biraz daha sert bir doz kullanarak fikrini ortaya koymuştur. Bu yüzden de DP iktidarı zamanında sık sık Basın Savcılığının yolunu aşındırmak zorunda kalmıştır.

1915-1916 yıllarında İkdam gazetesi yazı işleri müdürlüğünü yaptığı yıllardaki durum yeniden karşısına çıkmıştır. Adnan Menderes'e hakarettten açılan bir davada ise, Menderes izin vermediği için dava düşmüştür. Bu arada, Menderes'i tanınması nedeniyle iktidar ile muhalefet arasında arabuluculuk yapması yolunda başvurular da almış ve bazı toplantılarda bulunmuştur. DP iktidarının baskısı arttıkça bazı çevrelerde ve

---

²¹ A.g.e., ss. 26-27.

üniversite gençleri arasında bazı kıpırdanışlar başlamıştır. Bir gece, İstanbul'da, gençler, hiç kimseden yardım görmediklerini kendisine aktarmasıyla, Karaosmanoğlu, gençleri destekleyen yazılar yazmaya yönelmiş ve durumun iyi olmadığını belirtmiştir. Zaman zaman İstanbul ve Ankara'daki üniversite ve gençlik olayları karşısında da görüşlerini açıkça yazmaktan geri kalmamıştır. Yine 1960 Nisan ve Mayıs olaylarına ilişkin birçok yazı yazma ihtiyacını duymuştur. Bütün bunların sonunda 27 Mayıs 1960 olayı gerçekleşmiş ve yeni bir durum ortaya çıkmıştır. 27 Mayıs sabahı İzmir'de, Fevzi Lütüfi Karaosmanoğlu'nun evinde bulunurken, o günün çalkantısı içinde İzmir'de kalmış ve 30 Mayıs günü de Ankara'ya dönmüştür²².

Bu yıl içinde Kurucu Meclisin açılması söz konusu olduğunda, Milli Birlik Grubu onun da kendi adayları olarak bu Meclise girmesini önermiştir; CHP'li olduğunu ve Ulus gazetesinde yazdığını, tarafsız olamayacağını söylemesine karşın gene de bu Meclise, üye olarak girmiştir. Fakat, Yakup Kadri kendi çizdiği görüş doğrultusunda, Milli Birlik'in yaptığı bazı işlemlere karşı olduğunu Ulus'taki yazılarında belirtmeyi sürdürmüştür; Hükümetin uyguladığı tavır içinde, üniversite öğretim görevlileri ile ilgili işlem nedeniyle 31 Ekim 1960 tarihli "Üniversitede Tasfiye Hadisesi" başlıklı yazısında, bu işlemi, "Üniversiteye indirilen darbe" olarak nitelemiştir. Adalet Divanı kuruluşu ile ilgili görüşlerini de çekinmeden yazmıştır. Bütün bunlara karşın, Kurucu Meclise üyesi olarak düşünülmesi görüşlerinin yerinde olduğunun bir kanıtı olmuştur.

Yakup Kadri'nin, bu hareketli yaşamı içerisinde iki dönem milletvekilliği yaptığını görüyoruz. "Yakup Kadri, 1923 yılında yapılan milletvekili seçimlerinde Atatürk'ün ısrarı üzerine Mardin listesinde yer alır ve oradan da milletvekili seçilerek Türkiye Büyük Millet Meclisine katılır. Böylece TBMM'nin ikinci döneminde milletvekili olarak göreve başlamıştır. Ankara'ya gelişinde henüz çalışmalar başlamamış olup Başbakan olan Rauf Orbay da işi bırakıp gitmiş; İsmet Paşa ise henüz Lozan'dan dönmemiştir. Yakup Kadri, birçok önemli kararlar alan bu meclis içinde çalışmış; bir yandan da yazılarını sürdürmüştür"²³. Yakup Kadri, on iki yıl

---

²² A.g.e., ss. 27-28.

²³ A.g.e., ss. 20-21.

boyunca milletvekilliğini sürdürmüştür. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, daha sonra yurtdışı görevlerinde bulunmuştur.

1960'da seçildiği Kurucu meclis üyeliğinden sonra, 1961 seçimlerinde, Karaosmanoğlu, Manisa'dan aday olmuş ve milletvekili seçilerek Millet Meclisine girmiştir²⁴. Sonraki yıllarda Ankara'da oturarak bazı kitaplarının yayımını sürdürmüştür. Bu arada Anadolu Ajansı Yönetim Kuruluna atanmıştır. Anadolu Ajansı Yönetim Kurulu Başkanlığı görevinde bulunduğu sırada 13 Aralık 1974 tarihinde vefat etmiştir. Ölümünden sonra cenazesi İstanbul'a götürülmüş ve Beşiktaş'taki Yahya Efendi Mezarlığına gömülmüştür.

Yakup Kadri, bu kadar yoğun yıllarında hiç boş durmamış, toplumu bilinçlendirmek için birçok eser yazma fırsatını bulmuştur.

---

²⁴ A.g.e., s. 29.

II.YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU’NUN EDEBİ ŞAHSİYETİNİN OLGUNLAŞMASI

A- Fikir ve Düşüncelerini Etkileyenler

Yakup Kadri’nin edebiyat görüşü ilk başlarda “sanat şahsi ve muhteremdir” felsefesidir. İçinde bulunduğu Fecr-i Ati edebiyat akımının bu anlayışı, Türk toplumunun maruz kaldığı sosyal ve siyasi şartlarının tesiriyle zamanla değişmiştir. Kalemını önce, bu edebiyat anlayışı içinde geliştiren Yakup Kadri 1914’ten itibaren değişik etkilere de maruz kalmıştır. Türk toplumu bu zaman içinde çok istisna şartlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sosyal ve tarihi şartlar edebiyatçıları da birer propagandacı olmaya zorlamıştır. Yahya Kemal ve Ahmet Haşim’in bir bakıma kahramanca, şiiri günlük hayatın meselelerinden uzak tutma çabaları genç Yakup Kadri’ye de sanat yolunu seçmede yardımcı olmuştur. O, eserlerinde hem ayakları yere basan bir gerçekçilik hem de yarına kalacak milli, beşeri ve evrensel değerleri bir araya getirmeğe çalışmıştır²⁵.

Yakup Kadri sanata bakışının değişmesini, kendi ağzından şu ifadelerle dile getirmiştir: “Balkan Harbi’ni daha bir sürü milli felaketler takip etti. Ben gene ‘sanat şahsi ve muhteremdir’ diyordum. Fakat, onun yanı başında, hiç değilse onun kadar şahsi ve muhterem şeyler olabileceğini de düşünmeye başlamıştım. Nihayet, 1914, 1918 geldi. Garp emperyalistlerinin kandan ve yağmadan gözü dönmüş kurt sürüleri, bütün vahşetiyle bizim zavallı ağıllarımızın üstüne de saldırdı ve ortada, ne edebi cemiyetlerden, ne mukaddes sanat davalarından eser kaldı. O zaman, artık, bütün acı sarahatiyle anladım ki, istiklali uğrunda o derece ter döktüğüm sanat, evvela, bir cemiyetin, bir milletin malıdır. Sonra da nihayet bir devrin ifadesidir. Bunlardan tecrit edilmiş bir sanatın ne manası ne kıymeti vardır. Müstakil sanat müstakil vatanda

---

²⁵ İnci Enginün, Milli Mücadele Edebiyatında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Erdem**, TTK basımevi, I/2(1985), ss. 477-492.

olabilir”²⁶ .

Hayatında, yetiştiği muhitin havasını gördüğümüz Yakup Kadri ilk eserlerini 1909’da vermiştir. Bu hızla 1914’e kadar, tiyatro, hikaye, şiir, makale ve deneme gibi çeşitli türde eserler vermiş; geçirdiği rahatsızlıktan ötürü İsviçre’ ye tedavi amaçlı gitmesiyle iki yıllık bir duraklama dönemi yaşamıştır. Yirmi ile yirmi beş yaşları arasına kaleme aldığı bu yazılarda genellikle olgunlaşma lirizmi yanında, Meşrutiyet devrinin bulanıklığını ve çeşitliliğini vermiştir. Her sanatkar gibi o da sanatının ilk yıllarında tesirlere karşı hem fazla açık hem de malzemesi, zevki ve usulleri bakımından müdafaasızdır. Çünkü eserden esere atlayarak kültür vasıtasıyla kendi kendini yaratma yolunda bazı evreler geçirmiştir. Bu sebeple yazar, hisleri, fikirleri ve dünya görüşü yönünde yerli ve yabancı yazarlardan, bunların eserlerinden oldukça etkilenmiştir.

Yazar hayat ve ölüm üzerine oluşan düşüncelerini, ünlü Alman filozofu Schopenhauer’in eserlerinde ortaya koyduğu fikirlerden almıştır. Hayatın hazlarındaki süreksizliğe ve kısırlığa çarparak sukutu hayale uğrayan Budist felsefeyle beslenen bu filozofa göre: “Tabiat birbirini yiyenlerle doludur. Tarih sonu gelmez yağmalardan, cinayetlerden, entrikalardan ibarettir. Fazilet denmeye layık şey ancak Budist ahlakın prensibi olan merhamettir. Var olmak ıstırap çekmekle aynı manaya gelir; müsbet saadet ebedi bir vehimdir; mümkün olan ancak ıstırabın durmasıyla varılacak menfi saadettir, buna ulaşmak için de biricik çare, hayatın ve hayattaki zevklerin boşluğunu anlayıp kendini inkâr ederek, var olmaktan, yaşamaktan, zevk almaktan vazgeçmektir”²⁷. Yakup Kadri’nin hayat ve ölüme dair düşüncelerinin bu fikirlerle beslendiği görülmektedir.

---

²⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Bir Kıssa ve Bir Hisse, **Kadro**, S. 14(1933), ss. 25-27.

²⁷ Niyazi Akı, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu**, I.baskı, İletişim yay., İstanbul, 2001, ss. 32-33.

Öyle ki, Yakup Kadri'nin bu düşüncesinin oluşmasına katkısı sağlayan en önemli neden olarak, onun, Schopenhauer'e dair Fransızca eserler okumuş olmasıdır. Yine bunun yanında, 1911'den itibaren, Schopenhauer'a ve eserlerine dair Türkçe yazılanlardan faydalanmıştır. Bu iki yolun hakkını tanımakla beraber karamsar bir hayat görüşü, insanda hayvanı içgüdünün mevcudiyetini kabul edişi itibarıyla Yakup Kadri'yi Schopenhauer'a bağlayan en öndeki sanatçının Maupassant olduğu söylenebilir. Çünkü Maupassant o yıllarda Yakup Kadri'nin çok okuduğu bir hikayeci olmuştur. Maupassant ise Alman filozofu gibi hayatın esasındaki ıstırapı aynı bedduayla hissetmiş, fakat bir felsefe sistemi yerine bundan bir sanat eseri yaratmıştır. Maupassant'ın, Schopenhauer'in fikir sistemine uygun bir his sistemi taşıyan eserinin, Yakup Kadri'nin hayat karşısında takındığı olumsuz düşüncelerinin, tavırlarının oluşmasına, kesinlikle bu iki sanatçının önemli bir rolü olmuştur²⁸.

Yakup Kadri, kendini hayat ve ölüm arasındaki bir çizgiye oturtmaya çalışırken zaman zaman toplum hayatına, insanlığın ulaşacağı sona uzanır, onların mutluluklarıyla ilgilenmeye çalışmıştır. Böylelikle de bireycilikten sıyrılarak toplumla bütünleşmeye doğru kararsız adımlar atmıştır. “Miss Chalfin'in Albümü'nden de ruh kuvvetinden, ruh büyüklüğünden, ruh benliğinden mahrum kalarak karakter zaafına düştüğümüzü belirterek, büyük bir duygu yüküyle geçmişe dönmüştür. Onun mazimize beslediği sevgide, eski toplumumuzu manevi bakımdan daha sağlam buluşunda, Servet-i Fünuncuların ve bilhassa Fikret'in batı düşüncesine bir reaksiyon sezmeğe mümkündür. Onun bu duygu ve düşünceleri 1908'den sonraki devrin kendi kendimizi arayan taraflarına olan bir yakınlığı ortaya koyar”²⁹.

Bazen, Yakup Kadri'nin bu mazi sevgisini hali reddedecek kadar ileri götürmesinde iki mühim sebep daha var ki bunlardan biri, içinde yaşadığı cemiyetin hasta vücudunda Trablus ve Balkan Savaşları gibi yaraların açılışını ve bunların doğurduğu kötü neticeyi görüp hissetmesi, diğeri de Nietzsche'nin tesiri olmuştur.

---

²⁸ A.g.e., ss. 33-34.

²⁹ A.g.e., s. 34.

Yakup Kadri, Trablusgarp ve Balkan yenilgisinin getirdiği bu ruhsal çöküntü sırasında, 1909-1925 yılları arasında, İbsen, Wagner, Ruskin ve Nietzsche Avrupa'nın tiyatrosu, müzik, tenkit ve fikir modasını oluşturmaktadır. 1909'da İbsen'i okuyan Yakup Kadri'nin Nietzsche'yi okuması ihtimali de oldukça kuvvetlidir. Grek sanatı üzerinde tefekküre dalan Alman filozofu bu sanatta tarihin akışına tabi olmadan yaşayacak, zengin, aynı zamanda verimli bir kültür bulmuştur. Nietzsche'ye göre bir kültür ancak değerlere inanış nispetinde uzun ömürlü olmuştur diyen Alman filozofu tam anlamıyla bir nihilisttir. Onun bu görüşlerinden memnun kalan Yakup Kadri; insan, insanlık ve cemiyet hakkında aynı kanaatleri taşır, içgüdüsel olarak da onun gibi düşünmüştür³⁰. İşte bu etkileşim sonucunda Yakup Kadri'nin hayatında artık insan sevgisi ve insanlığın önemi hep en önde safhada bulunacaktır.

Yazarın hayata bakış felsefesi oluşurken, onda sadece toplumsal çevre değil tabiat da manasını kaybetmiştir. Tabiatı boş görmeye başlaması da yalnızlık duygusunu arttırmıştır. Böylece, ferdiyet ve kainat gibi bir ikilik tereddüdüne kapılan yazar, bir müddet daha kendini boşlukta tasavvur etmiş; sonra yavaş yavaş şu gerçeği keşfetmiştir: “Benliğimiz bütün maabit içinde yegane yıkılmayan, yegane aldanmayan mabettir... Zira kendimizden, kendi benliğimizden hariç olan her şey her mevcut yalandır, yalancıdır”³¹. Yakup Kadri'yi benliğin yıkılmaz bir mabet olduğu kanaatine götüren Maurice Barres'tir. O yıllarda bu Fransız yazarının *Sous Poel des Barbares*, *Un Homme libre* ve *Le jardin de Berenice* adlı eserlerden mürekkep *Le culte du Moi* eserini okuyan Karaosmanoğlu dışarıya karşı tamamen kapanmak istemiş; lakin benliğini boş bir mabet gibi görmekten kendini alamamış; o da etrafı gibi boşlukta hissetmiştir. Yakup Kadri'nin bu şekilde kendi kabuğuna çekilmesiyle Maurice Barres'in yukarıda adı geçen üç eseri arasında önemli bir benzerlik vardır³².

---

³⁰ A.g.e., ss. 35-36.

³¹ A.g.e., s. 38. Bkz. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Bir Huysuzun Defterinden*, **Peyam-ı Edebi**, 1913, s. 3.

³² A.g.e., ss. 38-39.

Yine bir başka etkilendiği şahsiyet Yunus Emre'dir. İsviçre'ye gitmeden Bektaşî muhitine girmiş. Attığı bu adım yazara hem Nur Baba'nın yazılması için gerekli malzemeyi toplama, hem de tekke yoluyla halk şiirimizin mistik tarafına, Yunus Emre'ye gitme fırsatını vermiştir.

Bu devrede, Yunus Emre'nin ve tekkenin mistik şiiri platoncu telakkiler, insan kaderinin önceden tayin edilmiş olması, insanın doğuştan suçlu oluşu, bir cenneti kaybedişi gibi insanı gerçeklikten uzaklaştıran fikirler Yakup Kadri'yi meşgul etmiştir. Hayatın geçiciliği, ademin gaspeden kudreti, preexistentcetan kopuş, medeniyetin saffeti yok edişi, mesafe ve zamanı yalnız önde gelen bir ruhun yenebileceği, Yunan ve Roma medeniyetini silerek modern yurt özleminin doğmasına sebep olan yayılmalar, platonik aşk, sevdanın bir kader oyunu oluşu, saadet ve ölüm Yakup Kadri'nin 1918-1922 arasında yazdığı mensur şiirlerinde his ve fikir yükünü teşkil etmiştir. Yazarın 1917'de ferdiyete tövbe edeceği sırada durduğu görülmüştür. Bununla beraber takip eden yıllarda "Erenlerin Bağından"ın X. mektubunda... "şeytana mahsus olan benlik o hudutsuz kibir..." diyerek benlik ve ferdiyeti tamamen reddetmiştir. On üçüncü mektupta ise "Ey dost, meğer ne kadar gafil ve safderun imişiz. Asıl hezimet, bizim için gönlümüzü milletin aşkına bağladığımız günden başladı. Velut ve muhteşem uzletin kapıları bize o günden sonra kapandı" demiştir. On dördüncü ve son parçada içindeki şeytana çıkışı: "Fakat bende artık o bildiğin mütereddit, korkak ve ham ruhtan eser kalmadı." Yakup Kadri "Düşmanın yaktığı köyler ahalisine" de, İkdam'daki makalelerinden seçerek Ergenekon I ve II'de topladığı yazılarında kalemini ve gönlünü millete ve topluluğa verdiğini ilan etmiştir³³.

İsviçre dönüşü sonrasında yazdığı onca makalelerinde, Mütareke yılları süresince, İmparatorluğun yıkılmak üzere olduğu sırada ve İstiklal Savaşı devamınca azınlıkların takındığı hareket tarzının yazarı her gün biraz daha Türk unsurunu arayışa, Türk ruhunu bulma çabası içine sürüklemiştir. Yazar böylece, bütün Türk

---

³³ A.g.e., s. 44.

milletini içine alan sosyal görüşlere, işgalci milletlerle işgal edilen milletlerin ilişkilerinden sıyrılarak insanlığı ilgilendiren ırk ve din gibi geniş meselelere uzanmıştır. Sonuçta, Yakup Kadri'nin milliyetçiliğe gidişini bir yandan Ziya Gökalp'ın fikirleri, diğer taraftan Barres'in milli hisleri uyandıran eserleri sağlamıştır.

Yakup Kadri milliyetçiliği bir yandan Gökalp'ın kültür ve fikir anlayışına bağlanırken, öte yandan Maurice Barres'in, manevi ve ruhçu geçmiş hatıralarıyla dolu vatan, görüşüne dayanır. Milliyetçiliği insancıldır. Irkçılığa önem vermediği gibi, milletlerin birbirine denk kabiliyetleri olduğuna da inanır: “Bizdeki milliyet duygusu, bir buçuk asırdan beri sağdan soldan yediğimiz darbelerden vücudumuzda kalan elemlerin hasılasıdır. Binaenaleyh milli ruha lazım olan eda, martyre edasıdır. Halbuki bizimkilerin tuttuğu milli ruh yedi millete harb açmış gibidir.” diyerek; kavgacı, şoven milliyetçiliği kınamıştır. Ona göre Türkleşmek her şeyde Anadolu halkı gibi sadeliğe kavuşmaktır. Türk için sadeliğe doğru gitmenin manası, aslına doğru gitmekten ibaret olduğunu savunmuştur. Orta ve Küçük Asya'nın en sade milleti Türklerdir diyerek milliyetçilik düşüncesini bütün çıplaklığıyla ortaya koymuştur³⁴.

Yakup Kadri'nin ilk yıllardaki sanatkar aristokratlığı yavaş yavaş silinmesiyle; bireysel fikir ve düşüncelerini terk ederek onun yerini topluluk derdine ve halk yararına kaleme aldığı ilk romanı olan 1920'de yazdığı Kiralık Konak'ta da topluma dönmüştür; zaten eserlerindeki erkek tiplerin çoğu değişmelere uğrayarak bireysellikten toplumsallığa geçmişlerdir. Yakup Kadri'nin hayatı, biri 1922'ye kadar diğeri 1922'den sonra olarak iki büyük çizgi ile ayrılmıştır. Birincisi tamamen pasiftir ve bir geçiş devresinin hususiyetlerini taşır. İkinci safhada ise ayağını basacak sağlam toprağı bulmuş, bulanık görüşü durulmuş, kendini topluluğun yararına bazı kıymetlere bağlamıştır. Lakin ferdiyetçiliğin ve ilk kötü duyguları uyandıran fikirlerin tesirinden kurtulamamıştır. Eserlerinin bütünündeki karamsarlık buradan gelmiştir. Yine de, bu sebeple de olsa Yakup Kadri'ye sadece hayatın

---

³⁴ Ahmet Kabaklı, **Türk Edebiyatı**, C.III, 3.baskı, Türk Edebiyatı yay., İstanbul, 1985, ss. 402-403.

kötümser tarafını gören bir yazar demek yanlış olur herhalde.

Yakup Kadri bir ara Manisa gezisi yaptığı sırada, bu gezi sonunda olay ve kişileri tamamen mahalli karakterlerden seçtiği “Şapka” ve “Baskın” hikayelerini yazmıştır. Sanatçının bu sıralarda Bergson ile Freud’un fikir ve görüşlerinden, hikayelerinde istifade etmek istediği görülmüştür. Nitekim, psikanalizin insan ruhunu tanımaktaki rolünü kavramış bir hikayeci sıfatıyla, sonraki eserlerinde de ruh tahlillerine geniş yer ayırmıştır³⁵.

Yine bunların yanında Jön Türkler ile ilişkileri sürecinde, Miralay İsmail Hakkı Bey, Mithat Paşa’nın kızının oğlu Kemal Mithat Bey, Ali Kemal, Ahmet Saip, Abdullah Cevdet, İsmail Gaspirenski, Sami Paşazade Sezai ile orada tanışmıştır. Jön Türkleri’nin etkisiyle siyasal fikirler onda da yeşermeye başlamış, özgürlük ve vatan sevgisi yanında istibdat düşmanlığı böylelikle gelişmiştir.

Yukarıda da değindiğimiz gibi, Yakup Kadri’de, romanın, çerçevesini genişletip bir nevi sosyal kronoloji oluşmasında, 1920’ye kadar, Fransızcadan okuduğu eserlerin tesiri vardır. İlk romanını yayınladığı o tarihte Balzac’ı, Flaubert’i, Zola’yı, Maupassant’ı, Daudet’yi ve Goncourt kardeşleri tamamen değilse bile bazı eserleriyle tanımış, bunlara hayranlık duymuş ve roman sanatı hakkında ne düşündüklerini az çok tahmin etmiştir. Hikaye ve romanları başlangıçla bu yazarların eserlerinin kılavuzluğunda ilerlemiştir. Hatta bu tesir 1937’ye, yani “Bir Sürgün” ü yazdığı tarihe kadar devam ettiği için, yazar, bu müddet zarfında 19. asır roman anlayışına sadık kalmıştır. Halbuki, bilhassa Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra roman sanatı kompozisyon bakımından kendini yenilemiş; Yakup Kadri 20. asrın bu roman tekniğine ancak 1949’dan itibaren yazdığı Panorama’larla ayak uydurmuştur. 1937’den sonra açılan bu ikinci safhayı da yine Fransız edebiyatından gelen tesirin uyandırdığı görülmektedir. Roger Martin du Gard’ı, Andre Gide’i ve Jules Romains’i bu tesirlerin kaynağı saymak mümkündür³⁶. İşte, Yakup Kadri’nin tam anlamıyla

---

³⁵ A.Ferhan Oğuzkan, **a.g.e.**, s. 7.

³⁶ Niyazi Akı, **a.g.e.**, s. 119.

kendi kişiliğini bulmasında ve eserlerindeki toplumsal vurguların oluşmasında yerli ve yabancı birçok yazar ve düşünürlerin etkisinin olduğunu görmekteyiz.

B- Fecr-i Ati ve “Yakup Kadri”

Edebiyat-ı Cedide topluluğunun dağılması aşamasında, bu neslin, 1908’de yeniden ortaya çıkan Edebiyat-ı Cedidecilerin karşısına dikilerek onları red ve inkar ettiğini ve onların boş bıraktıkları yerlere geçmek için şiddetli bir mücadeleye giriştikleri görülmüştür. Bu tarihten sonra, genç neslin arasına Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şehabeddin Süleyman, Cemil Süleyman, Köprülü Zade Mehmet Fuat, Müfit Ratip, Refik Halit Karay gibi yeni simalar girmiştir. Önceleri türlü edebiyat ve sanat dergilerinde dağınık bir şekilde yazıları çıkan bu gençler, nihayet, bir araya gelerek edebi çalışmalarını bir düzene koymak ihtiyacını duymuşlardır. Toplu bir hale gelmek, kendilerini kamuoyuna daha kuvvetle kabul ettirebilmek için bunu gerekli kılmışlardır. Böyle bir düşünce ile hareket eden gençler, 20 Mart 1909 tarihinde, İstanbul’da çıkmakta olan Hilal gazetesinin matbaasında ilk toplantılarını yapmışlardır. Aralarına Edebiyat-ı Cedide’nin en genç üyeleri olan Celal Sahir, Faik Ali ve Ahmed Samim de katılmıştır. Bu toplantıda, kendi edebiyat ve sanat eğilimlerini temsil edip kamuoyuna açıklayacak bir edebi topluluk kurulmasına karar vermişlerdir. Topluluğa ad olarak teklif edilen Sina-yı Emel beğenilmeyerek, Faik Ali’nin teklif ettiği Fecr-i Ati adı kabul edilmiş ve başkanlığa da Faik Ali seçilmiştir. Aynı toplantıda, bu yeni topluluğun yayın organı olarak yine Fecr-i Ati adında bir derginin çıkarılması da karara bağlanmışsa da, Servet-i Fünun bu yeni edebi nesle sayfalarını açtığı için, ayrı bir dergi yayımlanmasına gerek kalmamıştır. Bu ilk toplantıdan sonra, Fecr-i Ati Encümen-i Edebisi’nin kadrosu yavaş yavaş genişlemiş olmakla birlikte, Servet-i Fünun’da yayımladığı bir beyanname ile kendisini kamuoyuna da resmen tanıtmıştır³⁷.

---

³⁷ Kenan Akyüz, **a.g.m.**, ss. 144-145.

Türkiye’de bir edebi topluluğun yayımladığı bu ilk beyannamede etraflı olarak bildirildiğine göre: Encümen, edebiyatı çok ciddiye almış olmakla birlikte, onu hoş vakit geçirmek için bir vasıta olarak kabul etmiştir. Bu inanın edebiyatımızdaki ilk temsilcileri ise, Servet-i Fünuncular olmuştur. Gerçekten, edebiyatın ciddi bir çaba olduğu hususunda Türk kamuoyuna ilk rehberliği yapanlar onlar olmuştur. Bu ciddi çalışmalarına onların 1908 den sonra yeniden başlamaları beklenildiği halde, ne yazık ki, bir süre ortada görünmemişlerdir. O halde, yaptıkları hizmet daima beğenilmekle beraber, artık onlara geçmiş gözü ile bakmak yerinde olmuştur. Döneminde Avrupa edebiyatındaki benzeri toplulukların küçük bir örneği olan Fecr-i Ati ise, Türk edebiyatının geleceğini temsil etmiştir. Dilin, edebiyatın, edebi ve sosyal bilimlerin ilerlemesine dikkat etmek; genç yetenekleri bir araya toplamak, açık fikir münakaşaları ile kamuoyunu aydınlatmak, Batı’nın mühim edebiyat ve fikir eserlerini çevirtmek, edebiyat ve fikir konuları üzerinde konferanslar düzenlemek, Batı’daki benzeri teşekküllerle sürekli temas kurmak akımın amaçları arasında olmuştur. Bu akıma bağlı olanların eserleri Fecr-i Ati Kütüphanesi adı altında yayımlanmıştır. Encümen’in yayın organı, Servet-i Fünun dergisi olmuştur. Beyannamenin sonunda, Fecr-i Ati Encümen-i Edebisi Nizamnamesi’nin de hazırlanıp hükümetin tasdikine sunulmuşsa da, o dönemde yayımlanacağı bildirilmişse de, böyle bir tüzük yayımlanmamıştır.

Bu edebi belgenin altında, Encümen’in üyeleri olarak, şu adlar yazılmıştır: Ahmet Samim, Ahmet Haşim, Emin Bülent, Emin Lami, Tahsin Nahit, Celal Sahir, Cemil Süleyman, Hamdullah Subhi, Refik Halit, Şehabettin Süleyman, Abdülhak Hayri, İzzet Melih, Yakup Kadri Karaosmanoğlu³⁸.

Bu edebi kuruluş, ilkeleri belirlenmiş, hedefleri saptanmış bir yazınsal topluluk olmak amacını gütmüştür. Bunun gereklerini yerine getirmeye de özen göstermişlerdir. Bunun örneklerini Fransa’dan almışlardır. Haftanın belirli

---

³⁸ A.g.m., s. 145.

günlerinde toplanarak yazılarını ve şiirlerini üyeler karşısında okuyup, onların görüşlerini aldıktan, eleştirilerine göre gerekli düzeltmeleri yaptıktan sonra yayımlamışlardır. Onlar, kendilerini bir “aile” sayarak, birlik içinde olma görüntüsüne dikkat etmişlerdir. Kendilerine yapılan saldırıları, ancak bu birlik ve beraberlik içinde karşılayabilecekleri kanısına varmışlardır. İşte bu şekilde ortaya çıkan edebiyat topluluğu, II. Meşrutiyetin yarattığı geçici özgürlük ortamında kurulmuştur.

“Fransız Akademisinde olduğu gibi, topluluğa yeni bir üye alınacağı zaman, özel günler düzenlenir, söylevler verilirdi. Böyle günlere, dinleyici olarak, başkaları da katılabilirdi. Edebiyat-ı Cedide’nin ünlü kişileri, Halit Ziya ve Cenap Şehabettin bile, bu toplantılarda bulunmuşlardır. Dahası var. Üç hafta üst üste toplantılara gelmeyenler, üyelikten çıkarılıyordu”³⁹. Bu nedenle zaman zaman toplantıya gelemeyen üyelere uyarı mektupları da göndermişlerdir.

Fecr-i Ati üyeleri, yazını ve sanatı her şeyin üstünde tutmuşlardır. Bu topluluğu oluşturan sanatçılar, sanat şahsi ve muhteremdir ilkesini benimsemişlerdir. Politikadan uzak kalmanın tek yolu olarak, çareyi yazına ve sanata dört elle sarılmakta bulmuşlarsa da pek başarı sağlayamamışlardır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun kanısınca, Şehabettin Süleyman, “Sanat şahsi ve muhteremdir” ilkesini ortaya atarken, Fecr-i Ati’yi politikanın dışında tutmak amacını gütmüştür.

“Karşılarında, kendilerini küçümseyen, yeteneksizlik ve bilgisizlikle suçlayan, gençlikleriyle alay eden, eski kuşak yazarları vardı; onlarla başları yeterince dertte idi, çatışıp duruyorlardı. Bir de politikaya girerek düşman kazanmak, sonunun ne olacağı bilinmeyen serüvenlere atılmak istemiyorlardı. Politikanın en kızgın dönemlerinden biri yaşanıyordu. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Böyle bir

---

³⁹ Hikmet Dizdaroğlu, Fecr-i Ati Topluluğu, **Ulusal Kültür**, II/5(1979), ss. 78-120.

ortamda politikadan uzakta kalmak, en akıllıca davranıştı”⁴⁰ diyen topluluk yazarları, o dönemin siyasi oluşumları sonucunda, siyaset Fecr-i Ati üyelerini politikanın içine çekerek, sanattan uzaklaşmalarına neden olmuştur.

Fecr-i Aticiler, gerek “Sanat şahsi ve muhteremdir” ilkesi çevresinde birleşmekle birlikte; gerekse her birinin bağımsız ve özgür olduğu noktasına önem vermişlerdir, her fırsatta bunu dile getirmişlerdir. Bir Edebi Encümenin üyesi olduklarını yadsımayarak, fakat topluluk içindeki kişilerin düşüncelerinde özgür kaldıklarını, birisinin düşüncesinin öbürlerini bağlamadığını savunmuşlardır.

Sonuçta, Fecr-i Aticiler, bir topluluk oluşturmakla birlikte, her noktada birlikte hareket etmemişlerdir. Bazen görüş ayrılıklarına rastlanılabilmektedir. Birinin beğendiğini başkaları beğenmemiş, hatta birbirlerini eleştirebilmişlerdir. Bunu, düşünce özgürlüğü adına yapmışlardır. Onlar, Ahmet Haşim’in açıkladığı gibi, karşılıklı sevginin bir araya getirdiği kişilerdir. Gelecek için tasarımları olan, yarınları umutla bakan önemli yazarlardır.

Gerçekte Fecr-i Ati topluluğunu oluşturan yazarlar o zaman için ne yaptıklarını ve ne yapacaklarını iyice kestirememiş heyecanlı ve hareketli gençler olmakla birlikte; kendilerinden önceki edebi akımları oluşturan yazarlara nisbeten daha yeni Batılı yazar ve şairleri tanımış ve onlar gibi yazmanın, yenilik bahsinde tek yapılacak iş olduğuna inanmışlardır⁴¹.

Fakat, Fecr-i Ati topluluğunu oluşturan yazarlar, kendi aralarında çıkan görüş ayrılığı yüzünden, hedeflerine ulaşmadan kısa bir süre içerisinde dağılmışlardır. Yakup Kadri bu dağılmadan sonra kendini Milli Edebiyat akımı

---

⁴⁰ A.g.m., s. 93.

⁴¹ Yusuf Ziya Öksüz, **Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi**, 1. baskı, Ankara, 1995, s. 75.

içinde bulmuştur.

Fecr-i Ati Akımı'nda bulunduğu zamanlar bu topluluğun bütün özelliklerini benimsemiş ve tamamıyla ferdiyetçi bir sanat anlayışına sahip bulunan Yakup Kadri, Balkan Harbi'nin hemen hemen bütün Türk aydınlarında meydana getirdiği uyanıklıkla, “sanat için sanat” formülünün pek doğru olmadığına inanmıştır. Ancak, gerek alışkanlıkları ve gerekse kendi iç dünyasına yönelmekten hoşlanan yaradılışı yüzünden, bu inanç değişikliğine rağmen, toplum hayatına birden yönelememiştir. Birkaç yıl süren bocalama ve arama dönemi içinde, Yahya Kemal ile birlikte, bir nev-yunanilik çığırını açmayı bile düşünmüştür. Fakat, Balkan Harbi'nden sonra I. Dünya Savaşı'nın da bütün memlekete yaygın bir şekilde çökmesiyle çok açık ve acı gerçekleri karşısında, 1916'dan başlayarak, günün gerçeklerini ve milli duyguları canlandıran hikayeler yazmaya başlamıştır⁴².

Büyük uğraşlar ve mücadeleler sonrası kendi özüne dönerek Milli Edebiyat hareketine katılmış olan yazar, yenilgi ile biten savaşın acılarını untabilmek için, romantizmle karışık bir mistisizme gömülmüştür. Sonuçta yazdığı eserlerle ve yaptığı işlerle milli mücadelenin olgunlaşmasında, kazanılmasında ve devrimlerin benimsenmesinde önemli katkılarda bulunmuştur.

C- Mecmualar ve “Kadro”

Yakup Kadri'nin mensur şiirlerini, bazı mensur yazılarını, hikayelerini, makale veya denemelerini İkdam, Peyam, Hakimiyet-i Milliye(Ulus), Cumhuriyet, Milliyet, Vatan, Akşam, Tercuman, Halk Yeni İstanbul gazeteleri ile Ümit, Mazevver Mufit, Resimli Kitap, Servet-i Fünun, Yeni Mecmua, Rübap, Peyam-ı Edebi, Dergah, Muhit, Türk Yurdu, Resimli Ay, Kadro ve Varlık, Hayat, Meydan dergilerinde bulabiliriz. Yine bu tip kısa yazılarının yanında daha uzun ve edebi;

---

⁴² Kenan Akyüz, **a.g.m.**, s. 180.

tiyatro oyunları, romanları, monografi ve hatıraları, tercümelere, örf ve adetlere dair tablo ve hicivlerini kitaplarda ve dergilerde bulabiliriz.

Daha önce de değindiğimiz gibi, İstanbul'a 1908 yıllarında gelmiş ve 1909'da Fecr-i Ati sanatkarlarıyla birlikte Servet-i Fünun mecmuasında edebi neşriyatta bulunmuştur. Edebi zevki ve edebiyata hevesi daha çocukluk yaşlarında başlayan; annesinin kendisine tanıttığı ve okuduğu hikaye kitaplarından, babasının zengin kütüphanesinden yine çocukluk yaşlarında faydalanan; ve yıllar geçtikçe Türkçede Ekrem, Hamit, Mehmet Celal gibi Tanzimat sanatkarlarını, Fransızca da Bourget, Flöbert, Maupasant, Daudet gibi tanınmış Fransız romancılarını okuyan ve tanıyan sanatkar, daha ilk yazılarından itibaren Türk edebiyatında dikkati çekmeğe başlamıştır. Bilhassa İstimdad (Yardım) isimli bir yazısıyla dikkati çeken Yakup Kadri, Servet-i Fünun'dan başka, çeşitli gazete ve mecmualarda yazılar yayınlamış, Müterake yıllarında İkdam gazetesinin başyazarlığını yapmış, siyasi edebi yayınlarda bulunmuş, Dergah mecmuası yayınına katılmıştır⁴³.

Yakup Kadri'nin ilk yazısı 1909 yılında yayımlanmıştır. "Nirvana" adlı düz yazıda İbsen'in etkisi görülmektedir. Kahire'de bulunduğu sırada İbsen'in birkaç oyununu seyretmiş olan Yakup Kadri, Yücel'e göre, "insan ruhunun en korkunç yerlerini keşfetmiş bulunan en soğuk kuzey adamının etkisi altında" kalmıştır. Tek perdelik bir konuşma olan bu eser, ilk kez, Şehabettin Süleyman tarafından Resimli Kitap dergisinde yayımlanmıştır⁴⁴.

Yakup Kadri, 1916 yılından sonra, ülke gerçekleri karşısında realizme yönelmiştir. İçinde bulunduğu toplumu ve sorunları görüp, eserlerine bu yönde şekil vermeye başlamıştır. Bu yüzden, sanat toplum içindir, anlayışını benimsemiştir. Hikayelerini "Servet-i Fünun, İkdam (1919-1921) ve Dergah"ta (1922) yayımlamıştır. "Müstakil sanat, müstakil vatanda olabilir" diyen yazar, savaş ve çöküş yıllarının sancılarını çekerek, kendisini millet ve memleket davalarına vermiştir. Bu yolda yazmış

⁴³ Nihat Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II**, Milli Eğitim basımevi, İstanbul, 1971, s. 1201.

⁴⁴ Muzaffer Uyguner, **a.g.e.**, ss. 14-15.

olduğu hikayelerini “Rahmet” (1922) ve “Milli Savaş Hikayeleri”nde (1947) ortaya koymuştur.

Yakup Kadri, 1917’den sonra Milli Edebiyat akımına katılmış olup asıl amacı, “milli” bir edebiyat yaratabilmektir. Türkçülük akımının yaygınlık kazandığı devrede “Yeni Mecmua”da yazmaya başlamıştır. Daha sonra bazı yazıları “Dergah” dergisinde çıkmaya başlamıştır. Mütareke sırasında Anadolu’ya geçmiş, Halide Edip ile “İzmir’den Bursa’ya” adlı eseri yayımlamıştır. 1922 yılında Ankara ve Batı Anadolu’ya açılmış olması, Türk köylüsünün hayatını tanınmasına yardımcı olmuştur. “İkdam” ve “Dergah”ta yazmış olduğu makale ve hikayeleriyle Kurtuluş Savaşı’nı desteklemiştir. “İkdam” (1920) ve “Akşam” (1921) gazetelerinde romanları bölüm bölüm yayınlanmıştır. Özellikle 1920’den sonra yazdığı romanlarında sosyal temaları ağırlıklı olarak ele almıştır. Yazdığı tüm eserlerinden yola çıkarak onun iyi bir gözlemci ve realist bir yazar olduğunu söyleyebilmekteyiz⁴⁵.

İkdam gazetesinde yazdığı yazılarla Milli Mücadeleyi destekleyen Yakup Kadri, I. İnönü Zaferi’nden sonra Anadolu’ya geçmiştir. Cephe cephe dolaşarak Sakarya Savaşı’na şahit olmuştur. Yunan askerlerinin yarattığı zulmü tesbit eden komisyonda Halide Edip ve Yusuf Akçura ile birlikte görev almıştır, daha sonra sağlığı izin vermediğinden ötürü İstanbul’a dönmüştür⁴⁶. İstanbul’a dönmesinden sonra yaşadıklarını, gördüklerini yazıya dökerek toplumun daha da bilinçlenmesini ve uyanmasını sağlamıştır.

Yakup Kadri, yukarıda değindiğimiz yayınların dışında “Türk Yurdu, Dergah, Yeni Mecmua, Akşam”da da çıkan yazı, hikaye, romanlarıyla tanınmıştır. 1919 yılından sonra, Türklük bilincine ve Türk milliyetçiliğine iyice yaklaşmıştır. Milli mücadeleyi destekleyici eserleri ön plana çıkmaya başlamıştır. Cumhuriyet döneminde “Kadro, Varlık, Hayat, Meydan” dergileriyle “Cumhuriyet, Hakimiyet-i Milliye, Ulus, Milliyet, Yeni İstanbul ve Tercüman” gazetelerinde makale, anı ve

⁴⁵ Hüseyin Tuncer, **Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı**, Akademi kitabevi, İzmir, 1994, s. 460.

⁴⁶ İnci Enginün, **a.g.e.**, s. 478.

romanları yayımlanmıştır⁴⁷.

İzmir zaferinden sonra Büyük Millet Meclisi'ne Mardin milletvekili olarak giren Yakup Kadri, bazı nesir, deneme ve makalelerini Yeni Mecmua'da yayımlamıştır.

Yakup Kadri, 4 Ocak 1924 tarihinde CHP'nin organı olan Hakimiyet-i Milliye gazetesinde güncel konulara değinen yazılar yayımlamaya başlamıştır. Cumhuriyet gazetesinde de 26 Mayıs 1924'ten başlayarak "Sırça Köşkten" genel başlığı altında çeşitli konulara değinen yazılar yayımlamıştır. Cumhuriyet'teki yazarlığı 19 Aralık 1924 tarihine, Hakimiyet-i Milliye'deki yazarlığı ise 10 Temmuz 1924 tarihine kadar sürmüştür. Hakimiyet-i Milliye'de ikinci kez yazmaya ise 17 Ocak 1929 tarihinde başlamış ve temmuz ortalarına kadar sürmüştür. Daha sonraları da Ulus gazetesinin başyazarı olarak bu gazeteye tekrar dönmüştür. 1923 yılının şubat ve haziran aylarında, Yeni Mecmua'da da 6 yazısı çıkmış olup bunların ilki, Atatürk'ün İzmit'teki basın toplantısı ile ilgili olmakla birlikte, derginin 1 Şubat 1923 tarihli sayısında "İzmit Sarayında Bir Gece" adlı yazısı yayımlanmıştır.

Bu dönemlerde, Yakup Kadri'nin yazıları Akşam gazetesinde de yayımlanmıştır. Bu gazetede yayımlanan "Bir Muvazaa mı?" başlıklı yazısı özellikle Meclisin Bütçe Komisyonu (Muvazene-i Maliye Encümeni) üyelerince çok sert olarak karşılanmıştır. Hazırlanan bütçe yasasında en başa "Makam-ı Mualla-yı Hilafet" deyimini yazılarak ödenek konulmuş ve bundan sonra Cumhurbaşkanlığı ödeneğine yer ayrılmış olmasını ortaya koymasından ötürü tepki almıştır.. Yakup Kadri bir Cumhuriyetçi bilinciyle buna karşı çıkmıştır. Bu olayları takiben bir süre sonra da halifeliğin kaldırılmasına karar verilmiştir⁴⁸. Buradan da anlaşılacağı gibi yazdığı yazılar ve koyduğu tavırlar sayesinde bazı oluşumların gerçekleşmesinde önemli bir kamuoyu oluşturduğunu görmekteyiz.

---

⁴⁷ Hüseyin Tuncer, **a.g.e.**, s. 458.

⁴⁸ Muzaffër Uyguner, **a.g.e.**, ss. 21-22.

Yakup Kadri ve dönemin aydınları; Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, İsmail Hüsrev Tokin, Burhan Asaf Belge tarafından kurdukları “Kadro” dergisi ile, Türk Devriminin tüm geri kalmış uluslara örnek olacak şekilde, kendine özgü bir ideoloji ve sistem kurmasını sağlamaya çalışmışlardır.

Kadro dergisinin yayınlandığı 1930’lu yıllar, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ekonomik buhranın hissedildiği ve buhranın etkilerinden kaçınmak için yeni politikaların üretildiği yıllar olmuştur. Kadro dergisinin yayınlandığı dönemin bir diğer özelliği de, 1930 yılında yaşanan çok partili rejim denemesinin başarısızlıkla sonuçlandığı ve rejimin önderlerinin kendilerini, ülkelerinin kültürel açıdan canlanmasını sağlamak üzere dil ve tarih çalışmalarına verdiği bir dönem oluşundan kaynaklanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti’nin önderleri ülkelerini buhranın etkilerinden uzak tutarak toplumsal ve ekonomik gelişmenin yabancı devletlere bağımlı olmadan ve ulusal bağımsızlıktan taviz vermeden nasıl sağlanacağı sorununa yanıt olarak “devletçilik” politikasını bulmuşlardır. Devletçiliğin resmi bir politika olarak benimsenmesinin üzerinden kısa bir süre sonra büyük bir çoğunluğunu eski Marksistlerin oluşturduğu bir grup aydın, Türk Devrimi’nin ideolojisini oluşturmak ve ülkelerinin kalkınma sorununa yeni öneriler getirmek üzere bir düşünce dergisi etrafında entelektüel faaliyette bulunmuşlardır.

“Kadro dergisini yayınlayan bu aydınlar, Yakup Kadri hariç, geçmişlerinde Marksist düşüncelere sahip olan kişilerdi. Kurtuluş Savaşı sırasında büyük bir kısmı yurt dışında olan bu kişiler, savaşın kazanılmasından sonra ülkeye dönmüşler ve Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası’nda yer almışlardır.”⁴⁹ Ancak bir süre sonra partide görüş ayrılıkları baş göstermiştir. Partinin sol kanadı, proletarya diktatörlüğü için savaşılmamasını isterken, başını Şevket Süreyya’nın çektiği grup Komünern kararlarına karşı çıkarak Kemalist iktidarın desteklenmesi gerektiğine inanmıştır⁵⁰. Partide görüş ayrılığının sürmesi üzerine. Şevket Süreyya, Vedat Nedim, İsmail Hüsrev ve Burhan Asaf Belge partiden ayrılmışlardır. Çeşitli tarihlerde komünist

⁴⁹ Mustafa Türkeş, **Uluşçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi**, İmge yay., Ankara, 1999, s. 86.

⁵⁰ Merdan Yanardağ, **Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi**, Yalçın yay., İstanbul, 1988, s. 101.

olmakla tutuklanan bu kişiler 1920'li yılların sonlarına doğru kendilerine resmi dairelerde iş bulmuşlardır. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Tör, Aydemir, Tökin ve Belge'yi bir araya getirmiş ve Kadro dergisinin çıkışında önemli bir rol oynamıştır⁵¹.

Şevket Süreyya, 1929 yılından itibaren Türk Ocakları'nda Türk Devrimi üzerine seminerler vermeye başlamış ve bu seminerlerde verdiği dersleri 1931 yılında İnkılap ve Kadro isimli bir kitapta toplayarak Mustafa Kemal'e ve CHP'nin önde gelen yöneticilerine sunmuştur. Şevket Süreyya'nın bu kitabı daha sonra yayınlanacak olan Kadro dergisinde öne sürülecek tezlerin ana çerçevesini oluşturmuştur. Kadro dergisini çıkartacak olan grubun Yakup Kadri'yi de aralarına almaları onlara düşündükleri dergiyi çıkarmak konusunda siyasal ve finansal açıdan önemli bir yardım sağlamıştır. Çünkü, Yakup Kadri'nin Atatürk ve çevresine olan yakınlığı iktidarın derginin çıkarılması konusunda olurunun alınmasında etkili olmuştur⁵². Ayrıca o tarihlerde yürürlükte olan kanuna göre, devlet memuru olan geleceğin Kadrocuları dergi ve gazetelerde sorumlu yayıncı olamamaktaydılar. Bu sorun da Yakup Kadri'nin imtiyaz sahibi olması sayesinde çözülmüştür. Gerekli olurların alınmasından sonra 1932 yılının Ocak ayında ilk sayısı çıkan Kadro dergisi, yayımına son verdiği Aralık 1934'e kadar ayda bir defa olmak üzere toplam 36 sayı yayınlanmıştır.

Kadro dergisi yazarları ülke ekonomisinin kalkınmasının, ancak planlı bir sanayileşmeden geçtiğini öne sürmüşlerdir. Özel sektörün korunması ve desteklenmesine de karşı çıkarak ülkenin kaynaklarının özel girişimciyi desteklemek ve korumak için kullanılmayarak devletin kendisinin ulus adına sanayi yatırımlarında bulunması ve sanayiye elinde tutması gerektiğini savunmuşlardır⁵³. Kadro yazarlarının özel sektöre karşı olan bu düşünceleri İş Bankası grubunun tepkisini çekmiş ve adı geçen grubun Kadro dergisine cephe almasına neden olmuştur.

---

⁵¹ Mustafa Türkeş, **a.g.e.**, s. 90.

⁵² **A.g.e.**, s. 93.

⁵³ **A.g.e.**, s. 163.

Türk devriminin analizini yaparak özgün bir ideoloji oluşturmak amacıyla 1932'nin Ocak ayında yayınlanmaya başlayan Kadro dergisi. Aralık 1934'te çıkan son sayısında derginin yayın hayatına ara verdiğini açıklamıştır. Buna gerekçe olarak da derginin yayın sorumlusu olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Tiran'a büyükelçi olarak atanması gösterilmiştir. Yakup Kadri'nin büyükelçi olarak atanması Yakup Kadri'nin isteği dışında gerçekleşmiştir. Bu durum, Kadro dergisini doğrudan kapatmak istemeyen hükümetin bunu dolaylı bir yoldan, fakat Kadrocuları kırmadan yaptığı şeklinde yorumlanmıştır⁵⁴.

Yakup Kadri, hayatı boyunca her ne şekilde olursa olsun yazın hayatını sürdürmüştür. Sonuç olarak, Mütareke devrinde, Mili Mücadele yıllarında gazete sütunlarında, dergi köşelerinde büyük bir cesaret ve vatan sevgisiyle kalemini kullanmıştır. Yurt dışında görev yüklendikten sonra, gazete yazarlığı bir süre duraklamışsa da emekliye ayrılır ayrılmaz, yazarlığının ilk yıllarındaki şevk ve heyecanla yine bazı gazetelerde başyazı ve fıkralarını sürdürmeye devam etmiştir⁵⁵.

---

⁵⁴ **A.g.e.**, ss. 203-204.

⁵⁵ Mustafa Baydar, Yakup Kadri İle, **Varlık**, S. 762(1971), s. 3.

III. YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU'NUN ROMANLARINDA OSMANLI DÖNEMİNİN İZLERİ

A- Kiralık Konak “Tanzimat”

Yakup Kadri, genelde yazdığı eserlerde, Osmanlı ile Cumhuriyet arasındaki yaşayış, düşünüş, fikir ve anlayış farklarını ele almaya çalışmıştır. Bu romanında da bir ailenin yenileşme arifesindeki, aile içi çatışmasını, Osmanlı'nın son dönemleriyle benzeştirmeye çalışmıştır.

Yakup Kadri'nin bu ilk romanında Osmanlı İmparatorluğu'nun yarı sömürge olma dönemindeki eski bir aile ve bu ailenin çevresinde geçen olaylar sergilenmektedir. Ailenin yaşlı bireyi Naim Efendi, Tanzimat'tan sonra toplumda görülen değişiklikten ötürü yeni oluşan yaşama biçimleri karşısında çevresine ve yakınlarına yabancılaşırken, ailenin genç bireyleri bu değişmelerin etkisinde kalarak yeni oluşumlara ayak uydurmaya çalışmışlardır. Böylece eski kuşakla XX. yüzyılın ilk evresindeki çocuklar arasında çelişkiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Eski ailenin, aslında egemen kesimin, simgesi olan konak da yeni ailenin -aslında oluşmaya başlayan burjuvazinin- simgesi olan apartmanla çelişki halindedir. Sonunda konak ve bu konağa bağlı eski aile de tarih sahnesinden silinmek zorunda kalmıştır⁵⁶.

Romanın girişinde kişilerin iç ve dış yapıları çizildikten sonra, ailenin bozulmaya başlayan ekonomik durumu belirtilmiş, duygusal ilişkiler içinde kadın ve erkek kişilerin tavırları gösterilerek, Osmanlı'nın son dönemini yaşayan eski kuşakla yeni kuşak arasındaki görüş ayrımları ortaya konmuştur.

---

⁵⁶ Şükran Kurdakul, *Çağdaş Türk Edebiyatı 2*, 5. baskı, Evrensel yay., İstanbul, 2002, s. 104.

Muzaffer Uyguner, kaleme aldığı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, adlı eserinde bu romanı şöyle değerlendirmiştir: “Bu romanda Yakup Kadri, Tanzimat sonrası yıllarında, Çanakkale Savaşı’na (1918) kadar geçen dönem içinde Osmanlı toplumundaki yaşayışın değişmesini, görüş ve anlayışların yabancılaşmasını anlatır. Bunu da, üç kuşağın yaşadığı bir konak çatısı altında ele alır. Birinci kuşağın temsilcisi olan Naim Efendi, II. Abdülhamid döneminin ağırbaşlı insanlarından biridir. İkinci kuşağı temsil eden damadı Servet Bey ise, daha sonraki yılların ortaya çıkardığı ve tümüyle alafrangalığa düşkün bir kimsedir. Üçüncü kuşağı oluşturan Seniha ile Cemil ise, iyi eğitilmemiş, züppe olan son çağın insanlarıdır. Geçen zaman içinde, toplumunu beğenmeyen Seniha Avrupa’ya kaçır; konak yaşamına ve toplumun o kesitine yabancılaşan Servet Bey de “asri” bir apartmana göçer. Yalnız kalan Naim Efendi de konağı kiraya vermek düşüncesi içinde kız kardeşinin yanına gider ve böylece artık eski konak yaşamı bitmiş olur. Konağa da kolay kolay kiracı bulunamaz”⁵⁷.

Eserde, olayın geçtiği zaman sürecinde seçilen kişilerin yaşam ve düşüncelerinin değişime uğraması ve bu değişim anında karakterlerin birbirlerine olan tepkileri ustaca verilmiştir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu bu eserinde XIX. Yüzyıl Osmanlı Efendi’sinin, II.Meşrutiyet devri aşırı alafranga yaşamının, I.Dünya Savaşı sonrasındaki gençliğin boşluktaki durumunu, yani bu üç neslin derin ve objektif bir portresini çizmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun o dönemdeki karışıklığını bu eserinde yarattığı karakterlerle ve bu karakterlerin aldığı rollerle özdeşleştirerek vermeye çalışmıştır. Eserde oluşturduğu ailenin zamanla çözülüşünü, Osmanlı İmparatorluğu’nun çözülüşüne ve çökmesine benzetmiştir. Bu tezimizi, Selim İleri’nin; “Kiralık Konak’ta Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküş dönemindeki toplumsal yapısı, çöküşü hazırlayan toplumsal nedenler dile getirilir. Sorunları, olayları kişiler çevresinde irdeleyen; dolayısıyla kişisellikten, kişisel serüvenlerden bir türlü kurtulamayan Servet-i Fünun romanı büyük açılımını Yakup Kadri’de

---

⁵⁷ Muzaffer Uyguner, **a.g.e.**, s. 86.

bulur”⁵⁸ sözü desteklemektedir.

Şimdi bu romandan aktaracağımız aşağıdaki bölümde, Tanzimat ve Meşrutiyet döneminde Osmanlı Devleti’nin yeniliklere karşı göğüs germesini, kendi nüfuzunun devamını sürdürme çabası doğrultusunda geleneğe bağlı kalarak imparatorluğun sürekliliğini idame ettirmeye çalışmasını; eserde, Naim Efendi’nin geleneğe bağlı kalarak yeniliklere karşı konağı koruma çabası biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Fakat, toplumun zamanla bu değişmeden kendine pay çıkarması nedeniyle, artık Tanzimat’ın getirdiği yeniliklere toplumun karşı koyamadığını görüyoruz.

“Naim Efendiler bu yaz Kanlıca’ya taşınmadılar. Zamanlar artık eski zamanlar değil, iki sene içinde pek çok adetler değişti. Kışın konaklarda, yazın yalılarda oturan aileler gittikçe azalmaktadır. Hele, Mısırlıların üşüşmelerinden sonra Boğaz içinde yalısı, köşkü olup da kiraya vermekten sakınanlara ya çok zengin, ya çok hesapsız gözüyle bakılıyor”⁵⁹.

Bu süreçte, şahısların kendi menfaatları uğruna yaptıkları yolsuzluklara rağmen, eserin şu satırlarından, romandaki “Naim Efendi” karakterinin her şeye rağmen Osmanlı Devlet yapısına bağlı kalışını çıkarıyoruz. Bu da yüzyıllar boyunca kemikleşen devlet düzenini ortaya koymaktadır.

“Memuriyet hayatında yakından gördüğü resmi ve gayri resmi bütün pisliklere rağmen devlete ve devlet adamlarına karşı hala derin bir saygısı vardı. Naim Efendi o terbiyeli kimselerdendir ki evliya, enbiya isimlerinin sonunda “Radiyallahü anh” demegi hiç unutmazlar ve “Paşa” kelimesini med ile telaffuz edip mutlaka “hazretleri” ile nihayetlendirirler. Bu gibi kimselerin başlıca fazileti itaat ve hürmettir. Bütün terbiye ve ahlak düsturları onlar için yalnız bu iki kelimenin ifade

---

⁵⁸ Selim İleri, Yakup Kadri ve Kiralık Konak, **Yeni Ufuklar**, XXII/257(1975), ss. 20-26.

⁵⁹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Kiralık Konak**, 4. baskı, Remzi kitabevi, İstanbul, 1993, s. 5.

ettiği manadan ibarettir”⁶⁰.

Ve Osmanlı, Avrupa'nın yenileşmesi sırasında, nasıl kendi içine kapanarak kendini onlardan soyutlamışsa; Naim Efendi'nin de kendisi, oluşan yeniliklerden kendini uzak tutmasından, konaktaki yaşamın değişmesinden ve yeni çıkan eserlerin dilini anlamayışından da görebiliyoruz.

“Bundan on beş yıl evveldi, bir gün eline damadının okuduğu kitaplardan biri geçti; kırmızı kaplı ve üstünün yazıları beyaz bir kitap... Epeyce bir müddet parmaklarının arasında evirdi çevirdi; sonra gözlüklerini taktı, önce uzun uzun kabı muayene etti, muharririn adını, kitabın serlevhasını, basım tarihini okudu; bu kapta her gördüğü işaret, her okuduğu yazı, muharririn ismi de dahil olmak üzere ona acayip geliyordu. Büyük bir tecessüsle cildin içini açtı, fakat okumak ne mümkün! Naim Efendi adeta yeni kıraat dersine başlamış bir çocuk gibi kelimeleri heceliyor, bir cümleyi bin zahmetle sonuna kadar ya tamamlıyor, ya tamamlayamıyor veya tamamladıktan sonra da okuduğu şeyin manasını iyice kavrayamıyordu”⁶¹.

Tanzimat'la birlikte oluşan yeni düşünce biçiminin yanında, insanların giyim tarzının da değiştiğini, güzelleştiğini; kısaca, Avrupa yaşayış tarzının Osmanlı'nın küçük bir kesiminde uygulanmaya başlandığını görmekteyiz.

“İstanbul'da iki devir oldu; Biri İstanbulin; diğeri redingot devri... Osmanlılar hiç bir zaman bu İstanbulin devrindeki kadar zarif, temiz ve kibar olmadılar. Tanzimat-ı Hayriye'nin en büyük eseri İstanbulinli İstanbul Efendisidir. Bu kıyafet dünyaya yeni bir insan tipi çıkardı ve Türkler bu kıyafet içinde ilk defa olarak vahşi Asya ile haşin Avrupa'nın arasında gayet hususi yeni bir millet gibi göründü”⁶².

---

⁶⁰ A.g.e., ss. 5-6.

⁶¹ A.g.e., ss. 7-8.

⁶² A.g.e., s. 6.

Meşrutiyet dönemindeki yaşam ve anlayış tarzını ise gelenek ve göreneklerden koparak tam anlamıyla arada kalmış, yenilikler karşısında ne yapacağını bilmeyen yeni bir yaşam tarzı oluşturmaya çabalayan toplumun davranışlarını anlatmaya çalışmış ve “Naim Efendi’nin” de bunlara karşı koymaya çalıştığını bu kısımda görmekteyiz.

“Sonra redingot devri geldi ve redingot içinden yarı uşak, yarı kapukulu, riyakar, adi bir nesil türedi. Bu neslin en yüksek, en kibar simalarında bile bir saray hademesi hali vardı. Çoğu İkinci Abdülhamit Han devri ricalinden olan bu adamların her biri bir hile ile efendilerinin arabasına binmiş seyisleri andırıyordu. Bunların elinde İstanbul’da konak hayatı birdenbire köşk hayatına intikal ediverdi. Ne yaşayışın, ne düşünüşün, ne giyinişin üslubu kaldı; her şey gelenek dışına çıktı; her beyni tatsız ve soysuz bir Arnuvo ve bir Rokoko merakı sardı; binalarımız, eşyalarımız, elbiselerimiz gibi ahlakımız, terbiyemiz de rokokolaştı. Abdülmecit devrinin o ağır, zarif ve için için gelenekçi Osmanlılığından eser kalmadı. Naim Efendi, aşağı yukarı bu redingotlu nesle mensup olmakla beraber vücudu henüz körpe iken İstanbulin içinde yetişip gelişmiş kimselerdendi”⁶³.

Romanın ikinci kuşağını oluşturan bölümünde de Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayan ve Avrupa’nın büyüüne kapılarak kültür ikilemi arasında kalan insanların topluma nasıl da kötü örnek olduğunu; Naim Efendi’nin damadı olan Servet Bey’in Avrupa sevdası içerisinde alafrangalığa olan düşkünlüğünü, dönemin yaşamını romanda üstlendiği karakteristik özelliklerden anlayabiliyoruz.

Yıllarca eğitimsiz ve duygusuzca yetiştirilen halkın, yenileşme karşısında ne yapacağını bilmeden, oradan oraya nasıl da sürüklendiğini; kendi kültürünü dahi özümsemeden diğer kültürlerden yarım yamalak etkilenişine şahit oluyoruz. Bu etkilenme o kadar ileri safhaya gitmiştir ki, hiç de gerekli olmayan konağın mobilyalarını bile Avrupa’dan getirme ihtiyacını duymuşlardır.

---

⁶³ A.g.e., ss. 6-7.

Kendi değerlerini bilmeden, kendi toplumuna sahip çıkmadan; nasıl da, hiç alışık olmadığı toplumların yaşayış tarzını, düşünce yapısını kabullenme görüntüsü çizebiliyoruz ve bunu millete mal edebiliyoruz. Şu bir gerçektir ki, değerlerine sıkı sıkıya bağlı olamayan toplumlar, geleceklerini hiçbir zaman sağlam temeller üzerine kuramazlar.

“Naim Efendi’nin damadı Düyunu Umumiye Müfettişlerinden Servet Bey, Müslümanlıktan ve Türklükten nefret eden bir Kazasker oğludur. Aldığı terbiye ile yaşadığı muhit birbirinin aksi olan her insan gibi Servet Bey de daimi bir ihtilaç, daimi bir isyan içinde yaşar. Pederi Sadri Molla’nın konağında alafrangalığı kendi odasının eşliğinden dışarı çıkmazdı. Nasılsa küçükten beri Fransızca bilmek, bir müddet Galatasaray mektebinde bulunmak, bir müddet Beyoğlu muhitinde tatlısu frenkleriyle düşüp kalkmış olmak ona bir softa evinde, çıplak kadın resimlerinden, dizi dizi Fransızca kitaplarından, vazolardan, biblolarından müteşekkil bir halvet yapmak ve bu halvette yaylı bir şezlonga uzanıp gözleri tavanda, ayakları havada, bir taraftan Hollanda sigarasını emerek diğer taraftan yabani ve perişan bir sesle bir takım opera parçaları terennüm ederek saatlerce vakit geçirmek hakkını vermiştir. Daima muhayyel bir Avrupa seyahati için hazırlanmış bir bavulu vardı, bu bavulun yanı başında bir de şapka kutusu dururdu”⁶⁴.

Meşrutiyet döneminde alafranga davranışlar o kadar ileriye gidiyordu ki zaman zaman Türkçenin dahi konuşulmadığı anlar oluyordu.

“....Servet Bey, Naim Efendi konağında bütün iradesini istediği gibi yürütüyor ve hele inkılaptan beri bu konakta artık hiç Türkçe konuşulmuyordu”⁶⁵.

Romanın üçüncü kuşağını oluşturan kişiler olan Seniha, Cemil, Faik, Hakkı Celis ve arkadaşlarıysa hiçbir değere bağlı kalmayan dönemin çalkantılı devrinde kaybolmuş bir nesli ortaya koymaktadır. O dönemdeki genç nüfusun eğitimsizlik

---

⁶⁴ A.g.e., ss. 9-10.

⁶⁵ A.g.e., s. 10.

karşısında seçtiği yolu eserinde işlemiştir. Ve Tanzimat'la topluma giren yenileşme çabalarının başarısız olduğunu eserinin bazı bölümlerinde ele almıştır. Özellikle kadın karakter Seniha'nın sergilediği davranışlar, eskiyle yeninin bir portresini oluşturmuştur.

Buradan yenileşme sırsındaki dönemin kadın portresini çizerken, yenileşmenin getirdiği değişim sürecinde, her ne kadar eğitilmiş olsa da, sırf farklılık olsun diye kadının bu değişim esnasındaki tutarsız davranışlarını görmekteyiz. Yazar Yurdakul, eserinde bu olayı şöyle değerlendirmiştir: “Kız çocuk ‘Seniha’ okuduğu kitaplar sonucu, çağdaş kadın tanımının yarattığı sınır tanımazlıkla, eski ahlak değerlerinin dışına çıkmış, dönemin değer saydığı Avrupa gezisi, kumar, içki gibi yeniliklere öykünme çıkmazına düşmüştür”⁶⁶.

“Büyük babasının şahsiyeti, annesinin ahvali şöyle dursun ekseriya pederi Servet Beyin efkar ve hareketi bile ona iptidai, sakat ve garip görünürdü. Zira, bu, frenklerin “asır sonu” diye vasıflandırdıkları bir genç kızdı; asır sonu yeni bir nevi içtimai örnektir ki, harici ve dahili yaşayışında hale ve maziye ait her türlü kayıttan azade ve istikbalin henüz hazırlanan cereyanlarına tabidir. En ziyade zevk aldığı kitaplar Gyp'in romanları, yeni tiyatro piyesleri ve Paris'in mizahi gazeteleriydi. Gyp'e, ona bir ikinci ana, bir ikinci mürebbiye olmuştu. Bu muharririn romanındaki serbest tavırlı, yarı oğlan, yarı kadın genç kızlar, üzerlerinde ruhunu biçtiği modellerdir. Denilebilir ki sabahtan akşama kadar her gün bütün meşguliyeti bu genç kız tiplerini hayata tatbik etmekten ibarettir”⁶⁷.

Romanın diğer kahramanı Hakkı Celis, bütün bu oluşumların ve değişimlerin tutarsızlık nedenlerini, eserin baş kahramanı Naim Efendi üzerinden geçmişteki kötü yapılanmadan ileri geldiğini öne sürmektedir. Hatta o kadar ileri gitmiştir ki, onu bir toplumun üzerine çökmüş hayaletle benzetmektedir. Burada konak eski düzeni temsil etmektedir.

---

⁶⁶ Şükran Kurdakul, **a.g.e.**, s. 104.

⁶⁷ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **a.g.e.**, ss. 11-12.

“Eğer bu doğru ise, Naim Efendi de yeni başlayan devrin eşiğindeki korkunç hayaletlerden biridir. Hiç şüphesiz, arkamızda bıraktığımız mazinin son feryadı ve önümüzde hissettiğimiz uçurumun ilk ürpertisi Naim Efendi’dir.... Bundan başka, Hakkı Celis’e göre Seniha'nın büyük babası aynı zamanda, hem bir ceza, hem de bir cezalı idi. Bir ceza idi, arkasında bıraktığı aleme karşı; bir cezalı idi, kendisini karşılayan bedbaht ve avare zürriyet önünde... Bugün Naim Efendi'nin damarlarında işleyen zehir, dün, kendinin ve kendi gibilerin elleriyle kendi bahçelerine ekilmiş zakkumun tohumundan ve özündendi. İstanbul'da, parmakla sayılmaya başlayan o Osmanlı konaklarından birini, Naim Efendi'nin konağını, böyle hafif bir ökçe darbesiyle ta temellerinden yıkıveren mahluk, hiç şüphesiz herkesten ziyade Naim Efendi'nin eseri idi”⁶⁸.

Yazar, bu değişme esnasında toplumun bir kesiminin yeniliklerden oldukça fazla fazla faydalandığını, hatta bu kendini milletten soyutlayan, halkı beğenmeyen şahısların yaşam biçimi, bir süre sonra topluma ağır ve aşağılayıcı gelmeye başlamıştır. Bunun sonucunda da; yazar, Hakkı Celis üzerinden vermeye çalıştığı gibi, toplumun büyük bir kesiminin ortak kanısı; bizler bunlar için mi cephelerde ölmeye gideceğiz düşüncesi hakim olmaya başlamıştır. Fakat esas kurtuluşun, hem cephede galip gelmek hem de toplumun kanayan yarasını ortadan silmek olduğunu dile getirmiştir.

“Hakkı Celis, bu müthiş fikir ve bu korkunç şüphe ile bir hafta sonra Çanakkale'ye sevk edileceğini düşündü. Evet, bu genç adam, istemeyerek, bilmeyerek, Naim Efendi hıçkırıklarında devam etsin ve Seniha Almanyalı, Avusturyalı zabıtlere rahat rahat çay ziyafetleri verebilsin diye, bir hafta sonra Çanakkale'ye, hayatına doymadan ölmeğe gidecekti !

Hakkı Celis, biraz evvelki o şanlı rüyadan hakikat denilen bu mezbeleğe düşer düşmez bir müddet muvazenesini kaybeder gibi oluyor ve sendeliyordu. Fakat bu ani buhran çok sürmüyor, genç adam, türbelerden, sebillerden, camilerden sızan

---

⁶⁸ A.g.e., s. 136.

hava içinde derhal kendini topluyordu: Hayır! Hayır! Millet denilen şey Naim Efendi gibi müstehaselerle, Seniha'lar ve Faik Beyler gibi sefil iştiyah insanlardan mürekkep bir varlık değildi. Bunlar milletin çürüyen ve dökülen tarafı idi. Ve havaya kalkan sekiz yüz bin kılıç, işte, bu kangren olmuş uzvu kesip atmak içindi”⁶⁹.

B- Hüküm Gecesi “Meşrutiyet”

Yazarının ‘siyasal roman’ olarak nitelediği Hüküm Gecesi’nde Meşrutiyet döneminin iktidardaki “İttihat ve Terakki” ile muhalefetteki “Hürriyet ve İtilaf” partileri arasındaki çekişmeler yansıtılırken, Babıali baskını, gazeteci Ahmet’in, Samim’in, Sadrazam Mahmut Şevket Paşa’nın öldürülmesi gibi olaylar anlatılmıştır. İktidarın yanında olmamasına karşın etkin bir kişilik sahibi izlenimini uyandırmayan romanın kahramanı gazeteci Ahmet Kerim olayların akışı içinde yuvarlanıp gitmektedir. Roman, Mahmut Şevket Paşa’nın öldürülmesi nedeniyle başlatılan tutuklamalardan sonra Ahmet Kerim’in sürgüne gönderilenler arasına katılmasıyla sonuçlanmıştır⁷⁰.

Bu tarihsel roman, ayrı ayrı başlıklarla sunulan birçok bölümden oluşmaktadır. Her bölümün, Ahmet Kerim’in aracılığı ile birbirine bağlanması gözetilerek, tarih sırası içinde yazarın önemli gördüğü olaylar yansıtılmıştır. Özellikle IV. bölümde gazeteci Ahmet Samim’in öldürülüşü, IX. bölümde Halaskar Zabitan Grubunun ortaya çıkış nedeniyle muhalefetin güçlenmesi, XII. bölüm İttihatçıların Babıali baskını düzenleyerek iktidara el koymaları. X. bölümde İtilafçıların anlatılması, XIV.bölümde Mahmut Şevket Paşa’nın öldürülmesi gibi olaylar eserin ana şemasını oluşturmaktadır.

Hüküm Gecesi’nin, önemli karakterleri Meşrutiyet döneminde yaşamış düşün, eylem ve politika adamlarıdır. Ali Kemal, Mahmut Şevket Paşa, Şehabettin

---

⁶⁹ A.g.e., ss. 142-143.

⁷⁰ Şükran Kurdakul, a.g.e., s.105.

Süleyman, Talat Bey (Paşa), Enver Paşa, Ziya Gökalp, Cemal Bey (Paşa) gibi kişiler olayların akış zinciri içinde sahneye çıkmışlardır. Yakup Kadri, bu kişilerden bazılarını gerçeğe bağlı olarak bilinen yönleriyle yansıtırken, bazılarını da, ne yaşadığı gibi, ne de bir roman kahramanının inandırıcılığı içinde verebilmiştir⁷¹.

Yakup Kadri, bu romanıyla içinde yaşadığı olayları, birlikte bulunduğu kişileri ele alarak roman yazma yoluna girmiştir diyebiliriz. İttihat ve Terakki ile Hürriyet ve İtilaf Partilerinin birbiriyle kıyasıya savaşım içinde bulunduğu Meşrutiyet sonrası olaylarını, düşünce gelişmelerini, iki partinin kısır çekişmelerini gerçek kişileri ve olayları ele alarak anlatmıştır. Kendisinin yakından tanıdığı basın hayatı da geniş olarak değerlendirilmiş ve o çağın siyasal ve toplumsal durumu açıklanmış olup eser o günkü olayların günümüze aktarılması açısından da önemli bir konuma sahiptir⁷².

“Yakup Kadri’nin “Hüküm Gecesi”, hem bir roman, hem de Meşrutiyet’in ikinci ilanından Genel Harbin ibtidalarına kadar geçen zamanlara ait bir çeşit “hatırat”tır. Öyle ki bu eseri okuyanlar içinde onu yazanın nesline mensup olanlar kendi hatıralarının bir başkası tarafından yazılmış bir kısmını okuyor gibi olacaklar ve işte bundan dolayı sanırım ki, bu kitap için bir türlü tarafsız olamayacaklardır. Bilakis o güzel anlatımıyla anılarımızı hatırlattığı için, ona teşekkür etmeliyiz”⁷³.

Yazar bu romanında tarihsel olayları sergilerken bunların sebepleri üzerinde durmaz. Romanın kahramanı olan Ahmet Kerim bazen olayların içinde kalarak, bazen de olayları gözlemleyerek; yaşanan olayları bir bütün olarak ele alıp dönemin etkin siyasi grupları olan “İttihat ve Terakki” ile “Hürriyet ve İtilaf” arasındaki mücadeleyi işlemiştir. Mustafa Özbacı’nın: “Hüküm Gecesi’ gerçekten bir realiteyi, yine bir çoğu bizzat yaşamış olan kimselerin çevresinde aksettiren bir romandır. Yazar bu uğraşında başarılı olmuş, gerçek dünyadan aldığı unsurlarla kendi hayal

---

⁷¹ A.g.e., s. 106.

⁷² Muzaffer Uyguner, a.g.e., s. 87.

⁷³ Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Zeynep Kerman, Necat Birinci, Abdullah Uçman, **Atatürk Devri Türk Edebiyatı I**, Kültür Dekanlığı yay., s. 397. Bkz., Abdülhak Şinasi Hisar, **Milliyet**, 26 Mart 1928.

aleminden unsurları sanatkarca bir terkibe ulaştırmıştır”⁷⁴ söylemi, ortaya koyduğumuz tezi destekler niteliktedir.

Romandan aldığımız aşağıdaki kesitlerde, II. Meşrutiyet devrinde yapılan baskıları ve II. Meşrutiyet devrinin parti kavgaları üzerine kurulmuş olup, bir devrin siyasal yapısı içinde kişisel çıkarların memlekete ancak zarar getirdiğine şahit olurken; Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerdeki iktidar çekişmesinin, nasıl, vatan ve millet sevgisinin önüne geçtiğini göreceğiz. İktidara ele geçirenlerin nasıl da birden değiştiklerini yazar şöyle dile getirmiştir.

“Genç adam bu gerçeği kendi kendisine itiraf ederken insan alın yazısının ne kadar zayıf temeller üzerine dayandığını gözleriyle görür gibi oldu ve düşündü ki, kahramanlarla evliyalardan başka hiç kimse milletlerin başına geçmeğe layık değildir; şu halde aleyhinde bulunduğu İttihat ve Terakki'yi herhangi bir partiden çok iktidar mevkiine layık saymak lazım geliyordu.

Ahmet Kerim birdenbire sendeledi. Lakin yine aynı hızla kendini topladı. “Öyle ama, bunların hepsi düzme, hepsi düzme!” dedi. İktidara geçer geçmez hepsinin foyası meydana çıkıyor: İşte Talat Bey! İşte Mahmut Şevket Paşa! Bunlardan biri, daha düne kadar, alçak gönüllü ve fedakar bir halk adamı idi. Nazır olur olmaz hemen değişti. Siyah kadife yeleşinin üstüne bir altın kordon geçirdi ve her tarafı camlı bir otomobile kurulup sokak kalabalığına bir bayram çocuğu gibi sırtıyor. Öbürü Hareket Ordusu'nun başında ne şanlı, ne heybetli idi! Sanki destan kişilerinden biri gibiydi. Şimdi, bilinmez bir elin oynattığı bir korkuluk kadar kaba, gülünç ve hor görülmektedir. Bu zavallı adama hatta zorbalık bile yaraşmıyor”⁷⁵.

İktidara sahip olan kişilerin devletin temel taşlarına yerleştikten sonra toplumun temel sıkıntılarını çözmek yerine, onları kendi istekleri doğrultusunda bir

⁷⁴ Mustafa Özbacı, Hüküm Gecesi Üzerine, **Türk Dili**, L/406(1985), ss. 165-169.

⁷⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Hüküm gecesi**, 1. baskı, Bilgi yay., Ankara, 1966, ss. 13-14.

kalıba sokmak için uyguladıkları akıl almaz kuralları işleme koyduklarını bu eserde görüyoruz. İşte; bireysel çekişmelerin sonucunda ülkenin nasıl da zor şartlar geçirdiği, bu eserde tüm çıplaklığıyla ortaya konmuştur. Yazar, Ahmet Kerim yoluyla, dönemin baskıcı yönünü, İstanbul'da dönen pis dolapları ve politikacıların çıkar uğruna sergiledikleri iğrenç davranışları vermeye çalışmıştır.

“Memleketi soluk alınmaz bir hale sokan ve bütün vatandaşları enginde yolunu şaşırılmış, zahiresi tükenmiş bir geminin yolcuları gibi birbiri üzerine saldırtan, herkesin muhayyilesini cehennem hayalleriyle yakıp kavuran ve Türkiye'de her çeşit asil, yüksek geçim yollarını tıkayan sebepler ve amiller hep bu ahlak fesadından, bu dört yanı çamurlu siyaset sisteminin, bu tavırların, bu hareketlerin, bu demagogca militanlığın kayıtsız ve şartsız hüküm sürüşünden ibaret değil miydi? Halbuki gençliğinin bütün yüce heyecanı ve bütün idealizmi ile mücadele ettiği bu iğrenç haller işte, ta kendi burnunun dibinde kokuyordu. Kendi kendine “Bundan nasıl, kaçmalı? Nereye sığınmalı?” diyordu ve bütün memleketi baştan başa bir bataklık halinde görüyordu”⁷⁶.

Yazar bu bölümde, İktidarı eleştirmenin ne kadar da zor olduğunu ve iktidarı eleştirme sonucunda işin boyutunun nere gideceğini örneklemeye çalışmış ve ikinci Meşrutiyetin en hareketli dönemini işlerken, bu devirde siyasi iktidarın en büyük muhalif yazarı olan Ahmet Samim'in öldürülmesini; o saatten sonra muhalefette kendisinin ve Sırrı Bey'in kaldığını anlatırken dönemin baskıcı yönetiminin basın üzerine uyguladığı yaptırımları bir gösterge olarak vermiştir. İktidarı ele geçiren kişilerin kendi düşüncelerinin toplumda kabul görmesini sağlamak adına, her zaman toplumu etkileyebilen tüm kurumlarını denetim altında tutmaya çalışmasını her dönemde görebiliyoruz.

“.....Kendisine bir hafta içinde üst üste üç tehdit mektubu gelmiş olmasına rağmen, Ahmet Samim'in bunlardan bir tane olsun almayı vesvesesini büsbütün

---

⁷⁶ A.g.e., s. 32.

arttırdı. Bu da, Samim'in geçen akşamki düşüncesinin doğru olduğunu gösteren işaretlerden biri değil miydi? Hele, o günlerde en çok göze batması ve hükümetin kızgınlığını en çok harekete getirmesi lazım gelen biri varsa, o da Ahmet Samim'di. Çünkü o sıralarda, gerek "Divanı Harbi Örfi"nin, gizli işkence usulleri kullandığına dair belgeleri ortaya atan, gerek Soma-Bandırma demiryolu imtiyazı işinin içyüzünü açığa vuran tek gazeteci, o idi. Şu halde, bu çeşit mektupların her vakitten ziyade ona gönderilmesi lazım gelirken, etrafını kuşatan ağır sessizlik ancak bir suikast başlangıcına işaret olabilirdi"⁷⁷.

Yazar Ahmet Samim'in öldürülmesiyle iktidara karşı muhalefet yapanların susturulması amaçlanmış olup, politikanın gerçek yüzü ortaya çıkmış bulunmaktadır. Dönemin etkili gazetelerinden İkdam ve Yeni Gazete'de muhalif yayınlar olduğu gibi Hayrettin Paşazadelerin kurduğu muhalif gazetesinin başına da eserin başkışisi olan Ahmet Kerim yazı işleri müdürü olarak geçmiştir. Bu da, ne kadar baskı da olsa, politika da muhalefetin her zaman gerekli olduğunun bir göstergesidir.

Oluşan süreçte muhalif olarak kurulan "İtilaf ve Hürriyet" partisi Osmanlı tebaası içindeki milletlerin kaynaşmasını ve Türk Milletinin de bu kaynaşma esnasında ne gibi bir rol oynayacağını işlemiştir.

"Buradaki 'itilaf' yalnız Türkler arasında bir itilaf değil, Osmanlı devletini teşkil eden çeşitli unsurlar arasında bir kaynaşma manasını taşıyor; hürriyetten de, böyle bir kaynaşmaya yol açmak için Türkler tarafından öbür unsurlara karşı gösterilmesi gereken dini ve milli müsamahalar anlaşılıyordu ve ne gariptir ki, böyle bir fırkanın başında da en müteassıp hocalar ve en katı gelenekçiler bulunuyordu"⁷⁸.

---

⁷⁷ A.g.e., s. 57.

⁷⁸ A.g.e., s. 135-136.

Baskıcı dönemde de olsa kişilerin özlediği hayat düzenini gerçekleştirmek uğruna yaptıkları eylemlere örnek teşkil edecek bir hareketi eserin kahramanından görüyoruz. Ahmet Kerim'in sırf dönemin iktidarının yıkılması için, hiç de benimsemediği ve iç tüzüklerini kabul etmediği bir partinin yayın organında yazmaya başlamasını, tekrar hür düşünceye dönebilmek hevesinde olmasından kaynaklandığını görüyoruz.

“Her şeyden önce İttihat ve Terakki zindanının yıkılması ve hür düşünceye yol açılması lazımdı ve o, İtilaf ve Hürriyet’le ancak bu noktada birleşmişti. Bunun dışında, Fırkanın program diye ortaya attığı siyasi görüşlerin hiçbirini benimsemiş değildi; bunları ha olmuş ha olmamış addetmekte idi.”⁷⁹

Yazar, Osmanlı Devleti içindeki unsurların birleşmesinin politik bir iş olmaktan ziyade, bu milletlerin ortak kültür ve terbiyede birleşmesi gerekliliğini ileri sürmektedir. Ve bu milletlerin art niyetli olduğunu da yazar, şu kısımda vermiştir.

“Ahmet Kerim bunların hiç birinde Türk unsuruna karşı iyi niyetten eser görememekte idi. Hepsi de ağızdan “Osmanlıyız” diyordu ama, gönülden, Osmanlı Devleti’nin yıkılıp dağılmasından başka bir şey dilemiyordu”⁸⁰.

İttihat ve Terakki yönetiminin yerine, fikir ve düşünce açısından hiç de farklı olmayan bir oluşumun geçecek olması gerçeği, o dönemde siyasetin ne kadar kısır döngü içinde olduğunu görmemizi sağlıyor. Eserin bu kısmında da, iktidara sırf alternatif doğsun diye Halaskar Zabit Gurubu’nun ortaya çıkış nedeniyle muhalefetin güçlenmesi ve yeni bir oluşuma gidilmesi aktarılmaktadır. Bu oluşum sonucunda da işlerin daha da iyiyi gideceği düşünülürken, tam tersi bir durumun ortaya çıkmış olması, yani umulanın gerçekleşmediği yaşanmaktadır.

---

⁷⁹ A.g.e., s. 137.

⁸⁰ A.g.e., s. 136.

“Günün birinde İstanbul halkına, el altından bir beyanname dağıtıldı. Bu beyanname, adı şimdiye kadar hiç işitilmemiş yeni bir topluluk, bir ‘Halaskar Zabitan Grubu’ tarafından yayınlanıyordu. Bu ‘beyanname’ durumun o zamana kadar bilinmez ve karanlık kalan bütün noktalarını aydınlatmış oldu. Artık birtakım söylentiler çıkarmaya hacet kalmamıştı. Artık gerçek bütün çıplaklığıyla ortaya atılmıştı. O, Halaskaran Grubu’nun Arnavutluk ayaklanmasına dayanarak istediği şeyler, İttihat ve Terakki kabinesinin çekilmesi, yerine tarafsız kimselerden kurulu bir kabinenin getirilmesi, milletin reyine aykırı olarak toplanmış Meclis’in dağılması, devlet memurlarından bundan böyle hiç bir partiye girmeyeceklerini bildiren yeminli taahhütnameler alınması vesaire gibi günlük politika ve idare işleriyle ilgili idi”⁸¹.

Yazar, İttihat ve Terakki’nin yıkılmasına rağmen istedikleri özgürlüğün ve hürriyetin gelmediğini görünce büyük bir düş kırıklığı yaşamıştır. İktidara gelenlerin de işleri daha da kötüye götürdüklerini şu cümleleriyle vermektedir. “Fakat bu tatlı rüyadan 31 Mart sabahının kanlı ve çamurlu gürültüsüyle uyandığı günden beri bir sarhoş mahmurluğu içinde kıvranıp durmaktadır. Memleketin her sınıf halkı gibi ‘mütefekkir’ ve ‘münevver’ sınıfı da, talihini durmadan değişen siyasi hayat şartlarının keyfine bağlamıştı”⁸².

Meşrutiyet devri gençliğinin temsilcisi olan gazeteci Ahmet Kerim adıyla yazar, kendi vatanımızda yabancı kaldık diyerek yapılan politikaların yanlışlığına dikkat çekmektedir. Abdülhamit döneminde uygulanan dışa dönük politikalarla, Osmanlı tebaası içinde bulunan Türkler dışındaki unsurlara verilen imtiyazlar hem Osmanlı’nın yıkılışını hızlandırmış hem de Türkleri kendi topraklarında yabancı duruma sokmuştur. Uygulanan 30 yıllık istibdat dönemin; ilim açısından olsun, fikir açısından olsun Türk Milletine büyük zararlar vermiştir.

---

⁸¹ A.g.e., s. 174.

⁸² A.g.e., s. 175.

“.....Hiç sesimizi çıkarmadığımız istibdat devrinde bundan daha ne kadar asil bir görünüşümüz vardı! Bizi balkanlaştırdılar, bizi balkanlaştırdılar. Bulgar komitecilerinden öğrenilmiş bir çeşit dağ ve sokak politikacılığı, bir çeşit külhanbeyi palavracılığı, bir çeşit vicdan ve yurtseverlik yankesiciliği; Meşrutiyetken beri temsil ettiğimiz siyasi ve milli kültürün temelleri hep bunlar oldu. Azizim dün Türk aydını, Türk entelektüeli diye bir şey vardı. Bugün o yoktur”⁸³.

Yazar, dönemin en sıkıntılı anını ve İstanbul’daki Türkleri kendi toprakları içinde küçük düşürücü yönünü şöyle betimlemiştir: “Abdülhamit bundan daha acıklı bir şey yapmıştır, dedi. “Türk’ten başka unsurlara sosyal sahada olsun, kültür sahasında olsun en büyük imtiyazları vermiştir. Biraz önce bir Türk sahnesinden, bir Türk ammesi önünde Türk milletinin yüzüne tükürmek küstahlığında bulunan Boşo’yu Abdülhamit idaresi hazırladı ve bize hatıra bıraktı”⁸⁴.

Yazarın, geçmişte tanıdığı Ziya Gökalp’in ve Barres’in milliyetçilik düşüncelerini benimsemesiyle, milletin çektiği sıkıntıları kendisinin de yaşaması sonucu, onu daha da çok milletin yaşayış biçimini yazmaya sevk etmiştir. Fakat, onun kabul ettiği tarzdaki milliyetçilik ne kadar ağırbaşlı, onurlu ve alçakgönüllü ise; İttihat ve Terakki’ninki de o kadar yaygaracı ve küstah olduğunu eserinde belirtmiştir. Yine, Türk Milletinin ne güzel akli selim sahibi, olgun, tedbirli olmasına karşın; İttihat ve Terakki’nin de o kadar paradoksal, ütöplast ve tedbir almaktan, ileriye düşünmekten uzak olduğunu belirtmiştir. İttihat ve Terakki’ye muhalif olan İtilaf ve Hürriyet Partisi’nin de düşüncelerinde samimi olmadığını düşünmekte. Bunu da, Türk Milleti’nin hiçbir zaman propagandacı olmadığını, hatta dilinde bile propaganda sözcüğünü karşılayabilecek bir sözcüğün bulunmadığını söylemiştir.

---

⁸³ A.g.e., s. 208.

⁸⁴ A.g.e., s. 209.

Eserin bu bölümünde, Türk Milletini bu zor durumdan kurtaracak olanın yine kendi içindeki dinamiklerin harekete geçmesiyle gerçekleşebileceğini düşünmüştür. Kendi kültürümüzden, örf ve adetlerimizden kaynaklanan gücümüzün farkında olamadığımızı belirtmiştir. İşte bu gücü de ortaya çıkaracak kişinin, artık gelme zamanı olduğunu anlatmaktadır.

“–İşte Türk milletinin en büyük derdi: Kendi ululuğunu, kendi heybetini, bünyesindeki o eşsiz dayanma kabiliyetini bilmiyor. Kahraman, adalelerini beğenerek seyredeceği yerde onun üstündeki paçavralara bakıyor. ‘Eyvah, ben bu muyum?’ diyor. Hayır, sen bu değilsin! Sen bu paçavraların altındaki adalelersin! Bu sözü ona kim söyleyecek? Kim ona ‘Hayır, sen bu değilsin!’ diyecek! İşte ben, bunu söyleyecek adamı dört gözle bekliyorum”⁸⁵.

Romanın bu kısmında da, Mahmut Şevket Paşa’nın öldürülmesi nedeniyle başlayan tutuklamalardan sonra Ahmet Kerim’in sürgüne gönderilmesi ve kaldığı Bekirağa Bölüğünde bunalımlı bir gecede kendisini yargılaması sonucundan yola çıkarak; iktidar çekişmesinin her şeyin önüne ne kadar da acımasızca geçtiğini görüyoruz. Bu iktidar çekişmesinde bile Milli Kültürümüzün hiçbir zaman ele alınmayışını ve bundan dolayı diğer devletlerden her zaman geri kalacağımızı vurgulamıştır. Ziya Gökalp’tan atıfta bulunarak; medenileşme kıstasının, toplumun öz be öz, kendi kültürünü özümsemesinden sonra, çağdaş kültürleri kendi milli kültüründe eriterek benimsemesiyle, kendini tüm dünyaya kabul ettirebileceğini vurgulamıştır.

“–Teşkilat değil, teşkilat değil. Kültür kuvveti, milli mefkure kuvveti... Onların bize üstünlüğü buradadır. Evet, milli ‘mefkure’ milli kültür... Bu olmadıkça siz isteğiniz kadar teşkilat kurunuz. İstedığınız kadar kulüpleriniz, adamlarınız, hatta ordularınız olsun, bir şeye yaramaz. Çünkü; mefkuresiz bir kalabalık kadar dağınık ve korkak bir şey daha düşünülemez”⁸⁶.

---

⁸⁵ A.g.e., s. 214.

⁸⁶ A.g.e., ss. 364-365.

C- Nur Baba “Bektaşilik”

Nur Baba romanı bir Bektaşi şeyhiyle genç bir muhibbesi arasındaki aşkın hikayesi gibi görünse de aslında devrimin o dönemlerinde tarikatların iç anlayışlarının hangi boyutlara ulaştığını topluma anlatma çabasıdır. Cevdet Kudret’in belirttiği gibi, bu romanda olaylar bir Bektaşi tekkesi çerçevesi içinde geçer. 1915 sıralarında Türkiye’de bir Bektaşilik üzerine birtakım incelemeler yayınlanması; ayrıca Bektaşi tarikatının esrarına karşı toplumda öteden beri bir merak bulunması; yazarın o sıralarda bir Bektaşi tekkesiyle ilişki kurmasına ve halkın ilgisini çeken bu çevreden romancı olarak yaralanmasına yol açmıştır⁸⁷.

Toplumumuzu oluşturan ailenin, din ve kültür ahlakını alabilecekleri bir kurum olarak vücuda gelen tarikatlar, belli bir zaman sonra iç çekişmeler ve baştakilerin kendi tatminkarsızlıkları yüzünden toplumun temelini oluşturan aile yapısının bozulması sürecini başlatmışlardır.

Bu romanda asıl ortaya konmak istenen tez Osmanlı imparatorluğunda yüzyıllar boyunca var olan tarikatların İmparatorluğun çöküşüne geçmesiyle birlikte yozlaştığını, iç anlayışının değiştiğini göstermektedir. Hatta, ekleyebiliriz ki, imparatorluğun çöküşünü hazırlayan nedenlerden birinin bu gibi tarikatların insanları yönlendirmesi ve dinini tam olarak bilmeyen cahil halkı, kendi nüfuzlarının ayakta kalabilmesi için kullanmalarından kaynaklandığını ortaya koyabiliriz.

Mustafa Özbacı’nın makalesinde değindiği gibi Yakup Kadri, Nur Baba’da bir din ve kültür ocağı olarak o günkü insanlarımızın manevi dünyalarında önemli bir yer tutan tekkenin bozulmasının ve yozlaşmasının sebepleri üzerinde durulmuştur⁸⁸. İşte bu sebepleri ve sebepleri oluşturan şartları eserinde görmekteyiz.

---

⁸⁷ Cevdet Kudret, **a.g.e.**, s. 134.

⁸⁸ Mustafa Özbacı, **a.g.m.**, s. 164.

Yazar, yazdığı bu romanında Bektaşiliğin yapısının bozukluğundan ve kendisinin de bir Bektaşi oluşundan da kaynaklanarak Bektaşilik hakkındaki içten düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir.

“Eğer hizmet yarım olmuş ve eğer kitap bazı kimselerin arzu ettiği veçhile yalnız medih ve övgü ile yazılmamışsa, bu ne benim kabahatim, ne de tarikatın kusuru yüzündendir. Ancak bu tarikatı temsil eden bazı müesseselerin, memleketimizdeki diğer birçok müesseseler gibi, ya cahil, ya kayıtsızlık veya umumi yozlaşma yüzünden bozulup çığırından çıkmış olmasıdır ki, Nur Baba romanına bir hiciv, tavir ve edası vermiştir. Kendi hakkımdaki bütün suizanlara rağmen derim ki, bugünkü günde bu tarikat gerek şeklen, gerek ruhen ananeleri haricine çıkmış ve büsbütün tanınmaz bir hale girmiştir. Vakıa bu tereddinin, memleketin umum ahvaliyle sıkı bir alakası vardır; nasıl ki bugünkü Türk ailesi artık dünkü Türk ailesi değilse, bugünkü Bektaşi tekkeleri de dünkü Bektaşi tekkeleri değildir; diğer tekkeler için de aynı şeyi söylemek kabildir, fakat bahsin haricine çıkmamak için iddiamızı tahdit etmek mecburiyetindeyiz”⁸⁹.

Yazar, romanın kahramanlarından olan Nur Baba karakteriyle o dönemdeki şeyhlerin nasıl da kendini düşünmesinden dolayı, yaptıkları ahlaksızlıkları ve hileleri toplumumuza göstermek amacındadır. Tekkeye gelip gidenleri bir din adamı gibi karşılamayarak, her zaman farklı amaçlar peşinde koşmaktadır. Her ne kadar yazar eseri bir aşk silsilesi biçiminde kurgulamışsa da, asıl amacı bu dergah içinde olan ahlaksızlıkları ve bu ahlaksızlığın toplum üzerinde etkisini göstermektedir. Aşağıdaki bölümden de anlaşılacağı gibi dergahta nahoş bir hava esmektedir. Hüseyin Su'nun da değindiği gibi Nur Baba'da, tekkeler örneği üzerinden dini hayattaki çürüme bütün çıplaklığıyla ortaya serilmiştir⁹⁰.

“Buna hiç şüphe etme kızım! dedi. Sesi hayli yumuşamıştı. Buna hiç şüphe etme kızım! diye tekrar etti. Evet, bu sade sözden... Evet, Nasib Hanım'ın başı

⁸⁹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Nur Baba**, 12.baskı, İletişim yay., İstanbul, 2005, s. 13.

⁹⁰ Hüseyin Su, Adalardan Bir Roman Kıtası Panorama, **Hece**, Öncü basımevi, S. 65/66/67(2002), ss. 609-621.

altından... Zaten bu çılgın kadın Bektaşiliği bir çocuk eğlencesine çevirdi; yalnız çocuk eğlencesi olsa iyi... O, dergahları adeta birer randevu mahalli sanıyor. Kabahatin büyüğü bende; zaten bütün hatalarınım cezası yine döner, dolaşır benim başıma gelir. Yalnız bu Nasib için söylemiyorum, daha neleri var. Hepsini insan zannettim de koca bir Mürşidin postu etrafına topladım; heyhat, mürşid postu nerede, bunlar nerede? İlk geceden şarkı söylemeye, köçekler gibi oyun oynamaya başladılar. İki kadeh fazla içince de akılları başlarından gidiyor. Hele Mürşid bir kere yüzlerine baktı mı, artık zaptedebilirsen et! Halbuki bizim bildiğimiz Mürşidin nazarı doğru yolu gösterir yoldan çıkarmaz⁹¹.

Yazar Bektaşiliği eleştiri yağmuruna tutsa da zaman zaman Bektaşiliğin asıl amacını anlatan bölümlere de yer vermiştir. Bektaşiliğin o kadar da kolay olmadığını, asıl inanç ve erdem sahibi insanların belli evrelerden geçerek bu ulvi seviyeye ulaşabileceğini anlatmaktadır.

“Dem alınır, fakat, göbek atmak, kalkıp şakır şakır oynamak için değil... Dem dergahların mehenk taşıdır. Zaten tarikatın bütün manası bunda saklı değil mi? Bektaşiliği kolay zannediyorlar; ben ki yirmi senedir mürşidler önünde diz çöküyorum, boyun eğiyorum; şimdi, bana sorsan ki, Bektaşilik nedir, vallahi cevap vermekten aciz kalırım. Bu, ruhu tasfiye eden, bu insandaki cevheri eleyen, süzen bir şey... O kadar ulvi o kadar derin... O kadar...”⁹².

Eserin bu bölümünde de Dergahın Şeyhi olan Nur Baba, Nigar’ı elde edebilmek için çeşitli aşk oyunlarına ve hilelere başvurmaktadır. Zengin kadınları istila etmekte, hükmeden mağrurların karşısında şımarık çocuk rolü oynamaktadır. Nigar’ı elde etmek içinse, bir tarikatlıkta bulunması gereken inanç ahlaklığını kendi emelleri için kullanarak, diller dökerek, çeşitli ağlamalar yaparak; mey ve şarkılarıyla bütün sesinin ve bakışının kudretini kullanarak Nigar’ı elde etmeye çalışmaktadır. En ahlaksız olanı da dini ayinleri insanları elde etmede bir araç gibi kullanmasıdır.

---

⁹¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **a.g.e.**, ss. 49-50.

⁹² **A.g.e.**, s. 50.

“Vakıa, ne ince merasim!., dedi. Ve dudaklarının temas ettiği kadehi, Nur Baba’ya uzattı; perişan sakallı genç şeyh, oturduğu yerden gövdesini eğdi; bir elini göğsüne koydu ve bir yudumda kadehin bütün içindekini içti. Nigar Hanım, bundan sonra aynı kadehin, yine aynı adam tarafından doldurulup halasına uzatıldığını gördü. Diğerleri Celile Bacı’nın doldurup uzattığı bir başka kadehi nöbetle boşaltıyorlardı. Genç kadın bu merasimi iğrenç ve adi buldu; hele mürşidin kendi kadehine kendi eliyle doldurduğu bir kadehe bu kadar büyük bir kıymet vermeğe gayret edişindeki kabalık ona nihayetsiz göründü ve muhiblerin en yenisi olduğu için, dudaktan dudağa dolaşmış kadehi en son boşaltmak felaketine maruz kalan Nasib Hanım’a doğru eğildi ve gülerek: Gerçekten Bektaşî olmak pek güç bir şeymiş... dedi. Bu söz her nasılsa o anda Nigar Hanım’ın önündeki bir meze tabağına doğru uzanan Nur Baba’nın kulağına çarptı. Genç derviş çatalının ucundan iri bir zeytin tanesi tutarak, genç kadına döndü ve şöyle dedi: O kadar güç değil efendim; ancak kibir ve gururdan, dünya yargılarından biraz ayrılmak lazım”⁹³.

Eserin son bölümlerinde ise daha düne kadar Nigar Hanım’ın; evini, kocasını ve çocuklarını terk ederek Nur Baba’ya gitmesine rağmen; canını, malını ve rahatını dergaha feda etmesine rağmen; Nur Baba’nın dergahın genç ve güzel kadınlarından Süheyla ile evleneceğini açıklaması üzerine zavallı kadıncağızın büsbütün yıkıldığını görmekteyiz. Bu çöküntüye rağmen Nur Baba’ya bağlanmadan evvel en yakın dostu olan Macit; ona, çocuklarına ve eski yaşantısına geri dönmesi için bir fırsat verse de, onun kendisine uzanan yardım elini kabul etmeyerek tekrar Nur Baba dergahına geri dönmesi, olayın ne kadar vahim durumlara geldiğinin göstergesidir.

“Bana dokunma demedim mi? Ne acayip adamsın? dedi. Biliyorum, bu vücut senindir; onu sen yarattın ve sen mahvettin. Sana rast gelmezden evvel o gençti, taze ve taravetli idi. Sana rast geldikten sonra, senin ellerin altında, senin kolların arasında bütün gençliğini, bütün taravetini kaybetti. Fakat o zaman hiçbir kıymeti yoktu. Bu ahmak, hissiz, şuursuz ve kendini bilmeyen bir vücuttu. Şimdi ise

---

⁹³ A.g.e., ss. 60-61.

her tarafı bir şey biliyor, bir şey hissediyor. Hatırlıyor, düşünüyor. Bir gün gözlerim kör olsa seni parmaklarımın ucu ile görebileceğim. Şimdi etim ve derim baştanbaşa görgü, irfan ve zekadır. Lakin, Nur Baba, ne yazık ki nazarında artık onun hiçbir kıymeti kalmamıştır. Beni bunun için mi yetiştirdin”⁹⁴?

Eserin, Bektaşiliği bu yönde toplum karşısın çıkarması, Bektaşiliğin asırlar boyunca topluma katkısını, örf ve anelerin sürdürülmesindeki etkisini göz ardı edemeyiz. Bektaşiliğin çöküşünü ve yozlaşmasını ortaya koyan bu eser bazı yazarlarımız tarafından da eleştirilmiştir.

Türk milletinin serbest düşünceye ve yaratıcı tefekküre olan tarihi meylini, medresenin hatta yüksek zümre tasavvufunun otoritesine rağmen, asırlarca milli bir tefekkür sistemi halinde kurumsallaştırarak yaşatan Bektaşi Tekkesi, Türk dilini, Türk musikisini, milli nazım şekillerimizi, milli ölçümüzü kısacası, tarihi ve kültürel Türk zevkini ve Türk zekasını kendi hareketli bünyesinde bütünleştirerek zamanımıza kadar ulaştıran bu harika teşekkül; daha kuruluşunun ilk çağlarında kadını, erkeği, sanatı ve serbest düşünceyi en medeni bir yaklaşımla bir araya toplayan bu ileri cemiyet; şerefli mazisi akla getirilmeden; yalnız son asırlardaki maddi aşk ve ihtiras sahnelerine bakılarak, bu eserde insafsızca örselenmiştir⁹⁵.

D- Bir Sürgün “Jön Türkler ve II. Abdülhamit”

Yakup Kadri bu eserinde Batı hayranı Dr. Hikmet’in kendi iç dünyasını ve Türk toplumundaki aydın kesiminin, Avrupa’yı farklı tanıma yanlışlığından kaynaklanarak Türklerin, Batı karşısında düştüğü zor durumları gözler önüne sermeye çalışmıştır. Dr. Hikmet vatanından uzakta yaşamının verdiği eziklik içinde, bir aydın olarak ülkesinin hal ve gidişine uzaklardan bakmaktadır. O dönemde

---

⁹⁴ A.g.e., ss. 169-170.

⁹⁵ Nihat Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2004, s. 1201.

Osmanlı Devleti aydınlarının Avrupa'ya inanılmaz bir hoşgörü ile baktığını, haddinden fazla Avrupa kültürünü benimsediklerini eleştirmektedir. Bu, Dr. Hikmet gibi aydınlarda Avrupa kültürünün oluşmasını sağlayanlar; Voltaire, Rousseau, Hugo, Zola, Flaubert gibi çoğunluğunu Fransızların oluşturduğu batılı yazarlardır. Eserinde, zaman zaman Avrupa kültürünün hiç de Türkiye'den bakıldığı gibi ulaşılmaz bir konumda olmadığını altını çizmektedir. Bunları anlatma yolunu ise, kendisiyle özdeşleştirdiği Dr. Hikmet karakterini, kahraman olarak seçerek yapmıştır.

Yazar içinde yaşadığı tarihsel süreci romanında kişilere uygun olarak kurgulamıştır. Bu romanın başkişisi, Jön Türk, Doktor Hikmet de Batı hayranı genç bir kuşağı anlatmaktadır⁹⁶. Burada Jön Türklerin aşırı Batı hayranı oluşları ve idari bakımından siyasi güçlerini kötü amaçta kullandıkları görülmektedir.

“Türk toplumunun Tanzimat'tan sonraki gelişim sürecini, özellikle siyasal değişimleri konu edinen, bu değişimlerin toplumun ve bireylerin yaşayışına etkilerini, koşulların belirleyiciliğini işleyen Yakup Kadri, Bir Sürgün'de, romanlarını oturttuğu tarihsel sürecin ilk aşamasını ele alır”⁹⁷.

Osmanlı'nın yenileşme sürecinde katkısı olan Jön Türklerini ve bunların meşrutiyet dönemindeki rolleri romanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Yakup Kadri, Abdülhamit dönemindeki baskıcı yönetimin sonucunda yurt dışına kaçan aydınların, burada siyasal örgütlenmenin ve bütünleşmenin kaynağını oluştururken yaşanan çekişmeleri eleştirel bir şekilde ele aldığını görmekteyiz. Yazar eserde, aydın kesimin çoğu şeyde yetersiz olduğunu, kendini yetiştirmediğini; bundan dolayı da Avrupa'yı taklitten fazla ileri gidemeyişlerini ortaya koymaktadır.

---

⁹⁶ Yunus Balcı, Türk Romanında Aydın Sorunu, **Hece**, Öncü basımevi, S. 65/66/67(2002), ss.281-292.

⁹⁷ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Bir Sürgün**, 2. baskı, İletişim yay., İstanbul, 1987, s.13.

Yabancıların Türkleri yalancı, beceriksiz ve umursamaz olarak tanımlarını ve ülkenin o dönemlerde yanlış politikalar yüzünden düştüğü durumu şu cümleler anlatmaktadır.

“...Kaptan güldü:

Merak etmeyin. Türklerin topu vardır ama gülleleri yoktur. Attıkları hep kurusıktır.

Her şeyi ciddiye alan ihtiyar madam öfkeden ve korkudan titreyen bir sesle sordu:

Kurusıktı mı dediniz? O da nedir?

İşte, dün sabah İstanbul’da yaptıkları gibi. Zavallı politika mültecisini bütün insani ve enternasyonal mevzuata karşı gelerek bir patırdı, bir gürültü ile vapurdan almak istediler. Biz vermedik. Öyle ise vapur hareket edemez, dediler. Biz vermemekte ısrar ettik, iş siyasi bir mahiyet aldı. Babıali ile Fransız sefaretı arasında bir çatışmadır başladı. Sefaret diplomatik dokunulmazlık prensibini ileriye sürdü. Türkler merdivenin vapur harici olduğunu iddia ettiler. Halbuki meğer rıhtım bile bir Fransız şirketine ait olduğu için Fransa toprağından sayılırmış. Nihayet iş anlaşıldı. Türk hükümeti hem mülteciyi geri almaktan hem de vapuru beyhude yere yolundan alıkoyduğu için kumpanyaya 1000 Türk lirası tazminat vermeye mahkum oldu”⁹⁸.

Yazar yabancıların Osmanlı İmparatorluğına dışardan bakış açısını şöyle aksettirmiştir. “20’nci asırda Osmanlı İmparatorluğı diye bir şenaat sahnesi mi var? Bu sahnenin üstünde her gün bir cinayet mi işleniyor? Evet. Bu cinayetlerin mesulleri kimlerdir? Yalnız Türkler mi? Ben buna hayır! diyeceğim. Bu cinayetlerin mesuliyetinin mühim bir kısmı bize racidir. Çünkü biz bunların karışısında bitaraf bir seyirci vaziyetinde kalmakla adeta bunlara göz yummuş, bunları tasvip etmiş sayılırız ve tarihin vereceğı hükmü Türklerle paylaşmış oluruz. Bu nedir efendiler? Bu ne biçim memleket? İşte, gözlerimizle şahit olduk, bu limandan kaçan kaçana...”⁹⁹.

---

⁹⁸ A.g.e., s. 32.

⁹⁹ A.g.e., s. 35.

Sürgünde yaşadığı onca zamandan sonra artık yazar nasıl da burjuvazi yaşamın içinde olduğunu, kendi ailesinin İstanbul'daki yaşamı sırasında edindiği alışkanlıklardan paylar çıkararak ortaya koymaya başlamıştır.

Yazar, Fransa'da sürgünde olan Dr. Hikmet'in bir kitap fuarında kitapçıların başında, sahiplerinden başkasının olamadığını okuyucuya iletirken; Türkiye'de Fransızların ne kadar da okuyan bir toplum olarak bilinmesine bir gönderme yaptığını anlamaktayız. Kısaca, ülke aydınlarının kendilerini yeteri kadar yetiştirip donatmadıklarını genelde Batıyı taklit etmeyi seçtiklerini görmekteyiz.

“Rihtım boyunca uzanan bu mustatil ve köhne sandıklarının başında kendi sahiplerinden başka kimseler görünmüyordu. Onlar da, ya uzun bir sandalyeye tünemiş veya ayakta kitap okumakla meşguldüler”¹⁰⁰.

Avrupa'da Osmanlıyı aşağılama davranışlarının o kadar ileri bir düzeye ulaştığını yazarın şu satırlarından öğrenmekteyiz. “Diploma mı? A mirim, ne çocukça lakırdılar söylüyorum? Bizim diplomalara, burada, kim beş paralık ehemmiyet verir? Tanımayanlar bile. Ben, buraya hem Mülkiyenin, hem de Hukuk Mektebinin şahadetnamesiyle geldim. ‘Sciences Politiques’ kurslarına gene yeni baştan başlattılar. Sciences Politiques ki adı üstünde Özgür Okul'dur. Her isteyen girebilir. Nerede kalmış ki, Tıbbiye gibi devlet darülfünununun bir mühim ihtisas şubesi, İstanbul'da Gülhane Mektebi'nden alınmış bir şahadetnameye istinaden herhangi birimize doktor unvanını versin”¹⁰¹.

Yazarın, zaman zaman Paris'teki yaşamı içindeki ruhsal durumundan rahatsız olduğunu görmekteyiz. Hiç kimseyi tanımadığını, hiç kimsenin tanımadığı birisi olduğunu ve bu durumundan bir hayli sıkıldığını tam anlamıyla bir sürgün hayatı yaşamakta olduğunu anlamaktayız.

---

¹⁰⁰ A.g.e., s. 68.

¹⁰¹ A.g.e., s. 107.

Dr. Hikmet, medeniyetin beşiği saydığı Paris’te kaldığı süre zarfında bazı farklı davranış biçimleriyle karşılaşmıştır. Mesela, Paris’te edindiği bazı dostlarına kahve ikram etmeye çalışması, sigara vermek istemesi karşısında aldığı tepkilere bir anlam verememesi üzerine; Batı medeniyeti üzerinde şöyle bir yargıya varmıştır.

“...Misafirsevenlik, cömertlik gibi faziletlerin ekonomik hayatın basit şartlarından doğma bir şey olduğunu anlamaya başlıyordu. Medeni memleketlerde bu şartlar o kadar zorlaşmış, o kadar komplikeleşmiş ki adeta, içinden çıkılmaz bir muadele halini almıştır”¹⁰².

Yukarıda da değindiğimiz gibi, Dr. Hikmet Osmanlının yenileşme hareketlerini yürüten Jön Türkleri tanıdıkça, onlar hakkındaki düşünceleri gittikçe eleştirel bir hale dönüşmeye başlamıştır. Jön Türklerin, toplumu tam anlamıyla ileriye götürecek düşünceye, bilgi birikimine sahip olmadığını; ne vatanları hakkında ne de sığındıkları Avrupa hakkında tam anlamıyla bilgiye sahip olmadıklarını şu cümlelerle yansıtmıştır.

“...Bir iki ‘fikri sabit’ Fransız ihtilaline dair bir iki fikra, bunların bütün kafa zenginliklerini teşkil eden unsurlardı. Sonra, yarının endişesi ve bin türlü geçim zorlukları -Sezai Bey müstesna olmak üzere- hemen hepsinde, zekanın kendi kendine arayış, buluş, müşahede ediş kabiliyetini körletmişti. Bundan başka, Jön Türk’ler, o kadar kendi aralarında, kendi muhitlerinde mahsur yaşamaktadırlar ve bütün frenkperestliklerine rağmen frenklerle o kadar az arkadaşlık etmektedirler ki, bunların adet ve seciyelerine, daha umumi surette, garp aleminin strüktürüne dair bir fikir ve malumat edinmiş olmalarının ihtimali yoktur. Gözü kapalı bir Avrupa medeniyeti hayranlığı, bu medeniyete dair kalıplaşmış birtakım kanaatler... İşte, Doktor Hikmet’in Türk arkadaşlarıyla her konuşmasında, kendi şüphelerine, kendi suallerine karşı cevap olarak bulduğu şeyler bunlardan ibaretti”¹⁰³.

---

¹⁰² A.g.e., s. 172.

¹⁰³ A.g.e., s. 175.

Yakup Kadri, Fransa’da kaldığı sürece, Avrupa kültürünü ve düşüncesini idrak etmeye başlamıştır. Bunun sonucu olarak da, Fransız İhtilalini meydana getiren, burjuva sınıfını oluşturan, halkın nasıl da ekonomik şartlar yüzünden gittikçe kendi çıkarlarını düşünen, mülkiyet kavramını ön plana çıkararak, kısaca hürriyet kavramını yok eden bir düşünceye dönüştüğünü şu satırlarda görüyoruz.

“Gerçi şişko burjuva, onu artık Cherie! diye çağırıyor, hatta adını tastamam telaffuz bile etmiyor. Mesela ona “ticaret hürriyeti”, “çalışma hürriyeti”, “ferd hürriyeti”, “mübadele hürriyeti” vesaire vesaire, diyor. Diyor, ama icab edince onun yoluna kanını dökmekten de çekinmiyor; onu gene mukaddesattan bir şeymiş gibi başının üstünde taşıyor. Çünkü, hürriyet Jacobin için bir luxe’dü; lakin on dokuzuncu asır burjuvazisi için ‘havayic-i zaruriyeden’ bir nesne hükmüne girdi. Bourgeois onsuz kazancını temin edemez. Burjuva onsuz parasını istediği gibi kullanamaz. Dünyanın dört bir köşesine saldırdığı bezirgan ordularına onsuz yeni yeni fütühat sahaları açamaz. Birtakım geri milletleri onsuz hayvan sürüleri gibi yolup sağamaz. Büyük Fransız ihtilalinin yüksek prensiplerinden biri daha vardı ki, o da ikinci cumhuriyetten sonra gene Bourgeois’nun elinde böyle bir istihaleye uğradı: insani hak, mülkiyet hakkına inkılap etti¹⁰⁴.

Eserde, Osmanlının devlet düzeni üzerine geçen konuşmada, Osmanlı saltanatının örülmemiş özelliğinin sahipsiz olmasından kaynaklandığını şu cümlelerle göstermektedir. Osmanlı Devletinin birçok vergi ve kazançlarının doğrudan doğruya yabancı alacaklıların cebine girmesini Osmanlı bankasının yabancı sermayenin elinde olmasından kaynaklandığını belirtiyor.

“Fakat, tam bir koloni de değildir. Bir himaye alımla müstakil bir devlet midir? O da değil. Çin gibi bir anakronik saltanat tipi midir? Hayır. Hindistan gibi, Mısır gibi bir Avrupalı devletin askerî ve idarî işgali altında mı yaşar. Gene hayır. Osmanlı saltanatının bir görülmemiş hususiyeti hiç kimsenin malı olmamasındadır. Bu sahipsiz bir ülkedir. Onun üzerinde, ne kendisini, yeryüzünde Allah’ın gölgesi

---

¹⁰⁴ A.g.e., s. 221.

ilan eden Sultan tam bir mülkiyet hakkı iddia edebilir, ne de garb emperyalistlerinden herhangi biri...”¹⁰⁵.

Yüzyıl önce dünyaya hükmeden Türklerin geçmiş de olduğu gibi bugün de Yüksek Avrupa medeniyetinin kurulmasında büyük rol oynadığını şu satırlardan anlıyoruz. Yazar burada dünyanın şekillenmesinde ulusların ortaya çıkmasında Türklerin rolünü göstermektedir.

“Türk akınları olmasaydı, Rus mujiğine toprağı sürmesini ve buğday ekip biçmesini kim öğretecekti? Kim, Volga kıyılarında yabani domuz sürüleri gibi dolaşan göçebe kabileleri yerleşik cemiyetler haline koyacaktı? Eğer bugün, aynı mujikler, her çıkan harpte Türk ordularının hakkından gelecek küveti iktisap ettilerse, bunu gene Türklere borçludurlar. Zira, bir fenni metod ve bir tabiye usulü dairesinde dövüşmeyi biz Osmanlı ordularından öğrendik. Bununla demek istiyorum ki; Türk milleti yalnız zengin değildi. Osmanlı imparatorluğu yalnız sağa sola akınlar yapmadı. O aynı zamanda yüksek tipte bir medeniyetin ifadesiydi”¹⁰⁶.

Eserin son bölümünde Osmanlı devletinin emperyalist devletler tarafından paylaşıldığını, emperyalist güçlerin amaçlarının her zaman aynı olacağını ve bizlerin bu paylaşım karşısında hala bir şeyler yapamadığımızdan yakınmasıyla birlikte yakın gelecekte büyük bir devrimin gerçekleşeceğine inancı tamdır.

“Bir gün, Morotof ona dedi ki:

Hey, arkadaş! Sizin memleketi paylaşıyorlar. Yakında bizim Çar’la İngiltere Kralı arasında bir mülakat olacak ve bu mülakatta Osmanlı İmparatorluğu’nun tasfiyesi görüşülecek. Gördünüz mü? Sizin Sultanın rekabetler arasında muvazene politikası beş para etmiyor. Emperyalistler kendi aralarında anlaşmasını da biliyor. Şimdi, anlıyorum ki, sizi mukadder olan şey, bir umumi ihtilaldir. Ta ki, günün birinde, Türk milleti şuurunu bulup asıl tehlikenin nereden

---

¹⁰⁵ A.g.e., s. 223.

¹⁰⁶ A.g.e., s. 227.

geldiğini anlaya...»¹⁰⁷.

Geçirdiği bir rahatsızlık yüzünden hastanede karşılaştığı davranışlar üzerine Batı medeniyetinin ne kadar da acımasız davranışı daha önceki düşüncesini pekiştirmiştir. Fakat, bu düşüncenin pekişmesinden ziyada; ona asıl acı veren olayın, ülkesindeki aydın diye geçinen kişilerin Batıyı tam anlamıyla tanımadan bir çok Türk insanının düşüncesinde Batı hayranlığının oluşmasında etken olması gerçeğidir. Yazar bu gerçeği kabullenmek istememektedir. Kenan Akyüz'ün belirttiği gibi, II. Abdülhamit döneminin aydın tipi olan 'Jön Türk'lerin çalışmaları, Paris'teki hayatları ve Batı medeniyetinin zayıf yönleri belirtilmiştir¹⁰⁸.

Yine, Damar Arıkoğlu'nun Fransızlar hakkındaki şu düşünceleri de yurdu terk edip gidenlere yöneliktir. Romandaki tez -eğer varsa- Fransız karakterini ve ecnebilere karşı aldıkları tavır ve vaziyeti göstermek ve bu suretle Fransa'ya gidecek gençlere bir nevi psikolojik rehber hazırlamak olacak. Fakat müellif galiba Fransa'da uzun müddet yaşamamış veya yaşamış ise, Sen nehrinin sağ kıyısındaki büyük otellerden gelmiş geçmiştir. Üç beş gözlemi, çalışması varsa bunları beyan ederek Fransız karakterinin teşhirinde kullanıyor ve en mühim eksik olarak Fransızlarda samimiyetsizlik ve menfaat, kolaycılık taraflarını ortaya koyuyor¹⁰⁹.

“Gördünüz mü bir kere garp medeniyetini? dedi, parasız ve kimsesiz bir hastaya insanca tedavi imkanını bile vermiyor. Bununla beraber, kendini, hayrın, şefkatin, insaniyetin, toplumsal yardımlaşma fikirlerinin kaynağı sanıyor. Her taraf da, klinikler, sanatoryumlar, hastaneler, dispanserler bunlar arasında zenginlere mahsus olanlar var; fukaralar için açılmışlar var. Fakat ben, kaç defa, hastalarından biri için bunlardan istifadeye kalkıştımsa, daima hepsinin kapının suratıma karşı sımsıkı kapanmış buldum. Her müracaatımda, ya hiç boş yatak yoktur, birkaç zaman beklemek lazımdır veya bahsedilen hastalığın tedavi yeri orası değildir; başka bir kapıya vurmak icap eder. Yahut da, bazı defa, hastayı çok gecikmiş bulurlar. Bunu

¹⁰⁷ A.g.e., s. 326.

¹⁰⁸ Kenan Akyüz, a.g.m., s. 183.

¹⁰⁹ Damar Arıkoğlu, Hatıralarım, **Yücel**, VIII(1939), s. 47.

bizim başımıza ne diye getiriyorsunuz? Görmüyor musunuz ki, yapacak bir şey kalmamıştır, derler”¹¹⁰.

Sonuç olarak, Paris’e kaçan bir doktorun yaşadığı olayların çerçevesi içinde Jön Türklerin sürgündeki ilişkileri, II.Abdülhamit’e karşı yürüttükleri muhalefet sırasındaki iç çekişmeleri, çıkar çatışmaları, bölünmeleri, bir türlü biçimlenemeyen düşünce yapıları vb. eleştirel bir üslupla ve canlı sahnelerle anlatılmıştır. Baha Dürder’in belirttiği gibi, Bir Sürgün, siyasi olayları sayfalar arasına almış bir romandır¹¹¹.

İsmail Habip Sevük, Cumhuriyet gazetesinde, Yakup Kadri’nin bu romanından kronolojik sırayı bozan eser diye bahseder. Eserin kahramanı Dr. Hikmet, II. Abdülhamit devrinin yarattığı tipi canlandırır, eser aynı zamanda Jön Türklerin bazı hususiyetlerini de aydınlatır¹¹².

Diyebiliriz ki, eser, bir sürgün sonucu Avrupa’ya gelen ve belli bir kültür ve bilinç düzeyine ulaşamayan, Batı felsefesine hayran fakat Doğu felsefesinde kopamayan iki arada kalmış bir kişi üzerinden, aslında Türk toplumu yansıtılmaya çalışılmıştır. Yakup Kadri diğer eserlerinde olduğu gibi bu esrinde de bunu bir ölçü de başarmıştır. Yazarın bu eserinden çıkarabileceğimiz tez ise Türk toplumunun Tanzimat ile birlikte Batı kültürünü olduğu gibi almaya çalışması sonucunda otaya çıkan aksaklıkları, kültür yozlaşmasını İmparatorluğun parçalanmasına kadar götürmek mümkündür.

---

¹¹⁰ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **a.g.e.**, ss. 328-329.

¹¹¹ **A.g.e.**, s. 343. Daha fazla bilgi için bkz. Baha Dürder, **Kalem**, 1938, s. 5.

¹¹² Niyazi Akı, **a.g.e.**, s.106.

E- Sodom ve Gomore “İstanbul’un İşgaldeki Hali”

Yazar bu eserinde Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı İmparatorluğunun savaştan yenilgiyle ayrılmış olmasından dolayı yaşadığı kargaşalıkları, halkın çektiği acıyı yansıtması bakımından önemli bir konuyu ele almıştır. Savaş sonrasındaki İstanbul’u ve İtilaf devletlerinin İstanbul’u işgal etme sürecini ve sarayın bu duruma karşı hiçbir şey yapmamasını ele almıştır. İşgale karşı asıl tepkinin İstanbul dışından Anadolu’dan geldiğini; İstanbul’un Anadolu’dan kopuk, ayrı bir dünya olduğunu anlatmıştır.

Yazarın kitaba Sodom ve Gomore adını vermesinin nedeni ise, Tevrat’ta edinilen bilgiye göre bu iki şehir Lut ve İbrahim döneminde, Filistin diyarının türlü ahlak bozukluklarıyla Tanrı’nın gazabına uğramış olması nedeniyledir. Aynı şekilde İstanbul’un da işgal sırasında ahlak düzeninin bozulduğunu, İstanbul’da yaşayan insanların kendi ülkesini işgal edenlere yaranmak için yaptıkları ihaneti anlattığı için bu adı vermiştir. Yazar yaşanan bu durumu eleştirel bir biçimde yansıtıyor.

Eserin ilk bölümünde İstanbul’un işgali sırasında yaşanan manevi ve maddi çöküntüye uğramış Türk halkının iç ruhunu bir İngiliz subayının yaşantısından çıkarabiliyoruz. “...Bu akşam bir Türk evine çaya davetli olduğunu unutmamıştı. Gerçi gitmese de olabilirdi. Fakat davet sahibinin kızlarıyla aralarında henüz başlayan flörtün herhangi bir sebeple aksamasına Kaptan Gerald Jackson Read’in gönlü razı değildi. İstanbul’a geldiği günden beri gerçi bir an flörtsüz kaldığı, bir an kadınlardan baş aldığı yoktu”¹¹³.

Fakat Necdet karakteri ilk başlarda tam anlamıyla bu durumlar karşısında ne yapacağını bilemeyen Leyla’ya aşık olan, vatanını düşünen; lakin bağımsızlıktan umudunu kesmiş, olaylara sadece seyirci kalmış bir kişidir. Sevdiği kızın işgalci

---

¹¹³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Sodom ve Gomore**, 12. baskı, İletişim kitabevi, İstanbul, 2002, s. 12.

subaylarla olan yakınlığını görür fakat görmezden gelir, sevdiği kız nedeniyle de subayların çevresinde oluşan yüksek sosyeteye katılmak zorunda kalmakta olan; fakat belli bir süre sonra İngilizlerle yapılan dostlukların tüyler ürpertici bir şey olduğu kanısına varan tam bir İngiliz düşmanı olduğunu şu satırlarda görmekteyiz. Aynı zamanda Sodom ve Gomora'nın kahramanı olan Necdet, İstanbul'u Tanrı'nın gazabına uğramış bir şehir olarak görür¹¹⁴.

“Leyla'nın dayısının oğlu Necdet mutaassıp bir İngiliz düşmanıdır. Bir İngiliz'e uzaktan selam vermek, bir İngilizle ahbaplık etmek, bir İngiliz'in bulunduğu topluluğa girmek, hatta tramvay ve vapur gibi umumi yerlerde bir İngiliz'in yanına oturmak bile bu genç adam için dayanılmaz bir azap olurdu”¹¹⁵.

Yazar, eserde İstanbul'un elit semtlerinde yaşayan Batı hayranı, alafranga hayatını seven, işgal altındaki halka ihanet edebilen İstanbulluların yaşamlarından kesitler sunmaktadır. Bunlardan biri olan Leyla; bakımlı, ince yapılı, dikkati çeken güzel bir İstanbul kızıdır. Fakat ailesi gibi vatan duygularından yoksun, sosyeteyi seven, hovarda bir kızıdır. Nişanlı olmasına rağmen hayatını farklı yaşamak istemesi nedeniyle İşgal kuvvetleri subaylarıyla zaman geçirme amacındadır.

“Öteden beri şiddetle İngiliz meraklısı olan Leyla'nın son zamanlarda, Captain G. Jackson Read'i tanıdıktan sonra, bu merakı adeta bir taassup derecesine getirişinin sırrı dayısı oğlu Necdet'in gözünden asla kaçmıyordu. Onun içindir ki, bundaki İngiliz aleyhtarlığı, ondaki İngiliz taraftarlığı ile paralel bir surette derece derece artıyordu. Zira Necdet yalnız dayı oğlu değildir. Aynı zamanda Leyla'nın nişanlısıdır”¹¹⁶.

Romana bir başka açıdan bakacak olursak olayların bu şekilde gelişmesine seyirci kalan Leyla'nın ailesidir. Leyla'nın bu şekilde uygunsuz davranışlar

---

¹¹⁴ Sema Uğurcan, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Kahramanlarında Değişme, **Türk Dili**, S. 463(1990), ss. 47-55.

¹¹⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **a.g.e.**, s. 23.

¹¹⁶ **A.g.e.**, s. 24.

sergilemesini, sırf doğacak fırsatlardan pay çıkarabilmek için, kabullenmiş görünümündedirler. Yazar bu durumu şu şekilde aktarmaktadır.

“Herkes söylüyor, bu Kaptan Jackson mudur nedir, çok nüfuz sahibi imiş, her istediğini yaptırabilirmiş. Bir şey değil; hiç olmazsa bari eşyamızı kurtarabilseydik! Haydi, gidip başımızı bir kira evine sokalım, fakat nereden eşya bulmalı? Vallahi sofrta takımlarımıza hatta çamaşırlarımıza varıncaya kadar her şeyimizi zapt ettiler”¹¹⁷.

Necdet’in milli uyanışı işgalden önce olmuştur. Necdet’in bu İngiliz düşmanlığı sadece ülkesine yaptıklarından olmayıp, bütün dünyaya yaptığı sömürgeci zihniyetinden kaynaklandığını şu cümlelerden anlıyoruz.

“Ha, maksadınızı şimdi anladım, diye tekrar etti: Şu anda sizi tahrik eden şey milli ve vicdani kaygılarla hiç ilgisi olmayan bir his, yani sırf şahsi bir izzetinefis meselesidir. Fakat doğrusu ben isterdim ki sizin bu hissiniz İngilizlere karşı milli bir kin ve nefret şeklinde belirsin. Bunlara karşı kin ve nefret beslemek yalnız bize, yalnız Türklere değil, bütün insanlara bir vazifedir. Zira İngilizler yalnız bizim değil, bütün insanların, insanlığın düşmanıdır”¹¹⁸.

Yazar eserin bu kısmında ise İstanbul’da yaşayan azınlıkların ve işgalci kuvvetlerin hal ve hareketlerini gözler önüne seriyor. İşgal sonucu kendi payına düşeni almaya çalışan bu yağmacı toplulukların durumunu şu cümlelerle özetliyor.

“Zaten İstanbul’un işgalinden beri genç adamda sanki bir altıncı his peyda olmuştu. Bu his vasıtasıyla bütün şehri dolduran alaca karanlığın içindeki bütün cinsiyetleri ve milliyetleri birbirinden adeta gözü bağlı ayırabiliyordu. Yüz veyahut iki yüz kişilik bir küçük kalabalığı teşkil eden insanlar arasında İtalyan’ı hangisidir, Fransız’ı hangisidir, Rus ve İngiliz’i hangileridir, derhal bir bakışta anlayıveriyordu.

---

¹¹⁷ A.g.e., s. 27.

¹¹⁸ A.g.e., s. 29.

Necdet, bunların haftalıklarının bir kısmıyla eğlentiye çıkmış birtakım Rum mağaza çırakları olduğundan bir an şüphe edebilir mi? Karşısında, tam kendi masasına karşı masada kenarları bağına çerçevesi büyük ve yuvarlak gözlüklerini zeytin renkli kaim kaşlı, yontulmamış ilkel yüzü üstünde tek medeniyet ve zarafet alameti gibi taşıyan şu tıraşlı ve şişman adam mutlaka ticaretle meşgul bir Ermeni'dir. Belki şu dakikada kendisini birdenbire zengin edecek en kolay ve en karanlık vurgun şekillerinden birini aklından geçirip durmaktadır. Acaba birtakım düzme belgelerle İngilizlere müracaat edip Türklerden birinin malına sahip mi çıksam; yoksa Anadolu'da milli hareketi gözetlemek ve ihbar etmek için bir şebeke kurmak bahanesiyle Intelligence Service'in örtülü ödenek kısmından bazı paralar mı sızdırsam diye düşünüyor. Sonra bunların hiçbirini beğenmeyip daha şaşkıncu tasarımlara dalıyor"¹¹⁹.

Esere adını veren bu iki şehirdeki ahlaksızlık tam anlamıyla şu cümlelerde karşımıza çıkmaktadır. Marlov'un, Kaptan'a duyduğu eşcinsellik duygusu aynı Filistin diyarındaki bu iki şehirde geçen ahlaksızlığın benzeridir.

"...Adam sen de; hayat dediğiniz şey bu sizin oynadığınız sahneden çok daha geniştir ve çok daha çeşitli, çok daha girintili çıkıntılı bir şeydir. O yalnız güzellikleri, doğrulukları, ahenk ve düzeni ile değil, aynı zamanda bütün çirkinlikleri, kirleri, kabalıkları ve sizin bana yakıştırdığınız hayvanilikleri ile güzeldir"¹²⁰.

Yine bu iki şehirdeki ahlaksızlığa benzer bir örnekte Necdet'in, Leyla ile Kaptan Read'i kuytu bir yerde uygunsuz bir biçimde yakalaması olayıdır. Necdet'in İngiliz düşmanlığı bu olayla artık hat safhaya çıkmıştır. Maalesef, bu gibi uygunsuz davranışlar işgal süresince sürüp gitmiştir.

Oysa Necdet'in yakın dostu Cemil, bu işgale karşı bir şeyler yapmak gerektiğini düşünen ve Anadolu'ya geçip milli hareketlere katılan bir vatanseveri

---

¹¹⁹ A.g.e., ss. 40-41.

¹²⁰ A.g.e., s. 49.

canlandırmaktadır. Görülüyor ki, ülke ne kadar zor durumda da olsa vatanını düşünen ve vatani için kendini feda eden kahramanların her zaman olacağını belirtmektedir. Yazar bunu şöyle anlatmaktadır.

“Bu akşam Necdet’e arkadaşlık eden genç, Cemil Kami isminde bir doktordu. Birbirleriyle Galatasaray Lisesi’nden ahbab idiler. Almanya’da bir müddet beraber bulunmuşlardı. Bu Cemil Kami’nin şimdi tek düşüncesi, biricik emeli bazı ocaklı arkadaşlarıyla beraber Anadolu’ya geçip orada yeni başlayan milli harekete bir an önce katılmaktan ibaretti ve İstanbul işgal edildiği günden beri, hiç Beyoğlu tarafına geçmezken bu akşam Necdet’in ısrarına kapılarak buralara gelmiş bulunuyordu. Onun için bütün hallerinde yerini yadırgayan, kendisini emniyette hissetmeyen bir insan rahatsızlığı vardı”¹²¹.

Eserin bu bölümünde Necdet’in Leyla ile olan ilişkisini gözden geçirmesini ve bu ilişkiden kaçmak bahanesiyle Sakarya Savaşı’na katılma düşüncesi ışığında Milli Mücadeleye olan inancı şu satırlarda işlenmiştir.

“Başını alıp bir başka yere, uzak bir yere gitmeyi düşündü. Fakat, bu ona evlenmeye karar vermek derecesinde güç görünüyordu. Bir gece şu heyecanlı hayali kurdu: O sıralarda bütün şiddetiyle devam eden Sakarya Harbi’ne katılmak, bir nefer olarak ta ön siperlerin birine atılmak ve buradan başını düşman kurşunlarına uzatmak... Ah, bu kurşunlar şu anda kim bilir ne kadar sık bir dolu sağanağı halinde yağıyor. Necdet bu kurşun yağmurunu yazın bir sıcak saatte soğuk bir su duşunu tasarlayışımız, arayışımız gibi düşünüyor, arıyordu”¹²².

Yazar İstanbul işgali sırasındaki manzarayı ve Sakarya Savaşı sonundaki manzarayı aynı kare içinde alarak iki önemli olaya farklı açıdan bakmamızı sağlamıştır.

---

¹²¹ A.g.e., s. 76.

¹²² A.g.e., s. 167.

“Genç adam, soluk bir karanlığın içinde bir şeyi bekliyormuş gibi duran İstanbul’a baktı. Tek tük ışıkların ancak yerini tespit edebildiği bu koyu kara şehir silüetinde hem akıcı, hem de katı bir hal vardı. Daha doğrusu sinsî sinsî yatan kocaman bir hayvana benziyordu. Öyle bir hayvan ki, başına ağır bir darbe indirilmiş de bir daha indirilmesin diye cansız rolünü oynamaktadır. Bu şehir 16 Mart işgali günü Necdet’e gene böyle bir canlı mahlûk manzarası göstermişti. O gün İstanbul, kendisine zorla ve açıkça alçakça bir iş yapılmış ve utançtan yüzü koyun yere yatmış bir adamı hatırlatıyordu. Bu adam aylarca başını kaldırmaksızın hep aynı durumda sessiz ve hareketsiz kaldı. Lakin Sakarya Zaferi’nden sonra ortadan siliniverdi ve yerine, zincirlere bağlı bir dev geçti. Bu da öbürü gibi hiç kımlıdamıyor, fakat sağlam ve tehdit eder gibi durmasını biliyor ve hiçbir tavrında yüz kızartıcı bir ayıp hissetmiyordu”¹²³.

Yazar eserin sonlarına doğru gittikçe milletin bağımsızlığına olan tutkusuna da yaklaşmaktadır. Türk Ordusunun Yunanlılara karşı kazandığı başarılarından dolayı, İngilizlerin saldırgan ve alaycı tutumlarının yerini daha politik ve dostluk tavırları almasını şu cümlelerde görmekteyiz. Ve tekrar görüyoruz ki İngiliz politikası, her zaman kendi menfaatları ışığında sürmektedir.

“... Değişen yalnız Leyla mı? Captain Marlow, şu Intelligence Service’in tek şer ve fesat kaynağı Captain Marlow da değişti; sadık ve katıksız bir Türk dostu oldu. Gerçi bu değişimde Marlow yalnız değildi. Yunan orduları vaatlerini yerine getirememeye başladığı günden beri, İngiliz ordusu umumi karargahı, hemen yarıdan yarıya Anadolu tarafı olmuştu. Her yerde; her çevrede, her kimin önünde olursa olsun kalbini kaplayan bu yeni aşkı, bu Türk dostluğunu gösterişçi bir tarzda ortaya sermekten bir çeşit zevk duyuyordu”¹²⁴.

Eserin bu bölümünde Anadolu’da yapılan misyonerlik çalışmalarına değinilmiştir. İşgalin sadece topla tüfekle yapılmadığını, aynı zamanda kültürel

---

¹²³ A.g.e., s. 192.

¹²⁴ A.g.e., ss. 244-245.

olarak da Türk Milleti'ni yozlaştırma çabası içinde olduklarına tanık oluyoruz. Anadolu halkının çocuklarının zorla alıkonulması karşısında eli kolu bağlı kalışlarını şu cümlelerde görüyoruz.

“Gerçi, Nermin’in babası bu kaçışın, daha doğrusu bu kaçırılışın, bütün mesuliyetini Protestan misyonerlerinin üzerine yükletmekte bir an tereddüt etmiyordu. Vaktiyle kaybolan çocukların Yahudiler tarafından çalınıp iğneli beşiğe konulduğunu sananlar gibi, Nermin’in babası da, kızının dinini değiştirmek için Protestan rahipleri tarafından aşırıldığı kanaatini güdüyordu. Lakin buna karşı hiçbir teşebbüste bulunmaya cesaret edemiyordu. Kimin ne haddine? Bu Amerikalı misyonerler Ermeni çocuğu aramak bahanesiyle ellerini en halis, en masum Türk evlerine sokarak beğendikleri çocukları bütün bir mahalle halkının feryatları, şikayetleri arasında istedikleri yerlere alıp götürmüyorlar mıydı? Hangi ananın, bu benim evladımdır, diye haykırmaya hakkı oluyordu. Hangi babanın adalet istemeye dili varıyordu? İnsan vicdanı, bu Hıristiyan taassubunun karanlığı içinde boğulup gitmişti”¹²⁵.

Eserin kahramanlarından biri olan Necdet, ne zaman sıkıntıya düşse Anadolu’yu, Anadolu’daki Milli Mücadeleyi düşünerek güç ve kuvvetini tekrar toplardı. Büyük Taarruzun gerçekleşeceğini dört gözle beklediğini şu satırlardan anlamaktayız.

“Hiçbir iman sahibi, Allah’tan ümidini keser mi? işte, Necdet de Anadolu’dan böylece ümidini kesmiyordu. Hele Sakarya zaferinden sonra onda bu ümit büsbütün kuvvet bulmuştu. Her gün kulaktan kulağa bir umumi taarruz haberi fısıldanıp duruyordu. Mutlaka bu yaz sonuna kadar her şey olacak deniliyordu”¹²⁶.

Yazar eserin son bölümlerinde bir amaç uğruna ölmedikten sonra ölümün anlamının olamayacağını vermeye çalışmıştır. Ve bu vatan için zamanı geldiğinde

---

¹²⁵ A.g.e., ss. 256-257.

¹²⁶ A.g.e., s. 259.

gözümü kapatmadan canını vereceğini söylemektedir. Bu düşünceleri şu satırlarda görmekteyiz.

“Bizim ölmemiz lazım geldiği zaman ne zamandı biliyor musun? Hani, bir akşam, Beyoğlu’nda, bir Rus lokantasında üç küstah İngiliz zabitanın tahkirlerine uğramıştık... İşte o zaman, ikimizden birimiz ölmeliydik... Cemil Kami’nin bu sözü kalbinin üzerinde bir hançer gibi saplandı. Necdet: Gerçekten, gerçekten... dedi. Ölmek lazım geldiği yerde ölmesini bilmeyen bir adamdan daha ayıp, daha iğrenç ne olabilir”¹²⁷?

Yine İstanbul’un işgal süreci boyunca kültürel olsun, maddi olsun, ruhsal yönden olsun nasıl da yağmalandığını, fakat ne kadar acı çektirseler de, elbet bir gün mutluluğa ve bağımsızlığa ulaşacaklarından emin olmalarını, Necdet ve Cemil arasında geçen şu konuşmalardan anlıyoruz.

“Hey, ya Rabbim! Şu zavallı İstanbul da az zaman içinde neler gördü! Necdet gözleri dolu dolu: Evet, bizi iliklerimize kadar çürüttüler! dedi. Öbürü hemen kendini topladı: Yok canım; bunların hepsi geçer, unutulur. Ateş her şeyi temizler. Beni de kendin gibi ümitsizliğe düşürme... Necdet şüpheli bir gülümsemeyle gülümsüyor: Bir kere bakırlığını kaybeden kıza ilk saflığı ne verebilir! diyordu. Dünyanın bütün kuvvetleri bir araya gelse, bir çamur yığınının bir altın kümesine çeviremez. Ve Cemil Kami tekrar etti: Ateşin temizlemediği pislik yoktur”¹²⁸.

Ve Türk Ordusu’nun İzmir’e girmesiyle birlikte bütün yurttaki zafer şarkılarının söylenmesine, İstanbul’da halkın sevinçten ağlamasına hatta bazı vatandaşların kalp krizi geçirmesine neden olmuştur. Kazanılan zaferin büyüklüğü ve rahatlığıyla Büyük Taarruz özenle anlatılmıştır.

---

¹²⁷ A.g.e., s. 263.

¹²⁸ A.g.e., s. 268.

“Kulaklarını yere koyup dinleyenler işitiyorlar; bu yaklaşanların her adımı bir zelzelenin başlangıcı gibidir ve bunlar bilmeyenlere, işitmeyenlere haber veriyorlar. Diyorlar ki, Afyonkarahisar geri alındı! Dumlupınar’da düşmanın bütün kuvvetleri yok edildi. Ordularımız Uşak’a doğru hızla ilerliyor. Ne, nasıl, demeye vakit kalmıyor. Bir müjde, bir müjde daha! Türk ordusu Alaşehir’i geçmiş. Turgutlu’da... Lakin, Turgutlu İzmir şehrinin kapısı değil mi? Demek ki, neredeyse İzmir’e gireceğiz, sözünü söylemek şöyle dursun, hatırdan geçirmeye bile vakit kalmıyor, İzmir yarine kavuşan bir sevgilinin kalbi gibi bize derinden ses veriyor. Büyük felaketler gibi, büyük saadatlere de güç inanılır ve güç alışıdır. Sevincin fazlası bir çeşit ıstıraptır. Onun içindir ki, İstanbul sokaklarında gözlerinden tatlı yaşlar akan insanlara rastlanıyor. Kadınlar ise birer hareketli çeşme, gibidir. Bir ihtiyar adam, İzmir’e kavuştuk, cümlesini bilmem hangi gazetenin başında okur okumaz birdenbire heyecandan öldü. Bazı gençlerde delirme alametleri görüldü. Zafer müjdesi İstanbul göklerinde harikulade bir hava hadisesi gibiydi”¹²⁹.

Sonuç olarak Kurtuluş Savaşı, bütün dünyaya göstermiştir ki, bağımsızlık için savaşan insanların içindeki kökleşmiş ve bütünleşmiş inanç, özveri, milli birlik ve beraberlik, güven olduğu sürece hiçbir kuvvetin bu topluluk önünde duramayacağını bir kanıttır.

Anadolu üzerindeki emellerinin boş olduğunun farkına varmaları, işgal kuvvetlerine, bütün dünyaya ders niteliğinde Türk Milleti tarafından verilmiştir. Aynı zamanda dünya üzerinde diğer sömürge halindeki milletler de bir inanç ve kuvvet örneği teşkil etmişlerdir.

“Ne zaman ki, harp patladı ve heybetli Zeplinler İngiliz göklerinden yere dehşet salmaya başladı, o vakit dünya yüzünde İngilizlerle boy ölçüşebilecek bir ikinci milletin daha var olduğuna inandılar. Şimdi bizim nüfuz ve hakimiyetimiz

---

¹²⁹ A.g.e., ss. 269-270.

dışında bir Türk milletinin var olduğunu anlamak için Türk palasının gırtlığımız üstüne dayanmasını bekliyoruz”¹³⁰.

Bunun en iyi açıklamasını da işgal kuvvetleri, kendi özeleştirilerini yaparken işgal durumunda elimizden alınan itibarımızı şu şekilde geri vermişlerdir. “Gerek askerlik, gerek siyaset sahasındaki bu komik bozguna, bu rezilce iflasa her taraftan kahkahalarla gülüyorlar. Ve düşünelim ki, hadise bir Şark sahnesinde geçiyor. Artık burada beş paralık itibarımız kalmamıştır. O sizin İngilizlik dediğiniz büyü bozulmuştur. İngilizlik artık buralarda hiç kimsenin gözünü boyayamaz. Hissetmiyor musunuz?... Biz hepimiz bu sahne üstünde donu düşmüş adamlar gibiyiz, eğer İstanbul sokaklarında mahalle çocukları arkanızdan taş atmıyorsa, bunu bizim kendi itibarımıza değil onların terbiyesine vermeliyiz”¹³¹.

Yenilgiyi tam anlamıyla kabullenmişliğini, İngiliz subayının annesine gönderdiği mektuptaki şu satırlardan anlıyoruz. Fakat, yine de yenilgiyi kabullenmiş olmasına rağmen bir diplomat olarak tekrar farklı şekillerde egemenlik kurabileceğini de öne sürmektedir.

“Fakat, en basit aklıselim bize bundan sonra Türklerle iyi geçinmek siyasetine eğilmemizi emrediyor. Bu gerçeği orada bütün tanıdıklarınıza, bütün ahbablarınıza ve bütün rastladığınız kimselere söyleyiniz. Lakin bu demek değildir ki, Türklere samimi bir sevgiyle bağlanalım. Hayır; aziz anneciğim; böyle bir propagandaya hiçbir iyi İngiliz’in kalbi uymaz. Aslan veya kaplan cinsinden bir yırtıcı mahluku kırbaçla, sopayla, demirle zapt edemediğimiz ve yatıştıramadığımız yerde, bilgili okşamalarla büyülememizin imkanı vardır. Maksadım size bunu söylemekti. Aziz anneciğim, demin 'Ankara kedisi' kelimelerini yazarken epeyce eski bir arzunuz aklıma geldi. Bu uzun tüylü, kocaman ve vakarlı hayvanlardan bir tane

---

¹³⁰ A.g.e., s. 274.

¹³¹ A.g.e., s. 275.

istediğinizi biliyorum. Fakat, ne çare ki Ankara yolu bize kapalıdır ve günün birinde açılacağına da ihtimal veremiyorum”¹³².

Mustafa Kemal’in adını söylerken duyduğu haz Necdet’in ne kadar da Milli ruh içinde olduğunun bir göstergesidir. Bu onun ve onun gibi vatanseverlerin Mustafa Kemal Atatürk’e olan güvenlerinin tam olduğunu göstermektedir. İşte bu güven içinde de Türk Milleti bağımsızlığını kazanmıştır.

“Bunların bir kısmından Dumlupınar Muharebesi’ne dair dinlediği menkıbeleri yeni bir dine girmiş insanların imanıyla kendinden geçmiş bir halde anlatıyordu ve arada bir Mustafa Kemal adını söylerken sesinin titrediğini hissediyordu, ona yalnız ‘O’ demek zorunda kalıyordu. Necdet, bu millî heyecanlar içinde o kadar aşırı ve mutaassıp bir milliyetçi olmuştu ki, yanında Türk zaferinin heybetini değiştirecek bir düşüncede bulunmak şöyle dursun, hatta bundaki şanlı destanı bozabilecek herhangi bir söz söylemenin imkanı kalmamıştı. Birisi, Lloyd George kabinesinin düşmesini, Türk askeri galibiyetinden çok İngiltere’nin içişlerine bağlamak istediği için zavallıyı az kalsın gırtlğından yakalayıp boğacaktı”¹³³.

Bu kadar mücadeleye, inanmışlığa ve bu mükemmel sonuca rağmen millet içinde hala kendi öz kültürü ile yoğrulmamış, her an vatana ihanet edebilecek kişilerin olabileceğini Sami Bey adlı karakterle ortaya koymaktadır. Sami Bey’in; İngiltere, ortaksız bir ilahtır. Dünyanın bütün işleri, bütün dünya milletlerinin alinyazıları onun vereceği kararlara ve hükümlere göre yapılır, sözü ihanet içinde olanlara bir örnektir. Bu da vatan için daha dikkatli ve özverili çalışmamız gerektiğini göstermektedir.

---

¹³² A.g.e., ss. 278-279.

¹³³ A.g.e., s. 285.

“Sami Bey, Tanzimat devrinin meydana attığı o biçim alafranga Türkler’denir ki Türk’ten başka her milletin gücüne inanırlar ve Türkiye’ye ait meselelerin mutlaka başkaları tarafından halledilebileceği fikrindedirler”¹³⁴.

Sonuçta bir aşk romanı gibi gözükse de, Necdet ile Leyla arasındaki bu aşkın ihanetten dolayı bitmesi gibi; tıpkı milletlerin içinden çıkan vatandaşların yaptıkları ihanet sonucunda da, o fertlerin ömür boyu acı içinde yaşamalarını, kısacası hiçbir şartta ihanet içinde bulunanların affedilmeyeceği kanısına varılmaktadır.

F- Hep O Şarkı “Konaktaki Lüks Hayat”

Yakup Kadri’nin romanlarının çoğunda yaşanan olaylar zaman sürecinde bir bütünlük içindedir. Yüklendiği bu bütünlük çerçevesinde, birbirini izleyen tarihsel dönemleri eserlerinde olağanüstü bir şekilde yansıttığı düşünülürse, ‘Hep O Şarkı’nın söz konusu bu tarihsel dilimde özel bir yer tuttuğu görülür: Yazarın kaleme aldığı bu son eserini, romanları içerisinde, anlattığı içerik bakımından, değindiği sosyal konu bakımından en başa koymamız gerekmektedir. Onca eser yazdıktan sonra neden bu son eserinde, Abdülaziz döneminin toplumsal yaşayışını yazdığını düşünecek olursak; karşımıza şu sonuç çıkmaktadır: 1956’da kaleme aldığı bu eser, onun bu zamana dek yaşadığı toplum içerisinde onca yaşanan yeniliklere rağmen hala geçmişe dönük özlemi olan kesimlerin bulunduğunu, hala Atatürk’ün getirdiği çağdaş yaşamı bazı kesimlerin benimsemekte zorlandığını ve bunun Çağdaş Türkiye için ileriye dönük bir sorun olduğunu anlatması nedeniyle bu eserinde, geçmişe ait bu konuyu seçtiğini düşünebiliriz.

Genel olarak eserlerinde görülen tarihsel anlatı bu romanında da görülmektedir. Yakup Kadri’nin, bu romanındaki kahramanı, Abdülmecit’in tahta çıkışının onuncu yılında doğmuş (1949), Abdülaziz saltanatı (1816 -1876), V. Murat

---

¹³⁴ A.g.e., s. 288.

saltanatı (Mayıs - Ağustos 1876) dönemlerini görmüş, II. Abdülhamit döneminin yirmi yılını yaşamıştır. Roman, bu zaman diliminde yaşanmış bir hayatın öyküsüdür¹³⁵. Bunu da romandan aldığımız şu kesitler göstermektedir. “Otuz beş yıl... Sahi, o kadar oldu mu? Hey Münire hey; kendine gel! neden olmasın? Ben, ne zamanın insanıyım? Şu gözler, üç Padişah devri gördü dördüncüsünü de yirmi yıldan beri yaşamaktayım. Dört Padişah... Anneciğim söylerdi: Ben, rahmetli Sultan Abdülmecit’in onuncu Cülus şenliği gecesini dünyaya gelmişim. Demek ki, o vefat ettiği ve yerine Abdülaziz efendimiz tahta çıktığı yıl on bir-on iki yaşlarında koskoca bir kızdım. Ondan on beş yıl sonra, Fer’iye sarayını kana boyayan ve zavallı babacığımın felaketine sebep olan faciayı ise dün olmuş bir vak’a gibi hatırlarım”¹³⁶.

Romanın kahramanı olan Münire’nin hayatı çevresinde gelişen eserde derin bir aşk hikayesi olsa da, eserin işlenişi ve anlatımı bakımından içinde yaşadığı toplumun sosyalliğini yansıtmaya açısından, geçmişe dair fikir vermesi nedeniyle yaşanan aşkın ötesinde o dönemin toplumsal zengin yaşayışını anlatmaktadır.

Romanda o dönemin toplumsal baskısını, kızların kendi hayatları hakkındaki kararlarının babaları tarafından verildiğini şu satırlardan anlıyoruz ki, yazar, işte bu kemikleşmiş yaşayış tarzının hala Cumhuriyet Türkiye’sinde de yaşanabileceği tehlikesini öngörmektedir. “Bu faslın başında ne demiştim? Babam, ölümden: daha zorlu çıktı, demiştim. Sakın, bu sözümün babama karşı bir kötüleme veya bir kinlenme manası çıkarmayın. Ben, o vakit herhangi bir isyan hissine kapılmış değildim. Bu günün genç kızları bu derece yumuşak başlılığa bir mana veremezler. Bunu, belki bir nevi miskinliğe, bir nevi mizaç uyuşukluğuna hamlederler. Bilmezler ki, otuz yıl evvel evlatların alın yazısını babalar, analar çizerdi ve buna karşı gelmek kadere meydan okumak gibi imkansız bir şeydi”¹³⁷.

Eserde, tarihsel anekdotlara yer yer rastlamaktayız. O dönemdeki İstanbul’un yüksek seviyedeki sosyal yaşantısından kesitleri şu satırlarda

¹³⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Hep O Şarkı**, 5. baskı, İletişim yay., İstanbul, 1987, s. 13.

¹³⁶ **A.g.e.**, ss. 23-24.

¹³⁷ **A.g.e.**, s. 46.

işlenmektedir ki, bu da, toplumun yüksek zümrelerinin son şatafatlı yaşamlarının günlerini yansıtmaktadır. “...Bir başka gece de yine buna benzer, fakat bundan daha hoş, daha heyecanlı bir macera geçirmiştik. Amma, doğrusunu söylemek lazım gelirse, o sefer kabahat büsbütün bizde idi. Çünkü, Hidiv İsmail Paşa'nın bir muazzam saz alemi tertip ettirdiğini ve İstanbul'un en kibar aileleriyle Mısırlı Prens ve Prenseslerin buna davetli olduğunu bildiğimiz halde, gerek bizimkiler, gerek Hakkı Paşalar da bu davetliler meyanında idi, şeytana uyup Paşabahçesi'ne kadar uzanmıştık¹³⁸...

Eserin yazıldığı döneme bakılacak olursa, toplumda hukuksal bir sorun olarak öne çıkan dini kaidelere göre evliliklerin boşanma sürecindeki kararlar, bu son romanında toplumu bilinçlendirme pahasına ortaya çıkmaktadır. 1926'da kabul edilmiş olan Medeni Kanun'a rağmen toplumda hala boşanmalarda yaşanan dini vecizelere göre 'boşol boşol boşol' kaidesine atıfta bulunmaktadır. “... Hatta, pek iyi hatırlarım, sabık Şeyhislam Nafi Molla benim boş kağıdımı vermek için kendisiyle, o zamana dek hiçbir erkek ziyaretçinin ayak basmadığı, bu odaların birinde buluşup görüşmüştü. Boş kağıdımı alır almaz hemen halama koşmuştum”¹³⁹.

Görüldüğü üzere, Yakup Kadri'nin bu romanı, Tanzimat dönemindeki geçmişi, geçmişteki olağan yaşantıları ve bu yaşantıların etkisinin hala töresel bir süreçte hikayeleşmesinin bir romanıdır. Romanda, konak, toplumsal yaşamdaki aksayan yanların eleştirildiği kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Romanın kahramanı Münire'nin, gelin olarak gittiği konak gelenekleri ve görenekleriyle, yasaklarıyla, yozlaşmışlığıyla hem romanın yazıldığı zaman diliminde hem de bugün; batılılaşma, çağdaşlaşma denilen hareketlerin ne gibi olumsuz şartlardan sonra ortaya çıktığını göstermektedir¹⁴⁰.

---

¹³⁸ A.g.e., s. 138.

¹³⁹ A.g.e., s. 150.

¹⁴⁰ A.g.e., s. 193. Bkz., Selim İleri, Yakup Kadri'de Konak, **Türk Dili**, S. 281, 1975.

IV. YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU'NUN ROMANLARINDA CUMHURİYET DÖNEMİNİN İZLERİ

A- Yaban “Anadolu Köylüsü ve Aydın”

Yazar bu romanında, Kurtuluş Savaşı sırasında yaşanan mücadeleyi, özellikle Sakarya Savaşı anında Orta Anadolu'nun bir köyünde bütün olumsuzluklara ve unutulmuşluğa rağmen yaşamaya çalışan köylülerle -orada bulunan romanın da kahramanı olan- bir paşa oğlunun arsında yaşanan uyumsuzluk üzerinden aydın ile köylü arasında geçen olayları ele almıştır.

Askerliğini yedek subay olarak yapmış bir kişinin, milli mücadelenin önemini ve gerekli olduğunu köylüye kabul ettirme çabası sırasında, köylüyle subay arasında geçen yaşamı; dönemin aydın kişiliği gözünde kaleme alınmıştır.

Bu romanda yıllar yılı hiç aranıp sorulmamış olan köylünün davranışlarının, savaş sırasında nasıl da vurdumduymaz bir hale büründüğünü, buna karşın, köy halkının uzak durduğu “yaban” gözüyle baktığı Ahmet Celal'in köylüleri bilinçlendirmek uğruna girdiği mücadeleye şahit oluyoruz. Şevket Süreyya Aydemir'in de belirttiği gibi; Yaban'da akseden içtimai örgü, bu çorak stepler ortasında şimdiye kadar bilinmeyen, şimdiye kadar terk olunan insan malzemesinin karakterinden başka bir şey değildir¹⁴¹.

Yazar, romanda köylünün kendi ilişkilerini ve toplumsal olaylar karşısındaki tavrını işlerken, genellikle inandırıcı olmaya çalışmıştır. Bunda ortaya koyduğu günlük olayların sunuluşu kadar olayla ilgili kişilerin uyumundaki başarının da payı vardır. Ahmet Celal'in, emir eriyle köye gelişi, köyde Şeyh Yusuf'la karşılaşması, Cennet'in yabancı bir adamla yakalanmasına kocasının sessiz kalışı,

¹⁴¹ Şevket Süreyya Aydemir, Yaban, **Kadro**, S. 18(1933), ss. 81-87.

Mehmet Ali'nin yeniden askere alınışı, cephedeki çözülüş nedeniyle yöre halkının göçüşü gibi sahneler gerçek izlenimi uyandırmıştır. Yazar eserinde tarihin o dönemindeki köylü ve aydın karakterlerini nesnel bir bakış açısıyla ele almıştır. Bu da genellikle romanın birçok bölümleri sayesinde, o döneme ait izlenimler elde etmemizi, o dönemin şartlarını daha iyi algılamamızı sağlar.

Yine Muzaffer Uyguner eserinde belirttiği gibi: “Ahmet Celal adlı, bir kolunu Çanakkale Savaşları'nda yitiren İstanbullu bir aydın kişinin gözüyle Türk köyünü anlatan romanda, köylüye yabancı kalan bir aydının günlük yaşamı yanında köyün yaşamı dile getirilmiştir. Üç yıllık bir dönemi kapsayan roman, Türk gerçek romanın bütün öğelerini taşır. Yakup Kadri bu gerçekçilik anlayışı içinde, her şeyi acımasızca anlatmıştır”¹⁴².

Eserin ilk bölümünde, Ahmet Celal adlı kahramanın, Çanakkale Savaşı'nda bir kolunu kaybedip daha sonraki hayatını sürdürmek için geldiği bir Anadolu köyündeki insanların nasıl içine kapanık ve süregelen mücadelenin dışında nasıl da sessiz kaldıkları anlatılmakta ve yöre kalkının hiçbir şeyi umursamadıklarına tanık olmaktadır. Buradan yola çıkarak, Osmanlı Devleti'nin yüzyıllarca, Anadolu'nun gerçek sahiplerini ne kadar da bilinçsizce yetiştirdiğine şahit oluyoruz. “Mehmet Ali, bana: “Gel, beyim, seni bizim köye götüreyim; buralarda, yalnız başına sersebil olursun” dediği vakit, bir Anadolu köyünün ne olduğunu bilmiyor değildim”¹⁴³.

Yazar, köylünün düşüncesini, Kurtuluş Savaşı'na bakış açısını ölçmek için onlarla bulunduğu bir sohbet anında, İstanbul'un işgal altında olduğunu; Ege'nin İzmir'den Bursa'ya kadar Yunanlılar tarafından istilaya uğradığını; Adana'da, Urfa'da, Antep'te kanlı olayların olduğunu anlatırken onların oldukça umursamaz davranışları karşısında işinin çok zor olduğunun farkına varmıştır. Bu yaklaşıma Cahit Kavcar, makalesinde şöyle değinmiştir: Yurdunu ve yurttaşını gerçekten seven aydın bir kimse, geri kalmış ve yoksul halk yığınlarını gördükçe ister istemez içinde

---

¹⁴² Muzaffer Uyguner, **a.g.e.**, s. 89.

¹⁴³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Yaban**, 12. baskı, Birikim yay., İstanbul, 1977, s. 31.

bir acı, elem ve kaygı hisseder. Bir noktada da isyan duyguları kabarı¹⁴⁴.

Ve yazar, Ahmet Celal eliyle, köy halkını bilinçlendirme çabasına girmektedir. Bunu yaparken de düşman tarafından yapılan eziyetlerin hangi safhaya ulaştığını köy halkına örneklemelerle açıklamasına rağmen, köylülerin umursamaz davranışları on da bir an olsa düş kırıklığı yaratsa da, Mustafa Kemal adında bir büyük adamın İstanbul'dan Anadolu'ya geçerek Milli Mücadeleyi başlattığını anlatarak onların bu umutsuz hallerini yıkmaya çalışmıştır.

“Gene yüzlerine bakıyorum. Bu işleri, tuhaf bile bulmuyorlar. Sonra hislerine dokunmak istiyorum. Diyorum ki: Bunların tecavüzünden ne karılarımızın ırzı, ne çocuklarımızın canı, ne din, ne iman, hiç bir şeyimiz kurtulmadı. Hepsine el uzatıyorlar. Ve bunları izah eden vakalar anlatıyordum. Tam bu sıra bir de baktım ki, muhtar uyukluyor. Mehmet Ali elindeki çakı ile bir söğüt dalını yontuyor. Salih Ağa, ta uzakta, yamaçta, otlayan davarlarını gözetliyor”¹⁴⁵.

Yazar, Kurtuluş Savaşı mücadelesi sırasında, milletin, Padişah ve İtilaf Devletleri tarafından umutsuzluğa sürüklenmesini, direncinin kırılması için gerekli olan bütün pis yöntemleri kullanmaları sonucunda -köylünün davranışlarından yola çıkarak- Anadolu'nun direncinin nasılda kırılmaya çalışıldığını bu bölümlerden anlıyoruz.

Eserde, muhtarın şehirde duyduğu birtakım yalan söylentileri, köye dönüşünde köylüyle paylaşmasını ve bu paylaşım sonrasında köylünün bu söylenenlere itibar göstererek Ahmet Celal'den uzaklaşmalarını görmekteyiz. Ahmet Cemal, her yıl köye gelip, sözde onların dertlerine derman bulan Şeyh Yusuf'un, zaten cahil olan köylüleri nasıl kandırdığına şahit olmuş. Yazar burada, yüzyıllar boyunca milletin bu tip şeyhlerle, dervişlerle ve hocalarla kandırıldığını ele alarak eğitimsizliğin ne kadar da insanları çaresiz bıraktığını görmüştür. Ve eserdeki bu

¹⁴⁴ Cahit Kavcar, Romanda Tasvirin Psikolojik Yönü, **Türkoloji**, Ankara Üniv. basımevi, V/I(1973), ss. 157-164.

¹⁴⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **a.g.e.**, ss. 43-44.

Şeyh'e gösterdiği tepkiyle aslında cahilliğe, sahtekarlığa, yobazlığa atıfta bulunmuştur. Sonuçta, insanların çıkarları yüzünden düşmana yardımcı olan Salih Ağa, İmam ve diğerlerinden sonra, tüm köy halkının kaderleriyle baş başa kalmasını yaşamış; köylülerin düşmanın yaptığı eziyete boyun eğdiklerine şahit olsa da; Ahmet Celal, her şeye rağmen, Türk askerlerinin geleceğine, zaferin eninde sonunda kazanılacağına inanarak bu inancını çevresindekilere de yaymaya çalışmıştır.

“Benim için, bu bunak ve kurnaz Türk şeyhinin, İstanbul'daki İngiliz subayından farkı nedir? Her ikisinin ruhu ile benim, ruhum arasındaki uçurum, aynı derecede derin ve karanlıktır. Bu da, onun gibi, beni kamçı ile dövecek ya da, etimi bir zindanda çürütmekten zevk duyacak. Şu anda, burada bulunacağıma, Londra'da bir mutaassıp protestan rahibinin evinde olsaydım, aynı istiskali görmeyecek mi idim? Aynı hüznü, aynı elemi, aynı yabancılık ve kimsesizlik hissini duymayacak mı idim”¹⁴⁶?

Yakup Kadri, bir arkadaşının, beni asıl tedirgin eden olayın, kendi içimizdeki anlaşmazlıklardır, uyumsuzluklardır, demesi üzerine; sen, İstanbul'daki karışık ve bulanık bir şehir halkının durumunu bütün millete mal ediyorsun, asıl vatan, asıl millet olan Anadolu'yu hesaba katmıyorsun diyerek, Anadolu'nun mayasının yoğrula yoğrula şekillendiğini belirtmiştir. Anadolu insanının temiz kalpli, candan insanlar olduğunu ve bütün kızların kardeş, bütün çocukların evlat olduğunu, herkesin birbirleriyle dost olduğunu dile getirmiştir. Fakat işlenen yanlış politikalar yüzünden; düşmana akıl öğreten hocaların, düşmana yol gösteren köy ağalarının, komşusunun malına göz diken eşrafın, asker kaçacağını koynunda saklayan zinacı kadınların, düşmanla işbirliğinde bulunan sözde vatanseverlerin çıktığı yer olarak da göstermektedir bu toprakları. Buradan yola çıkarak, yazar, aydının içine düştüğü durumu, toplum için üstlendiği rolü dile getirmiştir.

---

¹⁴⁶ A.g.e., s. 71.

“Anadolu halkının bir ruhu vardı, nüfuz edemedin. Bir kafası vardı; aydınlatamadın. Bir vücudu vardı; besleyemedin. Üstünde yaşadığı bir toprak vardı! İşletemedin. Onu, hayvanı duyguların, cehaletin, yoksulluğun ve kıtlığın elinde bıraktın. O, katı toprakla kuru göğün arasında bir yabancı ot gibi bitti. Şimdi, elinde orak, buraya hasada gelmişsin. Ne ektin ki, ne biçeceksin? Bu ısırganları, bu kuru dikenleri mi? Tabii ayaklarına batacak. İşte, her yanın yarılmış bir halde kanıyor ve sen, acıdan yüzünü buruşturuyorsun. Öfkeden yumruklarını sıkıyorsun. Sana ısırap veren bu şey, senin kendi eserindir, senin kendi eserindir”¹⁴⁷.

Eserin bazı bölümlerinde köylünün umutsuzluğu doruğa ulaşarak, o ana kadar yapılan mücadeleye varıncaya dek, köylüler, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının yaptıklarını suçlar pozisyonuna geçmişlerdir. Çünkü, bağnazlık o kadar hat safhadadır ki, halifenin niyetini açıkça belirten ve düşman uçaklarıyla atılan kağıtlardaki yazılanlar, köylülerin düşüncesini kanıtlar niteliktedir. Bu yazılanların bir kısmı şunlardan ibarettir:

“–Muhterem Anadolu ahalişi, Kemal çeteleri mahvolmuştur. Adım adım bütün şehirleri, kasabaları zapt ettik. Şimdi Ankara üzerine yürüyoruz. Sakın, bize karşı düşmanca harekete kalkışmayınız, Biz sizi, Halife tarafından kurtarmağa geliyoruz”¹⁴⁸.

Bu da, Anadolu köylüsünün yıllar boyu oluşan, kendisini yöneten güce güvensizliğinden kaynaklanan zaafını ortaya koymaktadır. Buradaki asıl suçlunun sadece Osmanlı Devleti’nin değil, bu suçta biz aydınların da büyük oranda payı var diyerek, Ahmet Celal’in, yani aydın kişilerin kendileriyle hesaplaştıklarını görmekteyiz.

---

¹⁴⁷ A.g.e., s. 150.

¹⁴⁸ A.g.e., s. 200.

Yazar aydın karakterini köylüyle birlikte vermeye çalışırken, Şükran Kurdakul'un da eserinde belirttiği gibi, "Köylünün Ahmet Celal karşısındaki tavrı işlenirken de yazarın başvurduğu yan olaylar aynı inandırıcılık düzeyinde görünebilir. Ne ki Ahmet Celal'in uyuşma yolları ararken ki umarsızlığı, acıları, yılgınlığı, isyanları yer yer bu niteliği yitirir; Yakup Kadri'nin tarihin o dönemindeki köylüyü ve aydını yargılaması biçimine dönüşür"¹⁴⁹.

"Eğer, biimiyorlarsa kabahat kimin? Kabahat, benimdir. Kabahat, ey bu satırları heyecanla okuyacak arkadaş; senindir. Sen ve ben onları, yüzyıllardan beri bu yalçın tabiatın göbeğinde, herkesten, her şeyden ve her türlü yaşamak zevkenden yoksun bir avuç kazazede halinde bırakmışız. Açlık, hastalık ve kimsesizlik bunların etrafını çevirmiştir. Ve cehalet denilen zifiri karanlık içinde, ruhları, her yanından örtülü bir zindanda gibi mahpus kalmıştır.

Bu zavallı insanlardan, sevgi, şefkat ve insanlık namına, artık ne bekleyebiliriz? Bu iklimin çoraklığı, ruhlarını kurutmuştur. Bu ıssızlık ve bu gurbet onlara müthiş bir egoizm dersi vermiştir, Onun için her biri kendi yuvasında bir kunduza dönmüştür"¹⁵⁰.

İşte, bu roman, Milli Mücadele yıllarında Türk insanın olaylara bakışını, olaylardan ders çıkarışını, aydın ve köylünün yüzyılların oluşturduğu ikilemdeki hesaplaşmasını konu edinmiştir. Diyebiliriz ki, Yaban, Kurtuluş Savaşı süresince Anadolu hakkının çektiği sıkıntılarını, Anadolu'nun genelinin Türk olduğu halde, imparatorluk boyunca hep ikinci planda kalışındaki zorlukları işlemiştir. Tabi ki, bunların yanında her şeyin üstünde ise, Anadolu topraklarının bereketinden kaynaklanan zenginliği sayesinde bağımsızlığa kavuşacak potansiyelinin bulunduğunu da vurgulamıştır. Yazar Vedat Nedim Tör'ün dediği gibi; "Yaban, Türk İnkılabı'nın döğüşmek ve mutlaka yenmek mecburiyetinde olduğu bütün menfi

---

¹⁴⁹ Şükran Kurdakul, **a.g.e.**, s. 109.

¹⁵⁰ **A.g.e.**, s. 239.

unsurları içinde taşır”¹⁵¹.

Yaban’ı Almancaya çevren Max Schultz, gönderdiği mektupta Yakup Kadri’nin yazdığı bu eserde, eserin konusuyla Anadolu insanının yaşantısını özdeşleştirdiğini, Anadolu köylüsünün Kurtuluş Savaşına olan bakış açısını şu cümlelerle yansıtmıştır. “Mütercim, Türk istiklal hareketine karşı Anadolu halkının vaziyetini gösteren, içtimai kıymeti haiz, bir eser aramış; vak’a bir köyde geçmekle beraber bütün bir milleti tasvir edecek kadar kuvvetlidir”¹⁵² demiştir ve eserdeki köylülerden ne istilaya karşı nefret duyan olduğunu ne de istiklal ateşinden haberdar olduklarını anlatarak yabancıların bakış açısını yönlendirmiştir. Alman mütercim, burada, Anadolu köylülerinin kötü, işe yaramaz olduğunu varsayarak olaya içler acısı biçimde bakmıştır. Halbuki, çoğunlukta Anadolu köylerinin cennet gibi olduklarını; insanların çalışkan, vatansever, inançlı kişilerden meydana geldiğini bilmekte fayda vardır. Bunu da Kurtuluş savaşının başarıya ulaşması kanıtlamıştır.

Yaban, yüz yıllarca hiçbir değer verilmeyen Anadolu köylüsünün gün yüzüne çıktığı günü anlatan, Türk aydınına Anadolu’da da bir halkın yaşadığını anımsatan eşsiz bir eserdir diyebiliriz. Oktay Akbal’ın 1977’de yazdığı bir yazıda geçtiği gibi; “Yakup Kadri, gerçek dışı bir düş ülkesi görünümündeki köy edebiyatını yıkmıştır. Çirkin kısır bir doğa, pis bir çevre, illetli, sakat insanlar, cehalet, kör inançlar, içgüdülerinin yön verdiği bir yaşama biçimi... Çizilen tablonun renkleri bunlardır. Savaş sanki bu insanların dışında olup bitmektedir. Askere çağırılma korkusu dışında ilgilenmezler savaşla. Bozgundan sonra geri çekilen düşman askerlerinin yaptıkları zulüm bile tepkiye yol açmaz. Tevekkülle kabullenilir. Bir kolunun onlar için veren Ahmet Celal ise deliye dönecektir. Ama onu acıya salan bu durum ‘kendi eseri’dir. Anadolu halkını, hayvani duyguların, cehaletin, yoksulluğun ve kıtlığın elinde bırakmıştır. Ne ektin ki ne biçeceksin diye sorar, Ahmet Celal, Türk aydınına”¹⁵³. Kısaca, tarihimizde her şeyi yerli yerine koyduğumuz sürece, toplum üzerindeki değerlendirmelerimiz gerçek yargılar üzerinden objektif olarak

¹⁵¹ Vedat Nedim Tör, İşte Bir Roman ‘Yaban’, **Kadro**, S. 16(1933), ss. 47-49.

¹⁵² İsmail Habib Sevük, Yaban Romanı, **Cumhuriyet**, 30 Mart 1940.

¹⁵³ Oktay Akbal, Yaban, **Cumhuriyet**, 12 Mart 1977.

yapılmış olacaktır.

B- Ankara “İnkılap Türkiyesi”

Yazar bu eserinde Cumhuriyet’in ilk on yılını kaleme almıştır. Uzun ve yorucu geçen savaşlardan sonra, Kurtuluş Savaşı’nın merkezi olan Ankara’nın savaş sonrası da önemini yitirmediğini hatta bir kat daha önem kazandığını; fakat Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren oluşan iç çekişmeler neticesinde, İnkılap Türkiyesi’nin çektiğı sıkıntılarını dile getirmeye çalışmış, bunda da başarılı olmuştur. Yazar Hüseyin Su’nun da belirttiğı gibi; “Çünkü o, ‘İnkılap Türkiyesi’nin ideolojik platformunun açıklamasını yapmaya ve kurmaya çalışan bir kadroçudur”¹⁵⁴ sözü, açıklamamızı destekler niteliktedir.

Roman üç kısımdan meydana gelmiştir. Birinci kısımda, Milli Mücadele yıllarındaki aldığı rol sayesinde destanlaşan Ankara’yı; ikinci kısımda, Zaferden sonraki mutlu heyecan fırtınası içindeki Cumhuriyet Ankara’sı; üçüncü kısımda da bir bir uygulamaya konan inkılapların getirdiğı kazanımlar içinde gelecek on yılın tasarlanan Ankara’sı anlatılmıştır¹⁵⁵. Eseri üç kısımda tasarlayan yazar, aslında eserin kahramanlarından olan Selma Hanım’ın üç koca değıştirmesini, bu üç devre ile özdeşleştirmeye çalışmasında görüyoruz.

Eserde, vatanın kurtarılması sırasında insanların karşılıksızca mücadelesi sonrası; Cumhuriyetin ilanı ile birlikte sırf vatani için mücadele eden insanların yanında, kişisel çıkarlarını her zaman ön planda tutan insanların da varlığı işlenmiştir. Yazar Kurdakul, eserinde de belirttiğı gibi “Ankara, bu toplumsal-siyasal değışimden rahatsız olan bir yazarın kendi ideolojisiyle hesaplaşması ürünüdür”¹⁵⁶. Kısaca dönemdeki kişilerin sergiledikleri davranışlar sergilenmiştir.

---

¹⁵⁴ Hüseyin Su, **a.g.m.**, s., 611.

¹⁵⁵ A. Ferhan Oğuzkan, **a.g.e.**, s. 115.

¹⁵⁶ Şükran Kurdakul, **a.g.e.**, s. 109.

Yazar eserin aşağıdaki ilk bölümünde, Milli Mücadele sırasında Ankara'nın durumu ve İstanbul'dan gelen aile üzerinde uyandırdığı etki üzerinde durmuştur. Ankara'nın, kazanılan savaştan sonra daha güvenli bir yer olması nedeniyle birçok ilden göç alması da eserde işlenmiştir. Ankara, Milli Mücadele senelerinin ateş ve heyecanı içinde bütün bakımsızlığı ve hatta sefaletine rağmen kahraman bir şehir konumundadır.

“İstanbulu Selma Hanım'ın başlangıçta çok yabancılık çektiğı halde, Ankara halkını tanıdıkça, Milli Mücadele'nin Kabesi'nde bulunmaktan bir saadet duyduğu görülür. Ankara yepyeni bir enerji merkezi halindedir”¹⁵⁷. Bu olumlu yapı içerisinde, Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte olumsuz davranışlar da ortaya çıkmıştır. Daha Cumhuriyet kurumlarının tam anlamıyla oturmamasını fırsat bilerek, bunlardan faydalanılma yoluyla, yeni zenginlerin ortaya çıktığını görüyoruz.

Yazara göre, bu hücum ve istila hareketi, bazı yerde teker teker veya ikişer ikişer ilerleyip sokulan öncülerle; bazen, ani ve yığın halinde bir baskınla meydana gelmektedir. Sonuçta bu büyük kavgada cephe gerisini tutanlardan birçoklarının, yalnız Ankara'da değil, memleketin her köşesinde böyle hiç yoktan servet ve samana konuverişleri, en tabii olaylardan biri olmuştur.

Yazar, Kurtuluş Savaşı sonrası ülkenin yaşadığı bozgunu, sefilliğı, yıkılmışlığını Ankara'daki bu köhne ev üzerinden betimlemeye çalışmakta ve ülkenin yapılanmasının da aynı bu ev gibi özenle düzeltilmesine benzetmiştir.

“Nazif Beyin karısı: ‘Eyvah, ben şimdi ne yapacağım!’ dedi ve gözlerini, ümitsizlikle, füturla sanki, odanın içinde esrarlı bir kuvvetten imdat istiyormuş gibi tavanlarda, duvarlarda gezdirdi. Bir de ne görsün!.. Bütün tavan ve duvar kenarları yüzlerce tahtakurusu yuvalarıyla adeta çiçek bozuğı bir yüz gibi benek benek, benek benektir. Genç kadın dehşetten donakaldı. Bu odayı ve bu evi barınılır bir hale getirmek için bu küçücük deliklerin her birini ayrı ayrı temizlemek lazım

---

¹⁵⁷ İnci Enginün, **a.g.m.**, s. 491.

gelecekti”¹⁵⁸.

Her ne kadar Cumhuriyetin nimetlerinden faydalanılsa da, yüz yıllardır baskı altında yaşayan Türk kadının, Cumhuriyet’in ilk yıllarında da olsa akıbetinin değişmediğine tanık olmaktayız. Ve çok eşliliğin o yıllarda sürdüğünü görmekteyiz. Bu da henüz Türk kadınına yeteri kadar değer verilmediğini göstermektedir. Sonuçta, Ankara’ya gelen Ahmet Nazif Bey ve eşinin ilk karşılaştıkları olaylardan biri bu olmuştur.

“İşte, bunların altında bir adam, bir kadını dövüyordu. Dövülen kadının hiç sesi çıkmıyordu. Fakat, içerden, başka kadınların onun hesabına bağıştıkları işitiliyor, beri yandan döven adam da karık ve kart bir erkek sesiyle karşılık veriyordu”¹⁵⁹.

Ankara’nın önemi savaş anında ne kadar büyükse, savaştan sonrada o kadar büyüktür. Hatta çıkan gazetelerde Halide Edip Adivar’ın yazıları, özellikle kadınlar arasında önem kazanmış; insanlar bir bir Milli Mücadelenin kalbi olan Ankara’ya taşınmıştır. Bu da, Türk kadının karakterinde, kendini, vatanı için her zaman gönüllü asker saymasıyla ön plana çıkmaktadır.

“Bazı milliyetçi gazeteler, Türk milletinin kalbi Ankara’da çarpıyor, demekle çok doğru bir vakayı ifade etmiş oluyorlardı. Bundan başka, İstanbul’da, Ankara’ya gidenin ehemmiyeti o kadar artıyor, o kadar artıyordu ki, adeta kutsallaşıyordu. Kadın veya erkek, Ankara’ya giden kimseler, İstanbullulara, milli hareket kahramanları mertebesine ermiş gibi geliyordu”¹⁶⁰.

Eserin bu bölümünde, Milli Mücadele sembolü, Selma Hanım’ın tanıştığı bir subay üzerinden işlenmeye çalışılmıştır. Selma Hanım’da gün geçtikçe milli

---

¹⁵⁸ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Ankara**, 4. baskı, Remzi kitabevi, İstanbul, 1993, ss. 10-11.

¹⁵⁹ **A.g.e.**, s. 11.

¹⁶⁰ **A.g.e.**, s. 13.

Mücadele için bir şeyler yapma düşüncesi doğar. İşte bunun sonucunda, tanıştığı bu subay sayesinde kendini cephe gerisinde hemşirelik göreviyle milli mücadele içinde bulmuştur. Sonuçta, eşinin Milli Mücadele'ye kayıtsız kalışından sonra, ondan ayrılarak kendini vatan mücadelesine adanmıştır. Artık zihninde yavaş yavaş Atatürk ve Ankara şekillenmeye başlamıştır. Görüyoruz ki; Milli Mücadele, bireylerin birbirlerini olumlu yönde etkilemesi sonucunda, daha da önem kazanmaya başlamıştır.

“–Ankara; yalnız bu değil, dedi. Ankara, bizim için emsalsiz bir ‘enerji’ kaynağı olmuştur. Sarp, yalçın ve çetin Ankara, içinde her rahattan mahrum olduğumuz, içinde zahmet, meşakkat çektiğimiz Ankara, bize sabrı, tahammülü ve gelişmemize engel bütün zıt kuvvetlerle geceli gündüzlü çarpışmayı öğretiyor, sert bir örs gibi irademizi durmaksızın dövüyor. Nietzsche'nin dediği gibi, burada, muttasıl kahramanca ve tehlikeyle yaşıyoruz. Bundan güzel hayat olur mu? Dünyanın hangi noktası buradan daha enteresandır”¹⁶¹?

Yazar, girilen bu büyük mücadelede hiçbir askerin ümitsizliğe düşmeden bile bile ölüme gidişi karşısında, vatanın ancak bu ruh sonucunda kurtarılacağına inanmıştır. Bu kaniya da hastanede görev yaptığı esnada cepheden getirilen yaralıların hiçbirinin yüzünde ne pişmanlık, ne azap, ne de korku izi bulunmamasından varmıştır. Hatta, hepsinin yüzünde azim, inanmışlık ve güç izlerinin olduğunu belirtmiştir.

“Selma Hanım:

–Ben, ay aydınlığındaki ölüyü de gördüm... diyordu. Onu hastanenin avlusunda, kerpiç duvarın dibine getirip bıraktılar. Yapayalnızdı. Gittim, yanında oturdum. Ve bundan başka (.....) Alay Kumandanının gözlerini de ben kapadım. Yüzünde öyle bir huzur, öyle bir bahtiyarlık vardı ki, o andan beri artık, ölüm korkusu nedir bilmiyorum”¹⁶².

---

¹⁶¹ A.g.e., s. 62.

¹⁶² A.g.e., s. 66.

Selma Hanım, Eskişehir istasyonunda, Mustafa Kemal'i sakin, kararlı ve lider vasıflarıyla görmesiyle, içinde derin bir huzurun başladığını hissetmiş ve bundan sonra başarının kaçınılmaz olduğu kanısına varmıştır.

“Selma Hanım'a, asıl, en büyük, en derin ve en sarsılmaz huzuru, emniyeti veren de işte, Büyük Şef'in ona bu ilk ve sön görünüşü oldu.

İşte, gene onun içindir ki, Harbi mutlaka biz kazanacağız, mutlaka biz yeneceğiz! demekten usanmıyordu”¹⁶³.

Eserin bu bölümünde de, Milli Mücadelenin kazanılması sonrasında, oluşan yeni devletin içindeki yeni yapılanmaya karşın, kişilerin kendi nüfuzları altında kısır çekişmelerini görüyoruz. Bu süreçte Selma Hanım'ın Hakkı Bey'le yaptığı evlilik ve Hakkı Bey'in zamanla Milli Mücadele ruhundan kopuşunu işlemiştir. Büyük mücadele sonrası savaşız hayata adapte sorunu aktarılmıştır.

Yazar yeni kurulan bu devlette Subay Hakkı Bey'in, sivil olarak görev üstlenmesini ve bu görev sayesinde; bütün benliğiyle devlete hizmet etmek yerine, konumunu kendi çıkarı doğrultusunda kullanmasını işleyerek; Cumhuriyetin değerlerine dikkat çekip, Cumhuriyetin kazanımlarının yanlış yorumlanarak, toplumda oluşan yanlışlığı dile getirmeye çalışmıştır. Hatta, bir iş görüşmesi esnasında işin bitirilmesi halinde Hakkı Bey'e belli bir nakit para teklif edilmesi davranışının sergilenmesi halini; ne yazık ki, daha Cumhuriyetin kuruluşunun ilk yılları olmasına rağmen rüşvetin ön plana çıkmasının işareti olarak görmekteyiz. Bunun sonucunda ise, yazarın, Cumhuriyet ile ilgili gelecek kaygısı hat safhaya çıkmıştır.

“...Nihayet, beşinci şarap kadehinden sonra, bir tanesi, Hakkı Bey'in kulağına eğilip:

- Sizin komisyonunuza gelince... diye söze başladı”¹⁶⁴.

---

¹⁶³ A.g.e., s. 66.

¹⁶⁴ A.g.e., s. 82.

Selma Hanım, yeni eşinin hiç de Milli Mücadele'yi yaşamış biri olarak davranışlar sergilemediğini, daha şimdiden Avrupa özentisine kapıldığını; özellikle kıyafet değişiminden sonra sanki bir Avrupalı gibi giyinip süslenmek, bir Avrupalı gibi dans etmek, bir Avrupalı gibi yaşayıp eğlenmek ve Avrupalılar arasında kendini kabul ettirmek, bu dönemdeki kişilere sanki bir zafer kazanılmış kadar önem arz ettiğini göstermiştir. Yine Ankara'ya ilk geldiğinde tanıştığı Murat Bey'in ve ailesinin de alafranga davranışlar sergilemesini; Cumhuriyet'in İnkılapları'nın tam anlamıyla oturmamasından kaynaklandığını ileri sürmektedir.

“Bu yeni Türk muhitine yeni girmiş bazı ecnebler, Hakkı Bey'e: Bu Almancayı Berlin'de mi öğrendiniz? veya Selma Hanım'a: Hiç şüphesiz Paris'te giyiniyorsunuz, değil mi? diye sordukları vakit, Türklerce, sanki, medeniyet yolunda bir geniş adım atılmış gibi oluyor; eşte dostta bir düğün dernektir gidiyordu. Lakin bazen, bu muvaffakiyetlerin gene Türkler arasında bir nevi rekabet, bir nevi kıskançlık hisleri de uyandırdığı oluyordu. O vakit, bütün aileler arasında bir giyim kuşam yarışdır başlıyordu”¹⁶⁵.

Yazar, eserin son bölümünde ise Selma Hanım'ın, Hakkı Bey'den ayrılarak Neşet Sabit'le evlenmesini ve Neşet Bey'in tam anlamıyla İnkılap düşüncesi içinde olmasından dolayı ülkenin geleceğinden umutlu olmasını görüyoruz. Bu bölümde Selma Hanım ile Neşet Sabit'in ideal Ankara'daki, ideal yaşamlarına şahit oluyoruz. Selma Hanım da kendisini vatan için faydalı bir şeyler yapmak amacıyla yeni bir uğraşa, öğretmenliğe, başlamıştır. Bunu İnci Enginün, eserinde şöyle dile getirmiştir: “Fakat Milli Mücadeledeki bu kaynaşma, zafer sonrasında gevşer, içinde o günlerin özlemine yaşayan Selma Hanım ise, bir süre gayesiz bir hayat içinde çırpındıktan sonra tekrar bir gayeye kavuşur. Kurulan devlette bu sefer öğretmen olarak çalışır”¹⁶⁶.

---

¹⁶⁵ **A.g.e.**, ss. 83-84.

¹⁶⁶ İnci Enginün, **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları**, Dergah yay., İstanbul, 1983, s. 15.

Yazar, bir biri ardına kabul edilen devrimlerin amacının şekillikten kurtulması gerektiğine inanmıştır. İnkılabı hiçbir zaman hayatın dış biçimlerini değiştirmek manasında algılamadığını; tam tersine ruhumuzun ta derinliklerine kadar inerek yeni bir yaşam düzeninin sadece toplumun bir kesimini kapsamayıp, memleketin tüm bireylerini içine alacak şekilde kabul görmesinden yana olduğunu savunmaktadır. Milli Mücadele şartlarının halen İnkılap Türkiye’sinde de sürdüğünü belirten yazar, bunun da sebebinin; Türk Milletinin daha neyi, nasıl başardığının farkında olmadan, kazanılan değerlerimizin öneminin tam olarak anlaşılmasından kaynaklandığını düşünmektedir. İşte burada, İnkılap Türkiye’sinin varlığını sürdürebilmek için Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına çok büyük sorumluluk düşmektedir. Özellikle Türk kadınlarına atıfta bulunarak, onların Cumhuriyette sergileyecekleri tutumların çok daha kayda değer olduğunu vurgulamakta olup. Türk kadınlarının; çarşaf ve peçelerini, işe gitmek, çalışmak için daha kolaylık olur diye çıkarıp atacıklarını, onlar için cemiyet hayatına atılmanın manası, yalnız bu çeşit salon cemiyetlerine karışmak olmayacağını belirterek. Türk kadını; hürriyetini dans etmek, tırnaklarını boyamak ve süslü kukla olmak için değil, yeni Türkiye’nin kuruluşunda ve kalkmasında kendine düşen ciddi ve ağır vazifeyi görmek için isteyeceğini açıklamıştır.

“–Bilmem; belki de, sizin anladığınız tarzda bir inkılapçı değilim. Ben, inkılabı hiçbir zaman, hayatın dış şekillerini değiştirmek manasına almadım. Hele, bir konfor ihtiyacı, bir konfora erişme cehti manasına hiç alamıyorum. Şüphesiz, içimizde yeni bir hayat hamlesiyle çatlayan şey, yeni bir şekle vücut verir, yani, yeni bir kabuk bağlar. Bizim ruhumuzdaki yeni hayat prensibinin, yeni hayat özünün tomurcuğu daha çatlamadı. Çatlamış olsaydı, memleketteki hayat şartlarının yalnız küçük bir ekalliyet lehine değil, bütün millet için değişmiş olması lazım gelirdi”¹⁶⁷.

Yazar, Türk erkeğine de deyinirken; Türk erkeklerinin Batılılaşma hareketini, geçmişteki gibi alafrangalıkla eşdeğer tutmayarak; Batı’ya Türk üslubunu, Türk damgasını ve Türk çalışkanlığını göstermemiz gerektiğini

---

¹⁶⁷ A.g.e., s. 97.

vurgulamıştır.

“Garplılaşma, muayyen bir hayat prensibidir... Bu prensip, ancak, milli iradenin, milli isteğin, milli kültürün ve nihayet milli ahlakın hizmetçisi, emireri olmak şartıyladır ki, yaratıcı ve kurucu rolünü oynayabilirdi. Biz, Garp namına Garpta hüküm süren çürümüş bir sınıfın istihlak ve istihsal şartlarını kendimize tatbika uğraşmaktayız. Tıpkı, tehlikeli bir ilacı kendi kanma aşıl原因 bir ilim fedaisi gibi. Fakat, bu korkunç tehlikenin sonunda, bari bir büyük hakikat ayan olsa. Hayır. Bu korkunç tehlike, Selma Hanım’ın evindeki lüks kadar, bu caddenin ortasındaki lambalar kadar faydasız ve beyhudedir”¹⁶⁸.

Atatürk’ün, Cumhuriyet kutlamalarındaki konuşmaları bir nevi, belge niteliğinde olup; meydanlar dünyanın dört bir yanından dinlemeye gelenlerle dolmuştur. Atatürk, halkla milletle o ana kadar yapılanları paylaşıp ve gelecekteki beklentilere ışık tutmuştur.

“Gerçekten, şu anda, Gazi’yi dinleyen yalnız kendi kalabalığımız değildi. Cihanın dört bir köşesinden gelmiş heyetler bütün devletlerin elçileri, diplomatlar, gazeteciler, hep ayakla, aynı saygı ve dikkatle Türk namını taşıyan bu Mucize Adam’ın sesini dinliyordu. Selma Hanım, bir Milli Mücadele devrindeki garipliğimizi, kimsesizliğimizi, yetimliğimizi düşündü bir de, bugünün etrafımızı, saran dost ve hayran kalabalığını baktı. Yüreği iftihadan bir deniz gibi kabardı, kabardı; göğsüne sığmayacak hale geldi”¹⁶⁹.

Yapılan onca yeniliğe karşı Ankara’nın çehresi, İnkılap Türkiyesi’ndeki yaşam tarzı, Selma Hanım’ın zannettiği gibi öyle birdenbire değişmemiştir. Hareketlilik, bir taraftan 1928 Harf İnkılabıyla beliren ve Tarih, Dil hareketleriyle kıvamını bulan bir fikir ve ilim uyanışının, öbür taraftan da milli kurtuluş prensiplerine dayanan bir iktisadi kalkınma savaşının gelişmesiyle başlamıştır. Gerçi,

---

¹⁶⁸ A.g.e., s. 106.

¹⁶⁹ A.g.e., s. 136.

ilk zamanlar, bu hareket ve oluşumların Türk milletinde bu kadar hızlı ve faydalı neticeler vereceğini kestirmek pek mümkün olmamıştır. Tarih Cemiyetinin nüfuz ve yayılış dairesi Milli Eğitim çevresinin dışına aşmamıştır. Türk Dili Tetkik Cemiyetinin bütün faaliyeti, kendi üyeleri arasında birtakım teorilerle kendilerinde kalmış ve bugünkü İctimai Mükellefiyet teşkilatını oluşturan İktisat ve Tasarruf Cemiyeti sadece bir propaganda müessesesi özelliğini taşımıştır.

Her iki hareketin mana ve önemi genel hayat üzerindeki doğrudan doğruya tesiri, ancak 1935'ten sonra belli olmuştur. Türk tarih Kurumu gibi diğer kuruluşların çalışmaları da, şimdi, yeni yetişen Türk gencinde tarih bilgisi bir kuru bilgi olmamakla birlikte, bir milli şuur ve iktisat savaşıçılığı, onun damarlarında atalarımızın kahramanlık özelliği gibi doğal bir kabiliyet olmuştur.

Türk milletinin nüfusunun her sene arttığını, okuma yazma bilmeyenlerin oranının giderek düştüğünü ve uygulanan devrimler sayesinde yaşam standardının git gide düzeldiğini ve bunun da gelecek için moral kaynağı oluşturduğunu anlatmıştır.

Ve bunun sonucunda, bütün olumsuzluklara, çıkar çatışmalarına rağmen, yazar; Atatürk'ün söylemlerinden, yaptığı işlerden yola çıkarak; milletin azimli mücadelesi sayesinde geleceğimizin parlak olacağından endişesinin olmadığını düşünerek; yeni Ankara'nın hızla değişmesiyle birlikte Selma Hanım'ın gözüyle Cumhuriyet'in geleceğine umutla ve güvenle bakmaya çalışmıştır. Ve roman, ileriye dönük bu hedeflerin ışığında Cumhuriyetin yirminci yılını kutlayan halkın coşkusuyla sona ermektedir.

“Hayır, bu ordu, bu dev gibi insan dalgaları, Yehova'nın nice kavimlere vaat edip de bir türlü vermediği Cennet'i onun elinden zorla almaya koşuyordu. Bu Cennet, Fırat ile Dicle'nin kolları arasında bir güzel maşuka gibi serilip yatan ve Akdeniz'in tatlı tuzunu, bir yiğidin bedenindeki teri emercesine, her aşk mevsimi uzaktan uzağa sömüren ülkeler melikesidir. Belki, şimdi; belki, şu anda bastıkları toprak onun topraklarıdır. Belki, biraz sonra mavi Ege'nin aydınlık ufukları

görünecektir. İşte, yeşil başlı adaların oyuklarındaki kaynakların şırıltıları işitiliyor, işte, ak tenli ve ıslak saçlı Nenfeler, gülen ve kaval çalan boynuzlu ilahların etrafında rakediyor. İşte, Truva'dan dönen çıplak pehlivanlar; işte, periler, işte, cinler... Hey, savulun; biz geliyoruz”¹⁷⁰!...

C- Panorama I-II “İnkılaplar Devri”

Yazar bu romanında, Cumhuriyet dönemi Türkiye’sinin panoramasını çıkarmıştır. Bu dönem içinde gelişen olayları tarihsel bir süreç içinde Cumhuriyetin kuruluşundan başlayarak daha önceki eserlerindeki olayları da içine alacak biçimde Türkiye ve dünya panoramasını işlemiştir. Yazarın iki cilt halinde sunduğu bu romanın konusu, tezimizin giriş bölümünde de açıklandığı gibi; Panorama I’de Cumhuriyet’in ilanından sonraki İnkılaplar devrini, Panorama II’de ise Atatürk’ün ölümünden sonraki yıllarını işlemiştir¹⁷¹.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun, Panorama’dan çok önce yazmış olduğu bazı romanlarını da, bu eserle birlikte kronolojik bir sıra takip edilerek Panorama adı altında toplamak mümkündür. Bu eserinde ülkenin devrimler süreci içerisinde yaşadıklarını hem olumlu yönden hem de eleştirel yönden ele almıştır.

Diğer taraftan, Panorama’da öyle şahıslar vardır ki, iyiliği ve fenalığı, fazileti ve alçaklığı, iyimserliği ve kötümserliği, uysallığı ve aşırılığı, vatanseverliği ve ihaneti temsil eden bu şahıslar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun öteden beri canlandırdığı, fakat en iyi örneklerini bu son eserinde verdiği ölmez tiplerdir¹⁷².

Eserin kahramanlarından olan Neşet Sabit, yapılan devrimlerin o kadar elverişsiz şartlara rağmen ülkede yerleştiğine, bunun halk tarafından da benimsenip kabul edildiğine inanmasına rağmen, Kurtuluş savaşı içinde bulunan ve sonrasın da

---

¹⁷⁰ **A.g.e.**, ss. 182-183.

¹⁷¹ Kenan Akyüz, **a.g.m.**, s. 183.

¹⁷² Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Panorama I-II**, 2. baskı, Remzi kitabevi, İstanbul, 1993, s. 6.

Cumhuriyetin ilk mebuslarından biri olarak toplumun bazı kesimleri tarafından yapılan olumsuz eleştirilerini pek fazla göz önüne almayarak hata yapmıştır. Yine Ankara romanında da karşılaştığımız Servet Bey'in, savaş sonrası Ankara'da büründüğü yeni kimliğinin hala o eski tutumlu, karakterli, toplumdaki yaşam biçimine duyarlı bir tarz sergilemesi, onun eski kimliğinden bir şey kaybetmediğinin bir göstergesidir.

Eserde geçen Osman Nuri tiplmesi, Cumhuriyetin 10 yıl sonrasındaki devlet yöneticilerini eleştirmektedir. Kurulan hükümetlere seçilen kişilerin hep adam kayırmayla el etek öpmeye bir yere gelmelerini konu edinmiştir. İşte bunun sonucunda da işlerin düzensiz yapılmasını ve devrimin öneminin benimsenmemesini görmekteyiz.

Eserin diğer kahramanlarından Cahit Halid ile Ahmet Nazmi arasındaki bu tartışmalar iki farklı toplumsal grubun da münazarası şeklindedir.. Cahit Halid, inkılabın yerleştirilmesi, daha da yaygınlaştırılması ve özümsemesi için çaba harcayan, bu konuda her türlü çabayı göstermeye hazır kesimleri temsil etmektedir; oysa, Ahmet Nazmi daha karamsardır. Kendileri gibi aydınların gerekli olduğunu anlatmaya çalışmaktadır sürekli. Aydın, halk ikilemiyle ilgili düşünceler Ahmet Nazmi'de daha belirgindir. Bu ikilemin ya da bu iki kesim arasındaki karşıtlığın, inkılabın yerleşmesine engel olan bir özelliği olduğunu iddia eden kesimleri temsil etmektedir. Yine Ahmet Nazmi, politikayı, politik tutum almayı sevmeyen kesimleri temsil etmektedir. O, politikaya karşı antipati duygusu içindedir. Siyasi mücadelelere atılmış kimselere tiksintiyle baktığını söylemektedir. Bu anlamda da, politikayı, inkılabların yerleşmesinde bir araç olarak kullanmak gerektiğini düşünen Cahit Halid'i uyarmaktadır. Aslına bakılırsa, bu tartışma 1930'ların tartışması değildir. Günümüzde de, bu kısır döngü içindeki politikaya ilişkin benzer tartışmalar hala yapılmaktadır.

Kurtuluş Savaşı sonrası ülkenin yaşam biçimindeki değişiklikleri sonucunda bazı kesimlerin nasıl da mal mülk sahibi olduğunu ve bunda da bazı vatandaşların nemalandığını şu satırlarda görmekteyiz.

“Yaptırdılar, yaptırdılar emme, içinde oturamadılar ki, dedi. Aha; bir hafta önceki yine eski evlerine taşındılar. Kırk beş elli bin lirayı kirece ver, kuma ver. Üstelik başına bir de emlak vergisi belasını çıkar. Akıl mı şimdi bu? He, he, he! Akıl mı şimdi bu? Diyeceksin ki, kiraya versinler. Onlar da bunu isteyip duruyorlar. Hatta gazeteyle ilan bile vermişler. Ayda iki yüz, iki yüz elli liraya kıyıp hangi babayığit tutabilir evi? Vekil, mebus, müsteşar, müdürü umumi hep ev bark sahibi oldu. Kala kala bir ecnebi diplomatlar kaldı. Onlar da bizim gibilere düşmez ki! Nice hatırı sayılır köşk, konak sahipleri yollarını gözetlerken başlarını bizden yana çevirmezler. Çevirseler de çırılçıplak evi istemezler”¹⁷³.

Yakup Kadri'nin medeniyet anlayışı birden bire ortaya çıkmamıştır. Yaşadığı onca olaylardan sonra, gördüğü onca yerlerden sonra ve edindiği onca tecrübeden sonra medeniyet kavramı kendisinde şekillenmeye başlamıştır. Atatürk'ün dediği gibi çağdaş uygarlığa ulaşamazsak her yönden geride kalmış oluruz, anlayışıyla hareket etmenin gerekli olduğunu Yakup Kadri şu satırlarda kaleme almıştır.

“Emme sen bana diyeceksin ki, ya bu deveyi gütmeli, ya bu, diyardan gitmeli! Deveyi güdeceğiz tabii... Biz güdemezsek evlatlarımız güdecek! Medeniyet kervanına katılmazsan yolda kalırsın. Yolda aç biilaç kalırsın. Kimseler dönüp halin nedir? diye başını senden yana çevirmez. Bunu anlamayacak kadar geri kafalı değilim. He, he, he!..

Birden kendini topladı; ciddî ve adeta ‘alimane’ bir tavır takındı:

Medeniyet... Avrupa medeniyeti! dedi. Bilir misin, ben bunu neye benzetirim: Otomobile. Otomobil, caddenin ortasından son sürat gidiyor. Sen bunu, önüne geçip, durduramazsın. Ya bir kenara çekilirsin; ya altında ezilirsin... Haa, bir

---

¹⁷³ A.g.e., s. 12.

de, bunun içine binmek var. Evet, bir de bunun içine binmek var. Emme, ben sana bir şey diyeyim mi? Otomobilin dümeni elinde olmadıktan kelli, içine binmek marifet değil”¹⁷⁴.

Ülkede yaşayanların, yapılan yenilikleri öz kültürleriyle özümsetmemesinden kaynaklanan yaşam tarzının bir göstergesi de Servet Bey’in kızının burjuvazi davranışlarıdır.

Memleketin Kurtuluş Savaşı sırasındaki içten ve azimli mücadelesinin aksine Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte elde ettiği kazanımların; kısacası, savaş sonrası yapılan devrimleri, hem meclisin hem de halkın bazı kesimlerinin tam anlamıyla benimsemeyişini ve halkın yine eski alışkanlıklarından kopmak istemeyişini, devrin ateşli inkılapçısının bakış açısıyla şöyle vermiştir.

“Daha birkaç yıl önce, eski Meclis binasındaiken, bir arı kovanı gibi işlek, canlı ve uğultulu olan bu salon birdenbire nasıl donmuş; içinde kaynaşan o insanlar birdenbire nasıl taş kesilmişlerdi! Burası yine orası ve bu insanların çoğu yine o insanlar değil miydi? Hayır, buna kimse ihtimal veremez. Bunlara, denilse denilse, ancak öbürlerinin otomatlaşmış kalıpları denilebilirdi!

Böyle düşünürken Halil Ramiz’in kendi derdi memleket ölçüsünde bir genişlik alıyor ve yüreğine henüz ad koyamadığı bir hüznün karartısı çöküyordu. Acaba, diyordu, hakikatte, acaba asıl kalıplaşan, otomatlaşan şu on yaşına henüz girmiş inkılap mıdır? Eğer böyle ise, Türk milletinin bu son kurtuluş ve kalkınma hamlesi de boşa gitmiş; Tanzimat ve Meşrutiyet tecrübelerinin yanmasında, tarihin tozlu vesikaları arasına göçüp katılmak üzere demektir. Bununla beraber, Halil Ramiz’e göre, ortaya atılan davaların hiç biri daha halledilmemiştir; Büyük Millet Meclisi ‘zabıtname külliyatını’ dolduran ileri inkılap kanunlarının hiç biri henüz hayata geçmemiş ve Kemalizm prensipleri çorak vatan topraklarına kök salmak şöyle dursun, henüz birkaç kişinin elinde evrilip çevrilmeye mahkum birer laboratuvar

---

¹⁷⁴ A.g.e., s. 13.

nebatı halinde kalmaktan kurtulamamıştır”¹⁷⁵.

Halil Ramiz, bu vurdumduymaz hareketlerin olmasına rağmen onu asıl endişelendiren olayın, aynen Tanzimat dönemindeki gibi yenilikleri kendi kültürleri bünyesinde eritmeyerek, sırf gösteriş için benimseyip de daha sonra yaşanan o acı 31 Mart olayının gerçekleşmesi sürecine benzeterek, gelecek adına ümitsizliğe girdiğini şu satırlardan görüyoruz. Sonuçta yapılan onca yeniliklerin bu kadar yıl geçmesine rağmen hala tam olarak kabul görmeyişi Halil Ramiz’i endişelendirmiştir.

“On yıl içinde, bozkırın ortasında, bin yıllık İstanbul şehrinden daha mükemmel, daha medeni binaları, caddeleri ve meydanlarıyla bir devlet merkezi kurulmuştur. Yüzlerce, binlerce kilometrelik demiryolları, bir vücuttaki şahdamarları halinde dağınık vatan parçalarını birbirine bağlamak üzere doğuya, batıya, dal budak salıyor.

Evet, bunların hepsi gerçektir. Fakat birer tarihi vakıa olarak bunların kıymeti nedir? Festen şapkaya geçmenin, kavuğu atıp fesi giymekten daha büyük bir ehemmiyeti mi vardır? Tanzimatçı dedelerimiz de tepeden tırnağa kıyafet değiştirmişlerdi; sakal ve bıyıklarını o devrin Avrupa modasına göre kesip taramışlardı. Dazlak kafalarının saçlarını enselerine kadar uzatmışlardı. Garp sisteminde okullar, kışlalar, hastaneler açmışlardı, tersaneler, tezgâhlar, fabrikalar kurmuşlardı. Harem kapılarını aralamışlar, kızlarına okuyup yazma öğretmişler, musiki dersi verdirmişlerdi. Lakin, bütün bunlar, elli altmış yıl sonra bir Yeniçeri kıyamından farkı olmayan 31 Mart’ları bir Kabakçı Mustafa isyanından ayırt edilmeyen Babıali baskınlarını önleyebildi mi”¹⁷⁶?

Halil Ramiz üzerinden Yakup Kadri, iki inkılap arasında bu aşırı kötümser karşılaştırmayı yaparken, yaşanan olaylar karşısında derin bir ümitsizliğe düşmekten

---

¹⁷⁵ A.g.e., s. 32.

¹⁷⁶ A.g.e., s. 33.

kurtulamamıştır. Yüzyıllardan beri yaşayanlarının ne bir eğitim ne de bir itibar yüzü görmeyen Anadolu insanının, her ne kadar yetersiz davranışlar sergilemesini eleştirmesine rağmen yine de içinde umut hiç tükenmemiştir. “Bununla beraber Halil Ramiz, gittikçe artan bu kötümserliğine rağmen, Kemalizm İnkılabının meydana koyduğu eserin azamet ve mehabetini takdirden vazgeçemiyordu. Lakin bu eser, ona tepesi yerde, temelleri havada ve her an devrilmek tehlikesi içinde bir Ehram gibi görünüyordu”¹⁷⁷.

Yapılan devrimler sonucunda Atatürk’ün Şapka Kanunu çıkarması üzerine insanların yaptıkları akıl almaz tavırları ele alınmakla beraber, Hacı Emin Efendi’nin savaş sonrası yaptığı göz boyama işlerinden sonra Şapka Kanunu çıkınca tepkisini evinden çıkmayarak koymasını şu satırlarda görüyoruz. Bundan dolayı yapılan tüm yeniliklere karşı olarak, Tahincizade Hacı Emin Efendi örnek olarak işlenmiştir.

“Tahincizade Hacı Emin Efendi, Şapka Kanunu çıktığı günden beri evinden dışarıya ayak atmıyordu. Bu yaşa kadar her şeye ‘Eyvallah!’ demiş, her devre uymuş; hatta işgal zamanında düşmanla hoş geçinmesini bilmiş, fakat iş, baştan fesi çıkarmaya dayanınca, birden bütün sabır ve tahammülü taşı vermişti.

Bu kanunun gazetelerde yayınlandığı günün sabahı, mağazasında, kırk yıldan beri dakika sektirmeden gelip oturduğu minderinin üstünde ilk kahvesini içerken oğullarından biri, sanki bir ölüm haberi getirir gibi kasavetli bir yüzle yanına sokuldu ve sesi titreye titreye: ‘O tevatür doğruymuş; gazete resmen yazıyor; fesleri çıkaracağız!’ dedi”¹⁷⁸.

Hacı Emin Efendi rejime karşı olduğunu göstermek için, kendince, yapılan devrimlerden öcünü almak pahasına hem kurban bayramlarını daha da gösterişli yapmaya başlamış hem de Cumhuriyetin değerlerine tepkisini evdekilerin

---

¹⁷⁷ A.g.e., s. 34.

¹⁷⁸ A.g.e., s. 35.

Cumhuriyet Bayramını seyretmesine öfkelenip onları dövmesiyle de göstermiştir.

“Kurban Bayramında, Tahincizadelerin evi bütün manasıyla bir salhaneye dönerdi. Bir vakitler, bu işler için dışardan parayla bir adam tutulurken Hacı Emin Efendi, Şapka Kanunu yüzünden evine kapandığı günden beri buna da lüzum görmemeye başlamış ve Cenabı Hakkın, yılda bir can sıkıntısını dağıtmak için kendisine verdiği bu fırsattan kana kana faydalanmayı adet edinmişti. Tahincizade, bu suretle daha büyük bir sevap işlediğine kanaat getiriyordu. Hacı Emin Efendi, evindeki kurban kesme törenine bu sefer de yine böyle bir şevk ve istekle atıldı”¹⁷⁹.

Yazar, Gazi Mustafa Kemal’in yaptığı devrimlerin ne kadar önemli ve yerinde olduğunu destekleyen vatanseverlerin, Mütareke döneminde de hiçbir sıfatları yokken bile, bu yenilikleri benimseyerek halkı uyandırmaya çalışmalarını büyük bir özveri olarak yansıtmaktadır. Bu da halkımızın her ne şartta da olsa Büyük Lider Mustafa Kemal Atatürk’ün izinden gitmesinin en güzel göstergesidir. Sonuçta, amaç ne olursa olsun Türk milleti bağımsızlık ve çağdaşlıkla özdeşleşmek zorundadır.

“Bütün bunlar İhsan Turan’ın kulağına gitmekle beraber onu, doğru bildiği bir yolda azimle yürümekten alıkoyamıyordu. İnkılapçılık başka türlü olur mu? Gazi, her söylenene kulak assaydı, şu büyük eseri meydana getirebilir miydi? İhsan Turan, Türk Ocakları’ndan yetişme, ileri fikirli bir milliyetçidir ve ileri bir Türk cemiyetinin kurulması için işe evvela halkın sosyal hayat şartlarını değiştirmekten başlamak gerektiği kanısındadır. Halka, medeni bir surette yaşamak, muasırlaşmak, garplılaşmak nedir? Bunları birtakım canlı belgelerle öğretmek, onca idare amirlerinin ilk vazifesidir”¹⁸⁰.

Türk milletinin, Kurtuluş Savaşı’ndaki amacı sadece düşmanları yurttan atmak olmadığını, bu süreç içinde yurdu ekonomik ve sanayi açısından da bağımsız

---

¹⁷⁹ A.g.e., s. 127.

¹⁸⁰ A.g.e., s. 41.

hale getirmek ve halkının refah düzeyini yükseltmek hedefi taşıdığını; bu amacın milletin bütün fertlerine işlenmesi gerekliliğinin kaçınılmaz olduğunu görmekteyiz. İşte, Yakup Kadri bu düşüncelerini şu satırlarda dile getirmektedir.

“Türk milletinin, Milli Kurtuluş Savaşına katılışında yalnız işgal ordularını vatan topraklarından sürüp çıkarmak ve siyasi istiklali kazanmak hamlesini görmemelidir. Türk milleti aynı zamanda ve aynı derecede bu iktisadi esaretten kurtulmak için de kan dökmüş, can feda etmiştir. Zaten iktisadi esaret altında yaşayan bir milletin siyasi istiklali olur mu?..

Şu halde arkadaşlar, bilmemiz gerekir ki, memleketimizin ekonomik kalkınma davası, Milli Kurtuluş Savaşımızın ikinci safhası demektir ve menfaat kaygılarımızı unutarak, uzun bir süre için türlü mahrumiyetlere katlanarak elbirliğiyle başarmak mecburiyetindeyiz. Yoksa, herkes kendi başının çaresine düşer; gemisini kurtaran kaptandır derse, bu yeryüzünden silinip süpürülür; hep beraber silinip yok oluruz”¹⁸¹.

Türk İnkılabı'nın asıl amacı, Türk Milleti'nin kendi öz kültür değerlerini kaybetmeden geleceğini tamamen çağdaş medeniyetler seviyesine ulaştırmak olacaktır. Tabi ki, yazar bu bölümde, bu amacın hedefine ulaşabilmesi için büyük bir özveri gerektiğinin altını çizmektedir.

“Boş yere kendimizi aldatıp durmayalım; biz tepeden inme bir inkılabın köksüz öncüleriyiz ve sayımız o kadar azdır ki, her an milyonların içinde kaybolup gitmek tehlikesine maruz kalabiliriz. Yazık ki, aramızda böyle bir tehlikeyi önlemek için muhtaç olduğumuz birlikten de eser yok. İçimizden biri, Namık Ahmet gibi, bazı iftiralara uğradı mı, hemen ondan yüz çevirmeye hazırlanırız. Aman, bu çamurdan benim üstüme bir şey sıçramasın, deriz”¹⁸².

---

¹⁸¹ A.g.e., s. 45.

¹⁸² A.g.e., s. 48.

Panorama'nın öne çıkan yanı; kitabın tümüne işlenmiş olan, her cümlesinde bir parça da olsa bulunan en önemli öge, kesinlikle sosyal ve siyasal düşüncelerdir. Bu düşüncelerin temelini de Türk inkılabı oluşturmaktadır. Yazar Kemalizm'in, tam anlamıyla doğru ve açık bir tahlilini şu satırlarda yapmıştır. Bunu yaparken de halkın yapılan inkılapları tam anlamıyla benimsememesinin kabahatini de halkta bulmayışını görmekteyiz.

“Yıllar yılıdır, geceli gündüzlü haykırıp durduğumuz İnkılap kelimesinin daha ‘i’si bile buraya aksedememiş. Kabahat kimde? Bu halkta mı? Hayır, bin kere hayır; kabahat, bir inkılabın plansız, teşkilatsız ve tekniksiz yapılabileceği hayaline kapılanlardadır. İki üç maddelik bir kanun, valiye, polise, jandarmaya birer emir... Hor şeyi olmuş bitmiş farz ediyoruz; bu kanunların, bu emirlerin, kafaların içi şöyle dursun, hatta dışını bile değiştiremediğini görmek istemiyoruz. Umumi müfettiş bey, halkı Avrupalı yaşayışa alıştırmak için, misafirlerini akşam yemeğine smokinle kabul ediyor; bizim, lisenin müdürü ise, bütün gün mektebin içinde ökçesiz terliklerle dolaşiyor; biri, yeni sosyal nizamı kurmak, öbürü kafaları işlemek gibi iki çetin vazifeyi üzerlerine almış bulunan bu adamların her ikisi de bence, başka başka bakımlardan inkılap metodumuzdaki aynı -axiome- hatasının kurbanıdır”¹⁸³.

Yakup Kadri her ne kadar yapılan onca devrimlerin işlerliğine bütün kalbince katkı sağlamasına rağmen romanın kahramanlarının ağızından o dönemde yaşanan olumsuzlukları da büyük bir özveriyle kaleme alarak günümüze ışık tutmuştur. İşte cumhuriyetin ve devrimlerin toplum tarafından daha iyi ve daha da anlamlı bir şekilde kavranması için açılan halkevlerinin gerekliliği sürecinde yaşanan aksilikleri, inkılabın temelleri diye kurulan halkevlerinin düştükleri bu kötü durumu, şu satırlarda kaleme almıştır.

“Sana, bu satırları, içinde in cin top oynayan, Halkevi'nin çırılçıplak bir odasında yazıyorum. Bu çizgili kağıtla, içi hareli zarfı, biraz evvel aşağıdaki bakkaldan satın aldım. Kusura bakma. Bu kültür ocağında kitap filan şöyle dursun,

---

¹⁸³ A.g.e., s. 91.

hatta; kağıt kalem bile bulmak mümkün değil. Bahsettiğim geniş odanın ortasında bir büyük masa duruyor; bunun üstünde, İstanbul'dan, Ankara'dan gelmiş birtakım eski gazetelerle mecmualar hiç el değmeksizin kendiliğinden yıpranıp solmaktadır. Tanrım, hepimize sabır ve selamet ihsan eyleye, amin”¹⁸⁴!

Atatürk, Cumhuriyeti gençlere emanet etti, diyor, Yakup Kadri. Fakat hemen ekliyor, ülkenin yeniden inşa olmasında ehliyetli kişilerin başa geçmesi gerektiğini ve aynı zamanda devrimleri tam anlamıyla özümsemiş kişilerin ülkeyi kalkındıracağına inanmaktadır. Aksi takdirde yeniliği kabullenemeyen halkımızın geçmişte olduğu gibi bugünde kötü durumlara düşebileceğini anımsatarak, geçmişten dersler çıkarmamız gerektiğini belirtmiştir.

“Bu muvazaalı rejimin, bu tezatlarla dolu cemiyetin içinde yetişen gençlik, hani şu, Gazi'nin Cumhuriyeti emanet ettiği gençlik!, saflarında ise ya birtakım küçük egoistler, ya benim gibi canından bezmişler, ya da korkunç oportünistler yetişip duruyor. Şu halde maziyi kökünden tasfiye etmemiş, dış örgüsünü kendi bünyesine göre yeni baştan dokuyamamış ve öncü kadrolarını hala teşkil eyleyememiş olan İnkılap akıbetinden nasıl emin olabilir? Ona, Tanzimat hareketinin üçüncü bir tekerrüründen başka ne anlam verebilirsin? Samimi inkılapçıların bütün ıstırabı işte buradan geliyor”¹⁸⁵.

Yazar devrim süreci boyunca yapılan onca emeğe karşı devrimlerin halk üzerindeki etkisinin yaşanan aksaklıklar ve eksikliklerden kaynaklanan yetersizliği; bir baba ile kızı arasındaki yaşanan çatışmaya benzeterek toplumda oluşan alafıngalığı şu cümlelerle açıklıyor.

“Allah kimsenin başına vermesin; bir kız babası için bundan büyük bir felaket olamaz! Bütün İstanbul, bütün Ankara bunun dedikodusuyla çalkanıp

---

¹⁸⁴ A.g.e., s. 92.

¹⁸⁵ A.g.e., s. 101.

duruyor. Yok şöyle olmuş, yok böyle olmuş. Sanki herkes olayı gözüyle görmüş gibi en küçük teferruatına kadar birbirine anlatıyor. O kadar emek, o kadar masraf; Fransızca öğret; İngilizce öğret; piyano öğret. Tam mürüvvetini göreceğin sırada, al sana bir rezalet”¹⁸⁶!...

Her nerede olursa olsun başa geçenlerin önce kendi cebini doldurmayı amaçlaması düşüncesi eserin bu bölümünde de karşımıza çıkmaktadır. Eğitimsiz ve yetersiz kişilerin, birilerinin yardımıyla başa geçmeye çalışmasındaki ahlaksızlık, maalesef burada olduğu gibi günümüzde de hala işlerliğini sürdürmektedir. Geçmişten beri hükümetle dirsek teması içinde olan Servet Bey’in, bir kooperatif üzerinden dolandırıcılığı ele alınmıştır. Alınan onca aidatlara rağmen hiçbir şeyin yapılmadığını anlayan Niyazi Bey dolandırıldığını anladığında iş işten geçmiştir. Aynı zamanda Servet Bey ile ona güvenip işe giren Sırrı Bey de dolandırılmıştır. Görülüyor ki, eğitimsizlik sonuçta olumsuzlukları getirdiği için toplumda ileriye dönük güvensizliği ve ahlak çöküntüsünü yaratmaktadır.

“Eh zor, zor maslahat... çok zor! Bana gösterdiğin o mukavelenameyi öyle hinoğluca yazmışlar, senin elini kolunu öyle bir sımsıkı bağlamışlar ki, ne kadar bocalasan içinden sıyrılamazsın. Sen bunu okumadan mı imzaladın be mübarek adam? Kaç yıl mürekkep yalamışsın; kaç yıl maliye memurluğu gibi en mühim bir vazifede kanunlar, nizamlarla haşır neşir olmuşsun; doğrusu aklım almıyor şu ettiğin cahilliği”¹⁸⁷.

Bu bölümün devamında da, içine düştüğü sıkıntıdan kurtulma yolları arayan müteahhit Sırrı Bey’in boşa giden çabaları verilmektedir. Aynı zamanda bu düzensiz işlerin şehirlerde kalmayıp köylerde de boy gösterdiğini görmekteyiz. Cumhuriyetle birlikte ülkemize giren adalet sisteminin asıl sorununun, kabul edilen yasalardan ziyade bu yasalara işlerlik kazandıran idarecilerden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Yazar burada, iki köy arasında bulunan mera yüzünden birbirleriyle hukuk savaşını

---

¹⁸⁶ A.g.e., s. 109.

¹⁸⁷ A.g.e., s. 199.

giren köylüleri işlemiştir. Cumhuriyetin en önemli kazanımlarından biri olarak kabul edilen hukukun üstünlüğü ilkesinin, toplum üzerindeki etkisini göstermeye başladığının kanıtını şu satırlardan anlıyoruz.

“Saçma sapan söylenip durmayın orada... itin ettiğinin hesabını da sizden soracak değiller ya!... Emeti Nine'nin yetimini ne hale soktuklarını unuttunuz mu? Ben dava açacağım zaten onun için; emme bekliyorum, bakalım; çocuk ölecek mi? Kalacak mı? Eğer ölürse o zaman cinayet davası açarız; kalırsa darp ve cerh davası. Şimdi, Cumhuriyet devri; öyle herkes, her aklından geçeni yapamaz. Ganun var. Ganun! Anlıyor musun”¹⁸⁸?

Yapılan onca mücadeleye rağmen inkılap evresinde yine de belli başlı üst mevkilerde bulunanların kendi çıkarlarını ön planda tutmaları eleştirilmektedir. Yazar işlenen yolsuzlukları gözler önüne sermektedir. Bunun sonuncundan ahlaklı ve özverili mücadeleden sonra yapılan bu düzenbazlık işlerinin vatan hainliğiyle eşdeğer olduğunu söyleyebiliriz.

Yunus'tan söz ederek her ne kadar yapılan pis işlere rağmen en sonunda hak yerini bulacaktır, diyerek gelecekte umutlu olduğunu göstermektedir.

“Belki bunlar, günün birinde sizin fikir hareketlerinizden daha özlü meyveler verecektir; belki de tek meyve vermeyecektir. Fakat, her iki ihtimal sonunda da sununla teselli bulacağım ki, büyük Yunus'un, ‘Bir ben vardır bende benden içeri’ dediği şeye birtakım kirlili ve sakar eller dokunmak fırsatını bulamayacaktır”¹⁸⁹.

Yazar, Milli Mücadele sırasında, İstiklal Harbi'nin ilk safhasında hepimizi harekete getiren bir tek emir, bir tek söz vardı; ya kurtuluş, ya ölüm!, cümlesiyle bugünkü şartların maalesef biraz değiştiğini belirterek, İstiklal savaşı sırasındaki

---

¹⁸⁸ A.g.e., s. 218.

¹⁸⁹ A.g.e., s. 179.

coşkuyu ve azmi devrimlerin ilanından sonra aynı derecede göremeyişinden yakınmaktadır. “Milli Kurtuluş Savaşıma iştirak için Anadolu’ya kaçtığımız müstesna devri hesaba katmazsak, diyebilirim ki, hiç bir zaman, bendeki şevk ve heyecan kaynağı bu derece gürlükle coşup taşmamıştır. Hayatımın bu en mutlu hadisesini, sana, geçen mektubumda bahsettiğim reaksiyonlardan başka neye borçlu olabilirim”¹⁹⁰?

Cumhuriyet’in ilkelerinin geçerliliğini toplumun en alt kesimindekilerin bile yavaş yavaş kabullendiği şu satırlarda işlenmiştir. Zor durumda Cumhuriyet’e sığınmaları onların artık bu devrimleri benimsemelerinin bir göstergesi olduğunun göstergesidir. “Eğer ölürse o zaman cinayet davası açarız; kalırsa ‘darp’ ve ‘cerh’ davası. Şimdi, Cumhuriyet devri: öyle herkes, her aklıdan geçeni yapamaz. Ganun var, ganun! Anlıyor musun”¹⁹¹?

Eserde yer yer Cumhuriyetin temel ilkelerine karşı hem olumlu tutum ve davranışları hem de olumsuz tutum ve davranışları görmekte güçlük çekmiyoruz. Bu da biz okuyuculara geçmişimizin yapılan yeniliklere karşı kabul görüşlülüğünü anlamamıza sebep olmaktadır. Aynı zamanda gelecekte de yeniliklere karşı olabilecek oluşumlara karşı yapılabilecekler üzerine bizlere fikir vermesi bakımında değerlendirilebilir. İşte dönemin yetkililerinden birinin ağzından çıkan Cumhuriyet karşıtı kabına sığmaz düşünceler.

“Oysaki, Beyefendi hazretlerine, dört karı almak ya da almamak; nikahı Şeriata’ya da Medeni Kanuna göre kıydırmak, kıydırmamak vız geliyor; bunlar, ona bahse değer şeyler gibi görünmüyor bile. Ama bu, yalnız bizim Vali’ye mahsus bir hal mi? Böyle olsa öper de başıma koyardım. Daha doğrusu, ‘Ne yapalım; bu vilayetin talihine vurdumduymaz ve hiç bir şeyi ciddiye almaz herifin birini göndermişler. İnşallah; yakında def olur gider de yerine bir iyisi gelir.’ der geçerdim. Oysa, heyhat! Memleketi ve inkılap dediğimiz şeyi tehdit eden tehlike bu kadar

---

¹⁹⁰ A.g.e., s. 182.

¹⁹¹ A.g.e., s. 218.

mevzi değildir. Hepimizin mukadderatım içine almış bu koca devlet binasının her katında, her odasında, her hücrelerinde büyük ya da küçük her mesuliyet makamında böyle bir alaycı adam oturuyor”¹⁹².

Yazar romanın II. bölümüne memleketin içinde bulunduğu durumu tasvir ederek başlamıştır. Dünyanın bütün gözünün üzerimizde olduğunu ve II. Dünya Savaşı başlangıcı arifesini aksettirmiştir. “Memleketin üstüne baştanbaşa bir akşam karaltısı çökmüş gibiydi. Ne zaman belirmediği, ne zaman biteceği belli olmayan bu donuk, bulanık karaltı Van’dan Edirne’ye, Hatay’dan Kars’a, Ardahan’a kadar nice şehirleri, kasabaları, köyleri, obaları sinsin kaplayıp sarıyor; nice evlerin sınıksız kilitli kapılarından içeri hırsız adımlarıyla sokuluyor; nice fakir kulübesinin mumlarını söndürüp nice zengin konağının avizelerini islendiriyordu”¹⁹³.

Bu olumsuz tasvirler rağmen Anadolu insanının zorluklardaki mücadelesini; en güzel şekilde hem Çanakkale Savaşı’nda hem de Milli Mücadele yıllarında fazlasıyla yaşamıştı. İşte olagelen bu efsanesinin kahramanlarını, yazar, şu şekilde dile getirmiştir. “Evet, bu kafa hala o kadar canlı ve bu bakışlar hala o kadar kudretliydi ki, herkes üzerinde olduğu gibi, kendi gövdesi üzerinde de yine yalnız kendi egemenliğinin geçtiğine inanılabilirdi. Evet; eski Anadolu efeleri ölesiye vuruldukları zaman kellelerini, düşman eline geçmesin diye nasıl sağ kalan arkadaşlarına kestirip kaçtırlarsa, o da, ecele, henüz kocamamış levent kahraman endamıyla teslim olmamak için sanki kendi kendini şimdiden mumyalaştırmaya karar vermiş gibiydi”¹⁹⁴.

Atamızın vefatı sonucunda halkın duyarlılığı yazar üzerinde derin izler bırakmıştır. Bunu da, halkın hem onunun eşsiz vücuduna olan sevgisinde hem de kurduğu Cumhuriyete ve devrimlere olan bağlılığında görüyoruz. Fuat, ancak Atatürk’ün ölümü sırasında millet kavramının ne demek olduğunu öğrenmiştir.

---

¹⁹² A.g.e., s. 229.

¹⁹³ A.g.e., s. 273.

¹⁹⁴ A.g.e., s. 278.

O'nun ölümüne kadar sadece devlet kuruculuğu, inkılapçı tarafına hayran olan Fuat, sonraki yıllarda düzenlenen 10 Kasım törenlerinde Atatürk'ün şahsı ile milletin bütünleşmesinin ne demek olduğunu farkına varmıştır¹⁹⁵.

“Ya bu sayısız insan yığınlarının arasında acaba kaç kişi Fuat ile Turgut'tan başka türlü bir haldeydi? Acaba kaç kişi her günlük hüviyetine, şuuruna, iradesine sahip bulunuyordu? Burada, artık ne Fuat, ne Turgut, ne Ali, ne Veli, ne Hayim, ne İstefan, ne Yorgu; ne de Ayşe, Fatma vardı. Bunların her biri kendi benliğini, kendi cinsiyetini, kendi vazifesini, kendi keyfini ya da kendi rahatlığını, gecelik esvabıyla birlikte evinin bir dolabına asıp yepyeni, bambaşka bir inan olarak buraya gelmiş; birken bin, binken on bin, on binken elli bin, yüz bin olmuştu. Onun içindir ki, yüz binlerce kalp, şimdi, tek bir kalp ve tek bir kalp yüz binlerce kalp gibi vuruyordu”¹⁹⁶.

Atanın vefatı üzerine bütün dünyanın gözleri tekrara üzerimize dönmüştür. Eşsiz ve güzel insanın edebi istirgahına çekilişi üzerine, insanlık tarihinde önemli bir yere sahip olmasının bir göstergesi olarak bütün dünya O'na saygıya durmuştur.

“İşte, bütün dünya basım O'na asrımızın en büyük adamı, Türk milletine de dünyanın en asil milleti diyor. Bunları birer madde halinde, o siyasi vesikanın başına geçirmek lazımdır. Gerçekten bu ölüm hadisesiyle bu misli görülmemiş cenaze alayı yurt dışında pek derin ve pek geniş akisler uyandırmakta ve hatta Avrupa'ya, kendi derdini unutturup bizimle dert ortaklığı ettirmekteydi. Bu ülkelerin belli başlı gazeteleri, Çekoslovakya felaketini, Hitler belasını, Yahudi katliamlarını, sinsi sinsi tütmeye başlayan İkinci Dünya Savaşı'nın ateşini ve büyük devlet merkezleri arasındaki sancılı kıvranışlarla gidiş gelişleri, hiç değilse bir zaman için olsun, unutup ön sütunlarını hep bize ait yazılarla doldurmaya; politikacılar, diplomatlar, memurlar kendi aralarında hep bizden bahsetmeye; tüccarların, sanayicilerin, maliyecilerin bile alakası bizim üzerimizde toplanmaya başlamıştı”¹⁹⁷.

¹⁹⁵ Sema Uğurcan, **a.g.m.**, ss. 53-54.

¹⁹⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **a.g.e.**, s. 297.

¹⁹⁷ **A.g.e.**, s. 303.

Halil Ramiz, milletin yok olma anında neler yapabileceğini çevresindekilere anlatırken, bağımsızlık savaşına girmiş bir millet olarak hürriyetten başka hiçbir şeyin öneminin olmadığını belirtmektedir. Milletlerin, toprak almak için değil, topraklarını savunması için savaşa girmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Aynı zamanda asıl amacın Atatürk'ün de deyimiyle; Yurtta sulh cihanda sulh, kavramının bütün dünya milletleri tarafından kabul edilmesi gerçeğidir.

“Hakkından emin ve istiklâline bağlı bir millet, tecavüze uğradı mı, ona saldıran, kendisinden on defa, yüz defa daha güçlü de olsa, her ihtimali, her tehlikeyi göze alarak derhal silâha sarılır. Bu hareketin sonunda yenecek mi, yenilecek mi, aklından bile geçmez. O, artık kendi asil reflekslerine, kendi asil iradesine tabidir. Hiç bir akim, hiç bir mantığın, hiç bir hesap ve kitabın nasihatini dinleyemez ve ancak bu cins milletlerdir ki yaşamaya layıktırlar”¹⁹⁸.

Yazar II. Dünya Savaşı sırasında memleketin içinde bulunduğu zor şartları anlatırken halkın, uzun zamandan beri savaş içinde olduğundan dolayı, bu oluşuma ilgisizliği şöyle yansıtmıştır. “Kimi, savaşa girelim, kimi girmeyelim diyordu. Sokaktaki adam, pırasanın kilosu 70 kuruşa çıktığı için, homur homurdanıyordu; dükkandaki adam, kesatlıktan acı acı sızlıyordu. Çiftçi, tütününün, pamuğunun ya da buğdayının eli de kalmasına kızılıyordu; tüccar, alıp satacak mal bulamadığı hırslanıyordu. Öbür yandan ise bu kesatlık, yoksulluk ve kıtlık ülkesinde bakımsız toprakları kaplayan yabancı otlar gibi boyuna milyonerler türemekteydi”¹⁹⁹.

Daha Cumhuriyetin kuruluşundan 25 yıl geçmemesine rağmen bazı rejim karşıtlarının, yapılan devrimleri yıpratma girişimlerini görmekteyiz. İşte, anlıyoruz ki, Türkiye Cumhuriyeti var oldukça rejim karşıtları da var olacaktır. Önemli olan bu rejim karşıtlarını her seferin de bertaraf etmektir. Her ne kadar dönem dönem başa geçen iktidarlar muhafazakarların oyunu almak için İmam Hatip Lisesi açsa da Tahincizade Hacı Emin Efendi ve onun gibi düşünenleri memnun edememişlerdir.

---

¹⁹⁸ A.g.e., s. 325.

¹⁹⁹ A.g.e., s. 366.

Yazar, Hacı Emin Efendi'nin ağzıyla bu ikilemi şöyle belirtmiştir. “Bunun inşallahı, maşallahı yok!.. Bir yandan Atatürk'ün yolundan ayrılmayacaklar diyorsun, öbür yandan bu yirmi yıllık istibdat devrinin on beş yılından kimin mesul olduğunu unutuyorsun. Hem Atatürk'ün yolunda git, hem de O'nun yaptıklarını kaldır, bu hangi mantığa sığar”²⁰⁰?

Yazar eserde, 1948 çok partili dönemi işlerken, Halil Ramiz adlı kahraman üzerinden henüz çok partili döneme ülkenin hazır olmadığını, toplumun inkılapları tamamen benimsemesinin arkasında, bazı evreleri tamamlamış olmasından sonra geçilmesi gerekliliğini şu cümlelerle savunmaktadır.

“Kaldı ki Halil Ramiz, Kemalist inkılabın, bizi, ferdi hürler esası üzerine kurulmuş, çok partili bir demokrasiye götürmek için açtığı yolun tesviyesini bile henüz tamamlanmadığına kaniydi. Bu yol, henüz keskin uçlu kaypak çakıllarla, dikenli otlarla örtülüydü ve yer yer çukurlar, bataklar, yamrı yumrularla henüz insan ayağı değmemiş, yabani geçitleri andırıyordu. Böyle bir geçit üstünde, tabanlarımız patlamadı, dizlerimiz kanamadan ve her adımda bir sürçüp kapaklanmadan, yürümemizin imkanı yoktu. Zaten, başka türlü olsaydı ikide bir lanetle anılmaya başlayan şu yirmi beş yıllık tek parti rejimine ne demeye hakkımız kalırdı”²⁰¹.

Atatürk'e ve onun bıraktığı esere duyduğu bağlılığını her an görmekle beraber, onca yıl geçmesine rağmen hala geçmişe Osmanlıya takılıp kalmışlığın zorluklarını aktarmaktadır. Yüzyıllardır Osmanlı saltanatı altında yaşamış bir halkın ümmet anlayışından millet anlayışına geçişinin Atatürk'ün sağladığı devrimler sayesinde kısa bir sürede gerçekleştiğini haykırmaktadır. Bu haykırıya karşı gelen bazı çevrelerin 20-25 yılda yapılan onca değişiklikleri hor görmesini kabullenmeyerek ortaya koyduğu tepkinin sonucunda Atatürk'e sığınmasının görmekteyiz.

---

²⁰⁰ A.g.e., s. 419.

²⁰¹ A.g.e., s. 424.

“Ana yurdumuz, bir yarı sömürge derecesinden müstakil bir vatan mertebesine bu devirde ermemiş miydi? Bizi Ortaçağ karanlıklarından medeniyet dünyasının aydınlığına doğru alıp götüren sayısız ruh ve fikir hamleleri bu devirden başka bir zamanda mı olmuştu? Şurada, şu koca çınarın gölgesi altında, hala ezeli bir baharın ışıklarını saçan şu aziz kafimin sahibi bu yirmi yedi yıllık tarih safhasından başka hangi çağın şereflerini temsil ediyordu? Halil Ramiz, oturduğu yerden adeta utana utana Atatürk’ün büstüne baktı. Yüreğine bir ağır hüznün çökmüştü: Büyük ve heybetli eserini ne hale soktuğumuzu görüyor musun”²⁰²?

Eserin son bölümlerinde daha çok Türk milletinin geçmişte yaptıklarından yola çıkarak Türk insanını ne kadar zor durumda da olsa, her zaman bu zorlukları aşabilecek güçte ve kabiliyette olduğunu belirtmektedir. Ülkede cereyan eden durumu Milli Mücadele ruhu içinde ele almaktadır. Bu gücün de Kemalizm adı verdiği milli birlik ve çağdaş düşünce ile gerçekleşeceğini söylemektedir.

“Burada, Türk, artık ne baş belası bir konuk, ne de garip bir sığıntıdır. Burada, Türk, yirmi altı yıldan beri, kendi aile ocağında gibi ağırlandı ve nazlandırılmaktadır. Şimdi işte, bu rejime İstibdat Devri deniliyordu. Herkes, eline bir balta almış, bunu yıkmaya, devirmeye ya da kökünden söküp atmaya çalışıyordu”²⁰³.

Eserin sonucunda çok partili süreç içinde yaşanan kargaşalıkları öne sürerek gelecekte olabileceklere ışık tutmaktadır. Yazar yapılan onca yanlışların sistemden kaynaklanmadığını, o sistemi düzgün ve dürüst bir şekilde işletemeyenlerden ötürü ülkenin gidişatını iyi görmemektedir. Her şeye rağmen fikir olarak, eğitim olarak, anlayış olarak olgunlaşan ülkemizin gelecekte önünün açık olacağına inancı tamdır.

---

²⁰² A.g.e., s. 427.

²⁰³ A.g.e., s. 471.

“Hayır, diyordu. Kabahat, bu sistemde değil, onu yanlış kullananlardadır... Cahit Halit: İşte, diyordu; Türk inkılapçısı, bugün bu hatasının cezasını çekiyor. İşte, yirmi beş yıllık emekler, bu yüzden heba olmuş; yirmi beş yıllık nice yüksek ve asil emeller, bu yüzden boşa çıkmıştır. Yalnız bu kadar mı? Heyhat; köhne bürokrasinin mevzuat ve şekil skolastiği, yirmi beş yıl içinde inkılâpçının ahlakını da bozmuştu. Onu, kendi bünyesi gibi amelimanda, kalp, hantal bir hale sokmuş ya da sadece kalıplaştırmıştır²⁰⁴.

Hüseyin Su'nun dediği gibi; “Çünkü o, İnkılap Türkiyesi'nin ideolojik platformunun açıklamasını yapmaya ve kurmaya çalışan bir kadroçudur. Bir kadroçunun romanı olan ‘Panaroma’ bu eğilimin, derli toplu gelişimin sonucudur. O bir devrin, Yeni Türkiye'nin romanıdır. Öyle bir roman ki, olayları üst üste yığarak, insanı şaşkına çeviriyor.... Panorama, inkılabın peşi sıra getirdiği iktisadi, içtimai ve ahlaki bütün meselelere parmak basıyor, olayları ürkmeksizin, acımaksızın neşterliyor. Yeni temeller üzerinde oturan bir toplumun çelişmeleri keskin satırlarla belirtiliyor²⁰⁵.

---

²⁰⁴ **A.g.e.**, s. 473.

²⁰⁵ Hüseyin Su, **a.g.m.**, s. 611.

V. YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU'NUN ROMANLARINDA TARİHSEL SÜREÇ VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM

A- Romanlarındaki Tarihsel Sürecin Değerlendirilmesi

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, yaşadığı dönemdeki tarihi olayları belli bir süreç çerçevesinde günlük yaşamda yaşadıklarıyla bir bütün içinde ele alarak anlatma yolunun seçmiştir.

Ümit ve Servet-i Fünun gibi dergilerde yazdığı yazılarla yazarlığa başlayan yazar; Nirvana adlı oyunun yanında makaleler, şiirler, hikayeler, romanlar türünde de bu tarihsel süreç bütünlüğünü hiç bozmamıştır. Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşları sırasında ülkenin düştüğü durum nedeniyle topluma bakış açısının değişmesiyle; hayatının son anına dek, yazdığı bütün eserlerinde ülkede yaşanan siyasi ve toplumsal değişiklikleri süreç süreç ele almıştır.

İşte bu olayları hem romanlardaki konularının içeriğine değinerek hem de bazı romanlarından kesitler sunarak ele alacağız. Kiralık Konak'ta, I. Dünya Savaşı öncesini toplumun yaşayışındaki bozuklukların ülkeye etkisi işlenmiştir. Siyasi bir roman olan Hüküm Gecesi'nde, II. Meşrutiyet dönemini boyunca yaşanan İttihat ve Terakki ile Hürriyet ve İtilaf partileri arasındaki hükümet çekişmeleri sürecindeki siyasi olayların Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki siyasi sonuçlarını işlemiştir. İstanbul'un düştüğü ahlaki çöküntünün yansıtıldığı Sodom ve Gomora'da, Mütareke yıllarında İstanbul'daki işgal kuvvetleri ve İstanbullular arasında geçen olayları ele almıştır. Abdülhamit döneminin baskıcı politikasından kaçarak, hayran oldukları Avrupa'ya giden aydınların toplumun yenileşmesi için, içine düştükleri olayları konu alan bir roman olan Bir sürgün, Meşrutiyet dönemini işlemiştir. Kurtuluş Savaşı dönemini işleyen Yaban'da ise, savaş sürecindeki Anadolu köylüsünün ülke adına

yaptıkları ve yapamadıkları ele alınmıştır. Ankara adlı romanda ise, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk on yılındaki yaşayış tarzı ve ileriye dönük planlamaları anlatılmaktadır. Panorama adlı romanda ise; Türkiye Cumhuriyeti'nin devrimler ve devrimler sonrası sürecindeki oluşumlarının panoraması çıkarılmıştır. Farklı bir romanı olan Nur Baba'da ise; Bektaşilik üzerinden, toplumda süregelen dinsel çöküşün, imparatorluk üzerindeki siyasal çöküşün oluşmasına etkileri bir aşk bunalımı içerisinde işlenmiştir.

Yakup Kadri'nin en son yazdığı romanı olan 'Hep O Şarkı' adlı eseri, her ne kadar en son yazdığı roman olsa da, romanda seçtiği kahraman Abdülmecit, Abdülaziz, V.Murat, II.Abdülhamit dönemlerini görmüş ve bu süreç içinde batılılaşmanın yol açtığı kültürel yozlaşmanın ilk örneği işlenmiştir.

Yazar'ın 'Kiralık Konak' adlı romanında ise tarihsel süreçte, II.Meşrutiyet yıllarındaki batılılaşma hareketlerinin yol açtığı kargaşalar ve kuşaklar arasındaki kopukluğu anlatmakla kalmaz aynı zamanda yargılamaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yarı sömürgeleşme arifesinde köklü bir aile ve o ailenin çevresi sergilenmektedir. Ailenin en etkili ve yaşlı ferdi Naim Efendi, Tanzimat'tan sonra değişen yaşam biçimleri karşısında çevresine ve ailesine yabancılaşırken; ailenin diğer bireyleri, bu değişimin etkisinde kalmışlardır. Sonuç olarak Tanzimat ile topluma giren yenilikle karşılaşan eski kuşakla XX. Yüzyılın ilk evresindeki çocuklar arasındaki çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Yenilik karşısında Naim Efendi, geleneğe bağlı kalarak konak üzerinden toplumu korumaya çalışırken, genç kuşaklar birer birer kendi duygularını yaşarken, kendilerini yenilik sürecine bırakmışlardır.

Romanlarındaki bu tarihsel süreç içinde öne çıkan siyasi olaylardan birisi 'Hüküm Gecesi' adlı romandır. Bu roman ile gerçek kişilerin yaşamlarından kesitler alarak dönemin İttihat ve Terakki partisi ile muhaliflerinin siyasi çekişmelerini anlatmıştır.

Bu dönemdeki gazeteci Ahmet Samim'in öldürüldüğü, Haziran 1910 öncesi ile Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın öldürüldüğü Haziran 1913 sonrasını kapsar. Ayrıca romanda Trablusgarp Savaşı ve Balkan Savaşı'nın kaybedilmesi, savaşın halk üzerinde bıraktığı ezikliği şu cümlelerde görmekteyiz. "Birkaç ay önce, Lozan'da, Ouchy antlaşması ile başlayan Trablus'un İtalyanlara verilmesiyle sonuçlanan bozgun siyasetinin bu, bir devamından ibaretti. Nitekim, Ouchy anlaşması ve ana vatanı saran tehlike üzerine Bingazi cephesinden İstanbul'a koşan vatan savaşçılarının birer birer gelişi, her şeyden önce ve her şeye rağmen barıştan başka bir şey istemeyen İstanbul halkını Çatalca'dan işitilmekte olan top seslerinden daha çok rahatsız ediyordu. Bu zavallılar, sanki gittiklerine pişman, geldiklerinden utanır bir halde İstanbul sokaklarında cepheye giden yolları gözetliyorlardı. Lakin İstanbul kadar cephe de bu fedailere iltifat yüzü göstermiyordu"²⁰⁶.

Tam bir ilişki kurulacak olursa, 'Sadom ve Gomore', 'Hüküm Gecesi'nin devamı niteliğinde bir eserdir. İşgal yıllarında kendi benliğini yitirmiş çevrelerin, yozlaşmış ve soysuzlaşmış kişiliklerini konu edinen romanda işgale karşı bir kinin geliştiği görülmektedir.

"O sıralarda İstanbul'da kendi gözyaşlarını yutmakla yüreklerini zehirleyenler yalnız bu adamdan ibaret değildi. İtilâf kuvvetleri zulmün, haksızlığın en son derecesine varmışlardı ve bu zulüm önünde öncülük eden ve bu zulmü alkışlayan soysuzlaşmış Türkler göze çarpmakta idi. Bir gün Necdet tramvayların birinde şöyle bir faciaya şahit oldu:

İki bacağı kesilmiş bir Türk askeri kendisine sığınacak تنها bir köşe bulmak için kalabalığın içinde bin zahmetle sürünerek tramvayın ön sahanlığına geçmeye çalışıyor. Tam bu sırada, bir durakta, o taraftan içeriye doğru şuh, fıkırdak bir kız girdi; yanında bir İngiliz zabiti vardı. Oturmak için yer aradılar. İngiliz zabiti kırbacının ucuyla önden üçüncü sırada oturan iki kişiye kalkmalarını işaret etti. Kız,

---

²⁰⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Hüküm gecesi**, s. 248.

gölerek açılan yere doğru yürürken kısık bir feryat koıtu. Bu, yerde sürünen zavallı kötürüm askerın sesiydi. Kız iskarpinlerinin sivri topuklarıyla bunun tek dayanağı olan ellerinden birine basmıştı. Lakin utanmaz kız bu hareketinden hiç sıkılmadı ve deminki sırnaşık yüzü sert bir ifade alarak ayaklarının dibindeki hazin insan kalıntısına baktı:

– Ne acayip! diye söylendi. Bu haldeki adam da tramvaya biner mi? Ve öbürünün titrek sesle mırıldandığı bir cevap üzerine öfkesi büsbütün arttı:

– Haydi oradan! Söylenip durma! dedi.

O zamana kadar bu manzaranın az çok kayıtsız bir seyircisi olan Necdet’in yüreğı ağızına geldi. Gözlerinin önünden şimşeklerle yüklü bir kara bulut geçti. Hemen, kızın üzerine atılıp narin boğazından sıkmak istedi. Hiçbir şeye yaramayan ellerinin bu hareketi onun boşuna ve lüzumsuz hayatının tek müspet işi olacaktı. Lakin nedendir bilemedi; sıkılan yumrukları birdenbire gevşedi; bütün vücudu bir soğuk terle ıslandı ve gözlerinden sessiz sessiz, tane tane yaşlar akmaya başladı²⁰⁷.

İşte bu ve buna benzer satırlarla mütareke yıllarının İstanbul’daki, işbirlikçi kemsin kokuşmuşluğunu ve kokuşmuşluğa karşı içten içe uyanan Milli ruhu anlatmaktadır.

Yine tarihten bir süreci Yakup Kadri’nin ‘Yaban’ adlı romanda görüyoruz. Yaban’da I.Dünya Savaşı sonrası ile Sakarya Savaşı’nın bitimine kadar olan dönemlerini, Anadolu köylülerinin Kurtuluş Savaşı’na ilişkin tavırlarını bir Aydın gözü ile vermektedir. Romanın kahramanı Ahmet Celal ile köylüler arasındaki Milli Mücadeleye ait görüş ayrılıklarını ve Anadolu köylüsünün bu mücadeleye bakış açısını anlatmaktadır.

“Dün uzaktan uzağa top sesleri duyuluyor ve ara sıra gökyüzünün uzak bir noktasından birkaç uçağın geçtiği görölüyordu. Şimdi artık, barut kokusu bütün havayı sardı. Kulaklarımız motor seslerini, eşek anırmalarından, köpek havlamalarından daha sık işitir oldu.

---

²⁰⁷ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Sodom ve Gomore**, ss. 257-258.

Uçakların gelişi geçişi, köylüleri eğlendiriyor. Hepsi sırtlarını duvara dayayıp, ağızları bir karış açık seyrediyorlar ve bir: ‘Vıyy vıyy vıyy, anacığım!’dir gidiyor. ‘Görüyon mu, bu daha büyük’. ‘Yok, yok, o daha büyük’. ‘Bu öndeki hızlı uçuyor’, ‘Öbürü daha ağır geliyor’ derken bazısı baş aşağı incek gibi olunca, gene hepsi bir ağızdan: ‘Aman aman, düşüyor...’ diye bağışıyorlar.

Sanki, düşecek olan babalarının oğluymuş gibi... Öyle bir kızıyorum, öyle bir kızıyorum ki, yerimde duramıyorum”²⁰⁸.Yakup Kadri bu satırları ile Anadolu köylüsü ile Türk aydını arasındaki bakış açısını net olarak göstermektedir.

Ankara romanı, Cumhuriyet Türkiye’sinin ilk yıllarını yaşayan farklı kişilerin dünyasını anlatır. Savaş yıllarında hiçbir çıkar gözetmeden vatan için mücadele eden subay ve siyasetçilerin daha sonra kendi çıkarları uğruna her şeyi mübah saymaları sürecinde Milli Mücadele ruhunu yitirmelerini dramatik bir anlatımla gözler önüne sermektedir.

Yazar, Kurtuluş Savaşı dönemi milletvekilinin, zaferden sonra kişisel mücadelesini şöyle yansıtmıştır: “Büyük çapta arsa spekülasyonlarından ve onu takip eden birkaç taahhüt işinden sonra devrin en zengin adamlarından biri arasına giren ve mebusluktan çekilmiş olduğu için kah Avrupa’da, kah İstanbul’da dolaşan Murat Bey şimdi Kavaklıdere’de kuleli, verandalı ve konfor modernli bir büyük köşk içinde asri hayatın bütün zevkini sürmeye başlamıştı.

Çocuklar İsviçreli bir mürebbiyenin eline bırakılmıştı. Bu İsviçreli mürebbiye aynı zamanda Murat Bey’in karısıyla kız kardeşine Fransızca, dans, adabı muaşeret dersi verirdi”²⁰⁹.

---

²⁰⁸ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Yaban**, ss. 198-199.

²⁰⁹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Ankara**, s. 84.

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte iyi bir devrimci niteliği kazanmışken, ilerleyen yıllarda toplumdaki hem devrimciliği benimsemiş hem de devrimciliğin uzağında kalmış insanların ortak bir payda da; kendi çıkarlarının vatan, millet ve ahlak çıkarlarının önüne geçmesi aşamasında buluşmaları sonucunda ileriye dönük umutlarını yitirir. Ve bundan sonra eserlerini devrimci yönde kullanmaktan kaçınmaya başlamıştır.

Yakup Kadri'nin romanlarına bakıldığında, toplumsal değişimin ipuçlarını verebilecek önemli olayları konu edindiğini, politik bir perspektif çizdiğini görebiliriz. Yaşamının hareketliliği nedeniyle içine düştüğü bu çok sevdiği toplumda, ister istemez kendisini toplumsal olayların içinde bulan bir gözlemci gibidir. Bu nedenle, sanat toplum içindir anlayışı derinliğinde toplumsal olayları bütün çıplaklığıyla eserlerinde vermiştir. Romanların bir kronolojik sıralama içerisinde yazılmış olması, içeriklerindeki özgün yapıyı bozmamıştır. Bu romanlarda, Yakup Kadri'nin, diplomasi, politika, gazetecilik gibi alanlardaki deneyimlerini kullandığını görmekteyiz. Her türde eser veren ve çok yönlü bir yazar olan Yakup Kadri'nin en çok okunan ürünleri romanlarıdır. Hikayeleri, mensur şiirleri ile dağınık his ve fikirlerden geçerek, romanları ile bütüne yani cemiyete ulaşmıştır. Bu geçişte, yaşanan tarihi hadiselerin psikolojik ağırlığı önemli bir rol teşkil etmektedir. Bu döneme gelinceye kadar, benliğinde bir kültür ikiliği yaşayan yazarın Batı'ya hayranlığı olağanüstü değildir. Batı'nın Türklerden istediği şeyin farkındadır. Geçmişiyile barışık olmakla beraber devrimlerin ve çağdaşlığın bir numaralı savunucusu olmuştur. Yakup Kadri'nin romanları, kendi içerisinde kronolojik bir sıra takip etmektedir. Bu da eserlerinin tarihsel yönden değerli olmasına neden olmaktadır. Belli bir tarihi dizi içerisinde yazılmış romanlardaki toplumsal değişim, politik yapıdaki bunalımlar, Milli Mücadele evresi, Doğu-Batı münasebetlerinin ve bu çerçevede içerisindeki bireysel tercih yapısı incelendiğinde, değişik bir sentez çerçevesinde ele almak mümkün olmuştur²¹⁰.

---

²¹⁰ Kenan Öztürk, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Siyasi Yaşam**, Yeditepe Üniv., Sosyal Bilimler Enst., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s. 9.

Yakup Kadri'nin romanlarında sınıf değiştiren insanlar dışsal özellikleriyle sergilenmiş; değişme, yaşam biçimine yansıyan yenilikler ölçüsünde verilmiştir.

B- Romanlarında Atatürk ve Cumhuriyet'e Bakış Açışı

Yakup Kadri'nin romanlarında Atatürk ve Cumhuriyet kavramları hep aynı karede ele alınmıştır. Yazar, bulduğu her fırsatta Atatürk ve Cumhuriyete olan bağlılığını dile getirmekten çekinmemiştir.

Yakup Kadri'nin, yaşamı boyunca yazdığı onca eserinde Mustafa Kemal Atatürk'ü işleyerek O'nu ve O'nun üzerinden Cumhuriyeti analiz etmeye çalışmıştır. Bu eserlerinde, halkın Atatürk'e olan bağlılığının her zaman en üst seviyede olduğu görölmektedir. Burada yazarın, Atatürk'e duyduğu sonsuz saygı ve hayranlığı çeşitli açılardan ele alacağız. Ömrü boyunca derin bir bağ ile bağlandığı Atatürk'ün özelliklerini tahlil ederken yazdığı 'Atatürk' adlı eserinde, Yakup Kadri; "Atatürk kendisini unutmayanlar için, tükenmez bir enerji ve optimizma kaynağıdır ve onu unutturmamak hepimize kutsal bir vatan borcudur"²¹¹ sözü ile Türk milleti için ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır.

Yakup Kadri, adını ilk defa Çanakkale Savaşı'nda yaptığı olağanüstü başarılarından ötürü duyduğu bu kahraman askeri, gün gelecek Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu öncesinde girdiği Milli Mücadelenin lideri olarak yine gazete sayfalarından öğrenecektir.

Yunanlıların İzmir'e çıktığı, Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçtiği zaman yurt dışında bulunan Yakup Kadri, Avrupa'da Yunan işgalinin haklı göröldüğü bir ortamda, karşılaştığı bir gazete haberleri ile inanılmaz bir hal içine girmiştir. "İşte, o şhrin bu cehennem atmosferi içinde, bir gün, yilgın ve çekingen dolaşırken, gözlerim, ansızın, bir gazete satıcısının sergisinde, bir sürü gazete adı ve

---

²¹¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Atatürk**, 5. baskı. İletifim yay., İstanbul, 1991, s. 16.

başlıkları arasında, iri harflerle dizilmiş şu satıra ilişiverdi: Bir Türk generali İtilaf kuvvetlerine karşı yeniden harbe hazırlanıyor. Titreyerek gazeteyi aldım. Yürürken, okuyorum; Mustafa Kemal Paşa isminde bir Türk generali”²¹².

Bu güzel haber, onda milli mücadele ruhunun oluşmasına ve derhal Avrupa’dan ayrılarak Atatürk’ün kurtuluş için seçtiği yola girmesine neden olmuştur. Henüz yüzünü bile görmeden benimsediği bu askerin düşüncelerine katılmasını sağlayan bu sözler, Yakup Kadri’de derin bir Atatürk sevgisi başlatmıştır.

Bağımsızlık benim karakterimdir, diyen Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu, Türk Milletinin kurtarıcısı olan Mustafa Kemal Atatürk’ün; söylemleri ve yaptıkları, gerek yaşarken gerek vefatından sonra birçok yazar ve devlet adamları tarafında birçok esere konu olmuştur.

Yazar, O’nun inkılapçı yönünü şu cümlelerle ortaya koymaktadır. “Türk İnkılapçısı gayesini yazılmamış bir dava halinde ortaya koydu ve onu sırf kendine ait metodlarla hayata tatbik etti. Kemalist inkılabın bütün azametini, bütün kuvvetini hey şeyden önce bu orjinalliğinde aramak gerekir”²¹³.

Yaban, adlı romanda ise Mustafa Kemal’in askeri yönünden bahsederken, O’nun askeri hayatında hiç yenilgi yüzü görmemesini, geleceğe dönük büyük bir umut olarak lanse etmektedir. Romanın kahramanı Ahmet Celal’in Yunan subayı ile girdiği diyalog sonucunda, Atatürk ve onun düşüncesini sahiplenme olarak karşımıza çıkmaktadır. “Nihayet düşman köye girer, daha sonra da köyde bozgun Yunan askerinin zulmü başlar. Masum çocuklar öldürülür, köy sömürülür, yakılır ve yıkılır. Ahmet Celal, o ana kadar kaynaşamadığı bu insanlar için gidip Yunan zabiti ile konuşurken, ilk karşılaştığı soru kolunu nerede kaybettiği olur. Çanakkale’de cevabı üzerine, öyle ise siz mükemmel bir Kemalistsiniz, diyen Yunan zabiti, askerini

---

²¹² A.g.e., s. 34.

²¹³ A.g.e., s. 40.

zulmünden alıkoymaz. Ahmet Celal Kemalisttir, ama Çanakkale’de savaştığı için değil, namuslu bir Türk olduğu için Kemalisttir”²¹⁴ sözü, Atatürk’ü benimseyenlerin vatan ve millet uğruna hiçbir şeyden kaçmadıklarının ve korkmadıklarının bir kanıtıdır. Bu romanda, ümitlerini kaybetmiş bir kişinin, en kötümser anında Atatürk’ü düşünerek hayata bağlanışını görmekteyiz.

Yazarın bağınazlığın, ahlaksızlığın boy gösterdiği eseri Sodom ve Gomore’de de Atatürk karakterinin etkisini; ahlaki bozukluğa uğramış, vurdumduymaz bir toplum içerisinde, her ne olursa olsun kendi benliğini kaybetmeyenlerin hayatına, bir yaşama ve mücadele gücü vererek milli ruhun oluşmasında katkı sağladığını görmekteyiz. Eserde İstanbul’daki olumsuz yaşamışın hakim olması üzerine; romanın kahramanlarının Anadolu’daki Milli mücadele oluşumuna katılma fikri şu cümlelerde verilmiştir: “ Bu Cemil Kami’nin şimdi tek düşüncesi, biricik emeli bazı ocaklı arkadaşlarıyla beraber Anadolu’ya geçip orada yeni başlayan milli harekete bir an önce katılmaktan ibaretti”²¹⁵.

Yazarın Ankara romanında, Selma Hanım’ın Atatürk hayranlığı ve ona inanmışlığı sayesinde savaşa katılma arzusu hat safhaya çıkmış, sarsılmaz bir istek duymuştur. Romanın kahramanlarından Selma Hanım, aynı zamanda Türk kadının Kurtuluş Savaşı sırasındaki istekliliğinin göstergesidir. İşte bu inanmışlık şöyle aksetmektedir: “Selma Hanım, Eskişehir istasyonunda, ara ve aman vermeyen bir ateş yağmuru altında Büyük Şef in sakin, kararlı ve destani çehresini de görmüştü. Tahliye edilen kasabanın bozgun kalabalığı ortasında, keskin ve sıcak bir sesle emirler veriyor; yanında duran Garp cephesi kumandanına hemen hemen gülümseyerek bir şeyler söylüyor ve Ankara’ya ilk kabileyi götürecek olan trene son yolcunun binmesini bekliyordu.

Mustafa Kemal Paşa’nın bu mahşer içindeki silueti Selma Hanım’ın hayalinde o kadar derin nakşolunmuştu ki, bunu en küçük teferruatına kadar

---

²¹⁴ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Yaban**, s. 243.

²¹⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Sodom ve Gomore**, s. 76.

hatırlıyordu. Üzerinde nefsi bir avcı kostümü vardı. Bir gümüş kalpak, gür ve uçları yukarıya doğru kıvrık sarı kaşlarının hizasına kadar iniyordu. Bütün bir ırkın asaletini taşıyan, uzun parmaklı, güzel elleri bir kehribar teşbihle oynuyordu. Sanki, bir istirahat saatinde bahçesinde dolaşan, bir genç aile reisi gibiydi ve sanki gökyüzünden durmaksızın yağın şeyler bir yaz yağmurunun ilk damlalarıydı.

Selma Hanım'a, asıl, en büyük, en derin ve en sarsılmaz huzuru, emniyeti veren de, işte, Büyük Şef'in ona bu ilk ve son görünüşü oldu"²¹⁶. Bu olaydan sonra Selma Hanım, Atatürk'ten o kadar etkilenir ki, cephede gelen yaralılara yardım etmek için Ankara'da Cebeci Hastanesi'nde çalışmaya başlar. Bu ve buna benzer olaylar Türk kadınının milli mücadele yolunu çizmektedir.

Ankara romanının her bölümünde ön rollerde yer alan Selma Hanım, çok fazla aktif biri olmasa da İstanbul'dan Anadolu'ya doğru başlayan bu aydın akını içinde bulunan ve Kurtuluş Savaşı'ndan Cumhuriyet sonrasına kadar geçen zamanı gözleyen, Cumhuriyet'in değerlerini benimseyen bir geçiş dönemi aydınını temsil etmektedir²¹⁷.

Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşabilmesi ve kültürel açıdan gelişmiş toplumların önünde yer alabilmesi için, Mustafa Kemal Atatürk birçok yenilik sunmuştur, Türk Milletine. Atatürk 1924 ile 1938 yılları arasında, toplumun kurtuluşu için hayati öneme sahip olan devrimleri hayata geçirmiştir. Tüm bu devrimler, Türk halkı tarafından büyük bir coşku ile karşılanmıştır. Bunlardan birkaç tanesini sayacak olursak; Hukuk devrimi ile Türk milletinin tüm çağdaş gereksinimlerini karşılayacak biçimde modernize edilmiştir. Öğrenimin laikleştirilmesi yeniliği ile mevcut sistem yerine daha laik ve bilimsel reformlar yapılmıştır. Kadınlara sağlanan haklar ile yüzyıllar boyunca ihmal edilmiş olan Türk kadınına yeni haklar tanınmıştır. Böylece kabul edilmiş olan medeni kanun gereğince bundan böyle kadınlar da erkeklere tanınan haklara sahip olacaklar, resmi

---

²¹⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Ankara**, s. 66.

²¹⁷ Yunus Balcı, **a.g.m.**, s. 287.

görevlere atanabilecekler, oy verme ve Millet Meclisine seçilebilme hakkına sahip olabileceklerdir. Türk Tarihi ile ilgili yenilikler ile tarih bilincinin oluşmasını, geçmişine sahip çıkan bireyler yetişmesini sağlamıştır. Kıyafet devrimi ile birlikte, kadınlar çarşaf giymekten vazgeçerek, modern elbiseler giymeye başlamışlardır. Erkekler ise fes yerine şapka giymeye başlamışlardır. Harf devrimi ise Atatürk'ün gerçekleştirmiş olduğu en önemli devrimlerden birisidir. Arap alfabesinin kaldırılması ve Latin alfabesinin kabul edilmesi ile sonuçlanmıştır. 3 Kasım 1928 tarihinde, yeni Türk Alfabesi kabul edilmiştir. Ülkede yaşayan, ülkesine sahiplenen vatandaşlar, Yakup Kadri'nin eserlerinde de görüldüğü gibi bu yenilikleri yer yer kabul etmişler, yer yer reddetmişlerdir. Bu da, uzun yıllar Osmanlı Hanedanlığının emri altında yaşamış olmalarından kaynaklanmaktadır. İşte yazar, eserlerinde bu ikilemi halkın yararına olacak şekilde kurgulamaya çalışmıştır.

Yazar, Ankara romanında geçmişle ilgili fikir verirken gelinen noktayı çok açık bir şekilde göstermektedir. "...Yıldız Hanım, benim içinde büyüdüğüm, tahsilimi yaptığım, gözümü açıp kendimi bildiğim devirlere ait hiçbir şey hatırlamıyor. Ne fese, ne kafese, ne peçeye dair bir fikri var. Ne de eski harfleri biliyor. Altının, gümüşün bir mübadele vasıtası olduğu devrin hikayeleri ise, ona bir tarih öncesi masalları gibi geliyor"²¹⁸.

Atatürk, Cumhuriyet fikrine 1902'den bu yana sahip olmakla birlikte, 1919 yılında, Mazhar Müfit Bey'e; zaferden sonra, hükümet biçiminin Cumhuriyet olacağını not ettirmiştir. Milli Kurtuluş Savaşı sırasında Cumhuriyetçi fikirlerini 'milli bir sır' gibi saklamıştır. Ancak, Atatürk'ün Cumhuriyetçi eğilimleri de sezilmiyor değildir. Kurtuluş Savaşı boyunca Milli Kahraman olarak ortaya çıkmış ve otoritesi artmıştır. Bazı egemen sınıflar siyasi kavgalarını Atatürk'ün şahsına yöneltmişler, onun diktatör olma tehlikesine işaret etmişlerdir. Daha birinci T.B.M.M.'de teşekkül eden ikinci Gurupta bu eğilim açıkça ortaya çıkmıştır. Lozan'a Emperyalist Devletler işbirlikçi Osmanlı Hükümetini de çağırınca, saltanatı derhal kaldırma gereğini duymuştur. Atatürk bu eyleminde de dirençle karşılaşmış,

---

²¹⁸ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Ankara**, s. 172.

meseleyi çözüme bağlamak için Mecliste bir sıranın üstüne çıkararak şunları söylemiştir²¹⁹: “Hakimiyet, saltanat, kuvvetle, kudretle ve zorla alınır. Osmanoğulları, zorla Türk milletinin hakimiyet ve saltanatına el koymuşlardır. Bu zorbalıklarını altı yüzyıldan beri sürdürmüşlerdir. Şimdi de Türk milleti bu saldırganlara isyan ederek ve artık dur diyerek, hakimiyet ve saltanatını fiilen kendi eline almış bulunuyor. Bu bir oldubittidir. Söz konusu olan, millete saltanatını, hakimiyetini bırakacak mıyız, bırakmayacak mıyız meselesi değildir. Mesele, zaten oldubitti haline gelmiş olan bir gerçeği kanunla ifadeden ibaretir. Bu mutlaka olacaktır. Burada toplananlar, Meclis ve herkes meseleyi tabii olarak karşılarsa, sanırım ki uygun olur. Aksi takdirde, yine gerçek usulüne uygun olarak ifade edilecektir. Fakat, belki de bazı kafalar kesilecektir”²²⁰.

29 Ekim 1933’te Cumhuriyetin onuncu yıldönümünde Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Türk Milletine seslenişi, bir devrin başlangıcının ilk işareti olmuştur. Atatürk’ün bu eşsiz Nutuk’u, Türk Milletinin milli ruhuyla özdeşleşen bilime, iktisada, güzel sanatlara ve spora inançlı bir hamleyle davet etmiştir. Bu eser, Cumhuriyet’in yirminci yılı etkinlikleriyle son bulmuştur. Fakat hala Türk insanın yüreğinde Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın onuncu yıldönümünde sarf ettiği sözleri hatırlanmaktadır. “Ne mutlu Türküm diyene!”

İşte, Mustafa Kemal’in yaşamı boyunca yaptığı onca yenilikleri, yoktan kurduğu Cumhuriyet’i, Cumhuriyet’le gelen değişiklikleri Selma’nın kişiliğinde duyduğu huzur ve heyecanla topluma vermekte; yüzyıllarca eğitimsiz, bakımsız ve sahipsiz kalan Türk milletinde inanılmaz bir kalkınma ve eğitim hamleleri başlamıştır. Cumhuriyet’le birlikte ülkede görülen bu gelişme ve değişimler Cumhuriyet’e olan sevgi ve bağlılığın yanında Atatürk’e olan sevgi ve saygıyı da arttırmaktadır. Yapılan her atılım sonucunda, Atatürk ve Cumhuriyet, halkın gönlünde en üst mertebeye çıkmıştır.

---

²¹⁹ Cemile Şahin, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Türk Devrimi**, Dokuz Eylül Üniv., Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enst., Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1999, s. 68.

²²⁰ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk** (Haz. Zeynep Korkmaz), Atatürk Araştırma Merkezi, , 1995, s. 468.

Yazar, Ergenekon, adlı eserinde ise Mustafa Kemal'den, milletin bağımsızlığını kazanmasındaki asıl gücün Türk milletinin içindeki esrarengiz ruhtan kaynaklandığını söylerken, gerçekte bu ruhun en nurlu bir şekilde tecelli ettiği yerin yine de hiç şüphesiz, Mustafa Kemal'in aklı ve Mustafa Kemal'in kalbi olduğunu belirtmektedir²²¹.

Yine bu eserde, Mustafa Kemal'in hangi şartlarda olursa olsun, hedefe ulaşmak için hiçbir engelden çekinmediğini ve yorgunluğuna rağmen kafasındaki işi bitirmek amacıyla hareket ettiğini görmekteyiz. "...Kütahya ve Eskişehir Muharebeleri olurken, öbür taraftan Ankara Maarif Vekaleti'nde umum müdürlerden meydana gelen büyük bir kongre toplanıyor ve bu kongrede maarif işlerine verilecek istikamet hakkında konuşma ve münakaşalarda bulunuluyordu. Hatta, karargahta hummalı bir faaliyet gecesinin ertesi günü, Mustafa Kemal Paşa, bir dakika istirahat yüzü görmeksizin bu kongreyi açmaya ve heyete bu husustaki düşüncelerini söylemeye gitmişti"²²².

Yazar, Vatan Yolunda, adlı eserinde Mustafa Kemal Paşa'yı yakından takip ettiğini anlatırken, günün birinde ona hayatının en şanslı hadisesini soracak olan torununa Atatürk'le yemek yeme fırsatını bulduğunu söylemesi, O'na olan aşırı sevgisini göstermektedir. İşte, Atatürk'ün yazar üzerindeki tesirini şu satırlarda görmekteyiz. "Mustafa Kemal Paşa'yı birkaç defa Büyük Millet Meclisi'nde görmek fırsatını bulmuştum. Her bakımdan bir halk şurası manzarasını gösteren bu meclis çevresinde, itiraf ederim ki, Mustafa Kemal büyük tevazuuna, kendini herkesle bir tutuşuna, Meclis'in ve Hükümet'in Reisi olduğu halde daima en arka sıralarda oturmasına, hatta ara sıra, sanki henüz Harbiye Mektebi'nde bir talebe imiş gibi arkadaşlarıyla şakalaşıp gülüşmelerine rağmen bir üstünlük ve ayrılık, ne bileyim ben, bir nevi imtiyazlılık şiarı taşıyor gibiydi. O, içtima salonuna girerken bütün başlar kendisinden yana çevriliyor; sıralardan birine yaklaşıncaya oturanlar hemen derlenip toplanıyor ve kürsüde konuşan her kim ise gözlerini ondan ayıramıyordu. Koridora

---

²²¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Ergenekon**, Kültür Bakanlığı yay., Ankara, 1981, s. 108.

²²² **A.g.e.**, s. 157.

çıkınca derhal etrafında bir halka teşekkül ediyor ve istirahat odasına girdi mi orası ikinci bir içtima salonu oluyordu”²²³.

Yazarın, Panorama adlı eserinde ise Atatürk’ün vefatı ve bu vefatın nasıl bir milli yasa dönüştüğünü görmekteyiz. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusunun Atatürk ve O’nun gibi düşünenlerin olduğunu; fakat ilerleyen safhalarda devletin köşe başlarında kendi çıkarları uğruna milletin menfaatlerini hiçe sayan bürokratların olduğunu ve bu sebeple de ülkenin devrimleşme hareketini tamamlayamadığını belirtmektedir. İşte bu kısımda Atatürk, Cumhuriyet’in değişmez niteliklerinin devamının sürdürülebilmesi gerektiğini her fırsatta dile getirmiştir. “Onu, Anadolu denilen bu çorak toprakları, bu kül ve kireç yığınları içinden, geceyi gündüze katarak dişlerimiz, tırnaklarımızla söküp çıkaracaktık. Önder, ikide bir ardına bakıp bu işin, düşmanı denize dökmekten daha zor olduğunu, fakat mutlaka bunun da üstesinden geleceğimizi söylüyordu. Ben içimden, ‘Üzülme; sen yalnız yürü!’ diyordum. Ve Milli Mücadele destanının nice sahneleri gözümün önünde canlanıyordu; Ecevit Dağı’nın yokuşlarını tırmanırken, mermi yüklü kağnıları güden çatlak tabanlı Anadolu kadınlarının arasında gördüğüm yüksek ökçeli iskarpinlerini ellerine alıp yürüyen ipek çoraplı nazenin İstanbul kızları; han odalarının tuğla döşemeleri üstünde askere çağrılmış köy delikanlılarıyla sırt sırta, koyun koyuna kıvrılıp yatarken rastladığım şehirli aydın gençler, o zamanki gülümser yüzlerini, yılların ötesinden tekrar bana doğru çeviriyor: ‘Biz yine hep birlik buradayız, yine O’nun arkasından aynı ümit, aynı cüret, aynı şevkle yürümekteyiz!.. İleri, zengin ve güzel vatan yolunda...’ diyor gibiydiler”²²⁴.

Mutafa Kemal Atatürk’ün, hastalığı ve ölümü sırasında, yaklaşmakta olan II. Dünya Savaşı tedirginliği içerisinde; toplumdaki fikir çatışması içindekilerin ilk ve son defa bir araya geldikleri yine, ilk ve son defa aynı şeye üzüldükleri açısından, ayrıca bir önem arz etmektedir. Bu şartlar içinde yazar, Atatürk’ün vefatı öncesini şu yaşanan inanılmaz olaylara ulaşmaktadır. “Evet, bu kafa o kadar canlı ve bu bakışlar

²²³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Vatan Yolunda**, 6. baskı. İletişim yay., İstanbul, 1991, s.113.

²²⁴ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Panorama**, s. 99.

hala o kadar kudretliydi ki herkes üzerinde olduğun gibi, kendi gövdesi üzerinde de yine yalnız kendi egemenliğinin geçtiğine inanabilirdi. Evet, eski Anadolu efeleri ölesiye vuruldukları zaman kellelerini, düşman eline geçmesin diye nasıl sağ kalan arkadaşlarına kestirip kaçtılsa, o da, ecele, henüz kocamış levent kahraman endamıyla teslim olmamak için sanki kendi kendini şimdiden mumyalaştırmaya karar vermiş gibiydi²²⁵”.

Atatürk’ün, Türk Milleti üzerindeki etkisinin ne gibi mücadeleler sonrasında kemikleştiğini şu satırlarda görmekteyiz. İşte bu satırlar ki, daha çeyrek asır önceye dek yok ettik dediği Türkiye Cumhuriyeti’nin eşsiz kahramanını edebi istirgahına yolcu etmek için akın akın ülkemize gelen yabancı devlet erkanı O’na son saygısını göstermektedir. Nasıl da güzel ifade etmiş şair Mithat Cemal Kuntay; ‘Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır; Toprak, eğer üstünde ölen varsa vatandır.’ sözü, Türk milletinin vatanı uğruna yaptıklarıyla dünyada saygınlığını kazanmasının bir göstergesidir. “Bu millet fedaisi ne yapmıştır? Eşsiz Kahraman unvanına layık olmak için ne gibi bir harikuladeliği göstermiştir? Gelibolu’da düşmanı denize dökmek? Sakarya’da bize dört kere üstün istila ordularını püskürtmek? Dumlupınar’da bunları boğup mahvetmek? Hayır hayır; O tarihte uğradığımız en zalim ve en haksız itham gününde meydana atılmış, Türk milletinin masum ve haklı olduğunu iddia ve ilan etmiştir. İlk önce, ehemmiyeti kavranmamış olan gür sesi, asla yıpranmayan bir kuvvetle nihayet bütün cihanın şuuruna işlemiştir. İşte, O’nun en çetin cehdi, en büyük zaferi bu olmuştu ve hiç kimse, bu iki cümle söyleninceye kadar hiç kimse, bu hakikati bu kadar açıklıkla belirtememiştir. Evet, Türk milletinin, asırlar boyunca haksız yere eli ayağı bağlı olarak bir suçlu sandalyesine oturtulmuş ve nihayet idama mahkum edilmiş bu kimsesiz, bu müdafaasız ve masum suçluyu, cellatlarının pençesinden kurtaran, O’nun bir kılıçtan daha keskin bu mantığı, bir çelikten daha bükülmez bu imanıydı. Sen cenaze merasimine boş yere bir ‘apoteo’ vasfını veriyorsun. Çünkü düşmanların O’nun tabutu önünde selama durup, boyun eğişlerine ancak, bir adalet tecellisinin apoteozu denilebilir. O’na yıllarca, bir maceracı, bir çeteci, bir eşkıya, bir azgın deli nazariyle

---

²²⁵ A.g.e., s. 278.

bakanlar, bunlar değil miydi? İşte, şimdi hepsi sözlerini geri almışlardı; hükümlerim yalayıp yutmuşlardı ve pişmanlık getirip saf saf O'nun cesedi arkasından huşu ile yürümüşlerdi. Bunun bir zafer alayından ne farkı var? Üstü al bayrakla örtülü o top arabası sanki bir yeni Sakarya'dan, bir yeni Dumlupınar'dan dönüyor gibidir. Sanki biraz sonra varacağı yerde Lozan Sulh Muahedesi'nden daha mühim ve daha büyük bir tarihi vesika imzalanacaktı. İşte bütün dünya O'na asrımızın en büyük adamı, Türk milletine de dünyanın en asil milleti diyor”²²⁶.

Yazarın, anılardan oluşturduğu Zoraki Diplomat adlı eserde Mustafa Kemal Atatürk'ün karakteristik özelliklerini yansıtırken, O'nun, memleketi aleyhine sonuçlanabilecek olumsuz durumlarda nasıl da arslan kesildiğini, özellikle Şeyh Sait isyanı ve Montrö Antlaşması sırasında Rusların takındığı olumsuz tavır karşısında oldukça sinirlendiğini ve gözünün hiçbir şey görmediğini şu satırlardan anlıyoruz. “Atatürk, gündelik politika işlerinde, işte, böylesine soğukkanlı, telaşsız, hesaplı ve hatta hoşgörülü bir insandı. Fakat, olmaya ki, vatanın emniyetini, devletin şerefini, inandığı prensiplerin selametini tehdit eder gibi görünen herhangi bir hadiseyle karşılaşmaya. O vakit Atatürk, bir yırtıcı kesilirdi. Cöngüldeki pars havada tehlike kokusunu sezince nasıl kulak kabartmağa, şimşekli gözlerini ormanın karanlık derinliklerine dikerek nasıl homurdanmağa başlar ve tehlike yaklaşınca nasıl üstüne atılırsa O da, Türkiye aleyhine cihanın en uzak bir noktasından aks eden bir söze, çizgilenen bir harekete; yahut da yurtiçindeki en hafif bir huzursuzluğa karşı kendisini öylece tetikte tutup hücum hazırlanır ve tam zamanında pençesini atmak fırsatını kaçırmazdı. Tarihin hemen bütün kudretli şahsiyetlerine, kahraman ve cihangirlere niçin arslan denildiğini ben, o vakit anlardım. Atatürk'ün normal zamanlarda insana okşamak arzusu veren ipek gibi sarışın saçları birdenbire yelesenir, lacivert gözlerine bir madeni parıltı gelir; yüzünün çizgileri sertleşir ve ağzı hançer misali keskinleşirdi”²²⁷.

---

²²⁶ A.g.e., s. 302.

²²⁷ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Zoraki Diplomat**, s. 40.

Mehmet H. Doğan bir makalesinde Yakup Kadri'nin Atatürk'e olan inancını şöyle dile getirmiştir: “Yakup Kadri'nin Kurtuluş Savaşı'na bakışı, başından beri Atatürk'ün Nutuk'ta, Milli Mücadele süresince ‘milli sır’ olarak içinde sakladığını söylediği devrimci fikirleri doğrultusunda olmuştur. Ne ‘manda’ya, ne İngiliz dostluğuna güvenmiş ne de Kurtuluş Savaşı'nın Osmanlı İmparatorluğu'nun yeniden ayağa kaldırılması için yapıldığına bir an için olsun inanmamıştır. Başlatılan savaşın emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı olduğunu romanlarında baştan beri hiç bir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde koymuştur”²²⁸.

Yakup Kadri, toplum tarafından Cumhuriyet'in sürdürülebilir olması için Kurtuluş savaşı ile başlayan yeniliklere nasıl sahip çıkılıyorsa; aynı şekilde Türk Dili üzerine aynı özverinin yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Yazar, Ziya Gökalp'in etkisiyle ‘Yeni Lisan’ ve ‘Milli Edebiyat’ akımını benimsemiştir. ‘Yeni Lisancıların savunduğu, konuşma dilinin yazı dili haline getirilmesi, görüşüne ilkin karşı çıkması halinde, daha sonraları kemikleşen vatan, millet sevgisi ışığında, “Yaşayan dil, edebiyatın değil, hayatın dili, halkın dili olmalıdır”²²⁹. anlayışını benimsemiştir. Bu da millet olmanın temel unsurlarından biri olan dil birlikteliğinin ülkenin bütünlüğü ve geleceği açısından çok önemli bir yerde olmasını göstermektedir.

Yazarın eserlerinde seçtiği karakterlerden bir kısmı, Anadolu'nun ve Anadolu insanının kurtuluşu için, yeni Cumhuriyet değerlerinin toplumda yer edebilmesi için mücadele ederken; bir kısmı ise Cumhuriyet'in kurulmasında pay sahibi olmakla beraber, yeni hayat anlayışını kavrayamamışlar veya kendi çıkarları için Cumhuriyet ile birlikte gelen yenilikleri kullanmışlardır.

---

²²⁸ Mehmet H. Doğan, Türk Romanında Kurtuluş Savaşı, **Türk Dili**, XXXIV/298(1976), ss. 1-40.

²²⁹ Cevdet Kudret, **a.g.e.**, s.103.

C- Romanlarında Millet ve Milliyetçilik Kavramları

Millet ve milliyetçilik kavramları, 1789 yılında Fransa'da ortaya çıkan ulusal bilinçlenme sonucunda şekillenmiştir. Fransız İhtilali, Yeni Çağı bitiren, Yakın Çağı başlatan olay olarak kabul edilmektedir. Çünkü bu devrim sonucunda tüm dünyada milliyetçilik kavramı önem kazanmaya başlamıştır. Bu milliyetçilik anlayışı Osmanlı İmparatorluğu'nu da derinden etkilemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki azınlıkların, bağımsızlık mücadelesi sonucunda ortaya çıkan Balkan ve I. Dünya Savaşı yenilgileri sürecinde, ülkemizde de Türk milliyetçiliği kavramı gelişmiştir. Sonuçta, Osmanlı topraklarında yaşayan azınlıkların ayrılıkçı çabaları Türklerde millet olma ve milliyetçilik fikirlerinin gelişmesine neden olmuştur. Milliyetçilik akımı ile birlikte edebiyatımızın alt yapısı da değişme göstermiştir. Milli Edebiyat dönemi ile birlikte milli kaynaklara yönelmenin ilk adımları da dil üzerinde yapılmıştır. O yıllardaki zor şartları atlatabilmek için, bağımsızlık, özgürlük, millet bilinci, vatanseverlik duygularını halkın daha iyi kavrayabilmesi için öncelikle yazılan eserlerde halkın anlayabileceği dilden eserler verilmeye başlanmıştır. Bunun sonucunda yazarlar halkın anlayabileceği, milli kaynaklara yönelme, şiirde hece ölçüsünü kullanma, sade bir dille yazma çabasına girmişlerdir.

İşte, Yakup Kadri'de ümitsizliğe düştüğü bu dönemlerde milliyetçilik anlayışı gelişmiştir. Önceleri 'sanat sanat içindir' anlayışıyla eser veren yazar; devletin düştüğü bu olumsuz olaylardan sonra; müstakil sanat müstakil vatanda olabilir, diyen Yakup Kadri, yaşanan bu acı olaylara seyirci kalamayarak 'sanat toplum içindir' anlayışıyla eserler vermeye başlamıştır.

Türk milliyetçiliğinin benimsenmesi, çağdaşlaşma ve milli birliğin sağlanmasının temelini oluşturmuştur. Türk milletinin başarıyla uyguladığı bağımsızlık savaşı sonucunda, işgal devletlerin uyguladığı sömürgecilik anlayışı hem ülkemizde yok edilmiştir, hem de diğer dünya milletlerinin, sömürgecilik anlayışı

karşısında cephe almasına sebep olmuştur. Türk milliyetçilik anlayışında; milli bilince ulaşılması, laik, bağımsız, milli bir devletin kurulması ilk hedef olmuştur²³⁰. Yakup Kadri'nin milliyetçilik kavramı aynı Atatürk'ün de benimsediği, Milli sınırlar içinde, Türklük duygusuyla yaşayan herkes Türk Ulusu'nu meydana getirir, anlayışıdır. Kısaca, o da, Atatürk gibi ırkçı milliyetçilik anlayışını reddeder. Dünyada var olan her milletin aynı derecede yetenekli olduğunu düşünür ve savunur.

Yazarın eserlerinde millet ve milliyetçilik kavramları genelde doruğa çıkarak verilse de, bazen de pasivize olarak işlenmiştir. Yaban adlı eserinde de görüldüğü gibi, Türk köylüsünün Kurtuluş Savaşı sürecindeki etkisi oldukça pasivize şekilde ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi olarak da Trablusgarp, Balkan ve I.Dünya Savaşları süresince oldukça bitkin, umutsuz ve çaresiz kalmaları sonucunda bir de buna Kurtuluş Savaşı sırasında İstanbul Hükümeti'nin ve onun baskısı altında olan işbirlikçi esnafın, din görevlilerinin Anadolu halkı üzerindeki olumsuz propagandası sonucunda henüz ulus olma bilincini kazanamamış olmalarından dolayı milliyetçilik anlayışını kavrayamadıklarını şu satırlarda görmekteyiz.

“Bekir Çavuş:

–Biliyorum beyim sen de onlardansın emme.

–Onlar kim?

–Aha, Kemal Paşa'dan yana olanlar...

–İnsan Türk olur da nasıl Kemal Paşa'dan yana olmaz?

–Biz Türk değiliz ki, beyim.

–Ya nesiniz?

–Biz islamız, elhamdülillah... O senin dediklerin Haymana'da yaşarlar”²³¹.

Yazar, Yaban'da Türk milletini Bozkır kültürüyle özdeşleştirmiştir. Türk milleti tanımını, “Biz Bozkır çocuklarıyız, Bozkır bir meyve verdi ki onun adına Türk milleti dediler. Bu milletin başı, Bozkırların taşına bağlıdır. Bozkır ve yayla...

²³⁰ Cemile Şahin, a.g.e., s. 49.

²³¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Yaban**, s. 203.

Eğer bizi bundan ayırırsanız derhal parçalanırsınız. Bozkırlar ve yaylalar... Ta Sarı denizden, Gobi çölünden, Tibet'ten, Karadeniz'e, Akdeniz'e ve kırmızı denize kadar uzanan bozkırlar ve yaylalar iskeleti... İşte bizim vatanımız budur. Biz buradan doğduk, buradan yayıldık, buraya bağlı kaldığımız müddetçe dileğimize de bağlı kaldık. Bütün cihana hakimiyeti, kültürü, siteyi, cemiyet kanunlarını bu bozkırların vermesi ve bu bozkırlardan inenlerin yapması acaba sebepsiz midir? Çünkü Bozkır güzeldir, engindir, fakat merhametsizdir. Türk milleti bu bozkırların ve yaylaların üstünde hareket ve kudretini kaybettiği gün daima onun elinde zebun kaldı ve iptidaileşti²³²” yaparak, Türk milletinin bütün tarihinin bozkırların ve yaylaların zor şartlarındaki mücadelelerine benzetmiştir.

Yakup Kadri, toplumda öngörü halini alan Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasını sadece Mustafa Kemal Atatürk başardı, düşüncesine karşılık şunları açıklama gereği duymuştur ki bu da Atatürk'ün benimsediği düşüncedir. “...Eğer Anadolu köyü defterin anlattığı köyse demek ki halk hiçbir şey yapmadı, ne yaptıysa Şef yaptı. Fakat bu yalnız halka değil, Şef'e de iftiradır. Şef bütün nutuklarında daima ve ısrarla bütün şerefi halka veriyordu. Bunun mahviyet tarafı kendini söylemeyişidir. Halk için söylediği ise hakikatın kendiydi. Evet, hakikatın kendi. Vatanı dört taraftan saran istilaya karşı her yerde halk kendi kendine, henüz Şef de Anadolu'da değilken, emirsiz, kumandasız efendi millet olmanın ezeli insiyakile, yurdunu müdafa için şahlanıyordu. Halk ruhunun bu kendiliğinden şahlanmasıdaki cevher; Şef bu cevheri gördü. Milli Mücadele dediğimiz o büyük destan o görüşle bu cevherin birleşmesidir. Ne yalnız Şef, ne yalnız halk; ikisini birden görmeyen hakikatın bütününü göremez”²³³. İşte bu anlayış, gerçekte, Türk Milletinin hem Ata'sına, hem de kendine duyduğu saygı ve güvenin tam kendisidir. Ve bu mükemmel birliktelik sonucunda da Türkiye Cumhuriyeti bağımsızlığını kazanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk de aşıladığı milli ruh sayesinde hem halkının gönlünde ebediyete kadar yer etmiştir, hem de bütün dünyanın saygınlığını kazanmıştır.

---

²³² A.g.e., s. 165.

²³³ İsmail Habib Sevük, Gene Yaban, **Cumhuriyet**, 10 Nisan 1940.

Yakup Kadri, Anadolu için yanıp tutuşan, Atatürkçü, devletçi, laik ve kendi özünde benimsediği milliyetçi bir yapı içerisinde. Eserlerindeki karakterlerin çoğu, iç dünyaları sevgi dolu, düzensizlik kurbanı, törelere, geleneklere, geçmişine bağlı kişilerdir. Hemen hemen bütün eserlerinde tarihsel olaylara bağlı insanların kişiliklerini yansıtmaktadır. Yakup Kadri'nin millet sevgisi şu satırlarda ortaya koymuştur: Ait oldukları milletin inançlarını, gazalarını, hezimetlerini, elem ve neşelerini ifade eden o büyük halk ve millet şairleri, benim için daima mübarektirler. Şair denilen mahluk biraz evliya ile kahraman arasında bir şey olmalıdır. Batı'nın ve Doğu'nun eski şairleri böyleydi. Bir sanatçının geçmişi ne kadar kuvvetli olursa olsun meydana koyacağı eserin malzemesini mutlaka hayattan almak zorundadır. Türk için sadeliğe doğru gitmenin manası, aslına doğru gitmektir. Orta ve Küçük Asya'nın en sade milleti Türklerdir, sözü ile Yakup Kadri, Türk Milletinin önemini Dünya milletleri arasında önemli bir yere oturtmuştur.

Fransız realistlerinden etkilenen yazar, romanlarında toplumsal yapıdaki değişimleri, çeşitli kesitleriyle ortaya koymuştur. Milliyetçilik çizgisine bağlı kalan yazar, eserlerin aynı zamanda hem toplumun sosyal yönlerini hem de siyasal yönlerini işlemiştir. Yenilikçi olan yazar, Türkiye'nin çağdaşlaşması sürecinde eserleri üzerinden paylaştığı düşüncesiyle, üzerine düşen görevi yerine getirmiştir. Yazar, milli değerlere bağlı kalmak kaydıyla Batı düşüncesindeki çağdaşlığı hoş görmüştür.

SONUÇ

Cumhuriyet dönemi Türk yazarları arasında en dikkate değer şahsiyetlerinden olan Yakup Kadri; yazdıklarıyla olsun, yaptığı görevlerle olsun Milli Mücadele öncesi ve Milli Mücadele sonrası dönemlerde çok önemli işlerin içerisinde bulunmuştur. Kendi benliğini bulduğu ilk yıllarda toplumdan uzak, bireysel ve soyut konulara yönelmiş olmasına rağmen; Osmanlı Devleti'nin, Trablusgarp ve Balkan Savaşları'ndan mağlup olarak ayrılmasından sonra insanların perişanlığına şahit olmuş ve I. Dünya Savaşı'nda, Çanakkale Cephesi'nde Büyük Türk Milleti'nin uyanmasını sağlayan Büyük Asker Mustafa Kemal'in başarısını coşkuyla karşılamasıyla hem sanat yönünde hem de topluma bakış yönünde çok önemli değişiklikler yaşamıştır.

Yakup Kadri, içinde yaşadığı topluluğun 1908-1923 arasındaki gözyaşı ve kan dolu hayatını, zaman zaman hassas bir şiire sapsına rağmen, onu, yakın çevrenin meselelerine adeta zorla bağlamış ve bu yoldan bir dereceye kadar ahlakçı ve ıslahatçı görünmesine sebep olmuş ve onu teklifler yapan bir yazara doğru götürmüştür. Yakup Kadri'ye sosyal yazar unvanını kazandıran özellik buradan gelmektedir.

Batı ve bilhassa Fransa, Yakup Kadri'nin şahsiyeti, dünya görüşü ve sanatı üzerinde bariz tesirler bırakmıştır. Yirmi ile otuz yaşları arasında dünyaya Nietzsche ve Schopenhauer gibi bedbin filozofların, İbsen ve Maupassant gibi bedbin naturalist yazarların fikir ve eserleri ardından bakan yazar, bu arada Maurice Barres'in eserleriyle karşılaşmış; bunların tesiriyle aşırı ferdiyetçi olmuştur. Onun bu hali, hadiselerin şahsiyetine hakim oluşuna kadar devam etmiştir. Rahmet(1917) adlı eseri bu geçişin kesin ifadesini taşımaktadır. Ferdiyetçiliği bırakışında ve Ziya Gökalp'in

Türkçülüğünden milliyetçiliğe doğru gidişinde de Barres'in oldukça fazla etkisi olmuştur²³⁴.

Yakup Kadri, I. Dünya Savaşı yıllarında ülkenin yaşadığı sıkıntı ve yoksulluk gerçeği karşısında realizme yönelmiş. İçinde yaşadığı toplumu ve bu toplumun sorunlarına çare bulma ihtiyacı duymuştur. İşte bu yüzden de ilk başlarda benimsediği “sanat sanat içindir” görüşünden sıyrılıp bulunduğu toplumu kucaklama yolunu seçerek “sanat toplum içindir” anlayışına yönelmiştir.

Eserlerinin temelini oluşturan hikayelerini Servet-i Fünun, İkdam ve Dergah adlı dergilerde yayımlamıştır. Müstakil sanat, müstakil vatanda olabilir, diyen yazar, savaş ve çöküş yıllarının sancılarını çekmiş. Bu yolda yazmış olduğu hikayelerini daha sonra Rahmet ve Milli Savaş Hikayeleri'nde ortaya koymuştur. O'nun eserlerinde genellikle kahramanlar; dıştaki olaylardan etkilenerek kendi iç dünyalarının oluşumunu sağlayarak toplumun gereksinimlerine cevap veren bireylerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Yakup Kadri, “romanlarında toplumsal yapıdaki değişimleri, çeşitli kesitleriyle ortaya koyar. Milliyetçilik çizgisine bağlı kalan yazar, tezli sosyal romanlar yazar ve aşka da yer verir. Yenilikçi olan Yakup Kadri, Türkiye'nin çağdaşlaşması sürecinde üzerine düşen görevi yapar. Milli değerlere bağlı kalmak kaydıyla Batı'ya açılır. Milli Mücadele'den sonra yeni bir edebiyat, bir destan edebiyatı başlaması gerektiği görüşüne varır”²³⁵.

Yakup Kadri, eserlerinde yaşadığı dönemleri anılarına başvurarak romanlaştırıp yazmıştır. Yaşadığı dönemler her ne kadar kötü olsa da; O, eserlerinde daima iyimserliği ve Türk Milleti'ne duyulan güveni vermeye çalışmıştır. Tanık olduğu şeyleri kağıda çok iyi döken yazarın gözlem gücü ve yorumlama gücü oldukça kuvvetlidir. Romancılığı “Kiralık Konak”la başlayan yazar daha sonraki,

---

²³⁴ Niyazi Akı, **a.g.e.**, s. 255.

²³⁵ Hüseyin Tuncer, **a.g.e.**, s. 461.

Ankara, Yaban, Sadam ve Gomore, Panaroma, Zoraki Diplomat, Politika'da 45 Yıl, Atatürk, eserlerinin hemen hemen çoğunda Atatürk'ten söz eder, O'na duyduğu güveni ve hayranlığı işleyerek toplumun da bundan bir pay çıkarmasını amaç edinmiştir.

Mustafa Özbacı'nın dediği gibi; O'nun romanlarının içindeki yaşamda, Tanzimat'tan Cumhuriyet Türkiye'si'ne uzanan zaman dilimi içerisinde cereyan eden önemli sosyal, siyasi ve tarihi olaylar bir mantık silsilesi içinde ve adeta kronolojik bir sırayla sergilenmiştir²³⁶.

Yakup Kadri'nin eserlerinde seçtiği kahramanların vücutlarındaki milli mücadeleyi iliklerine hissedışı ve ferdiyetten kurtuluşu birden bire olmaz. Yakup Kadri bu kahramanlarını adam akıllı hırpalamakla kalmaz, benliklerini ezer, onları ateşten geçirerek olgunlaşmalarını sağlar. Bu tarzda olgunlaşma, onun bağlandığı mistisizmden ileri gelmektedir²³⁷.

Yakup Kadri'nin eserlerindeki gerek Osmanlı motifleri olsun, gerekse Cumhuriyet motifleri olsun; yaptığı bütün eylemlerinin özünde Türk toplumunu bilinçlendirmek ve Cumhuriyetle birlikte edindiğimiz kazanımlarımızın insanlarımız tarafından benimsenip, Türkiye Cumhuriyeti'nin sürekliliğinin devam etmesine bütün Türk Milleti'nin sahip çıkmasını sağlamaktır. Bunun mücadelesini de yaşamı boyunca sürdürmüştür.

Burada şu söylemek gerekirse, Yakup Kadri hemen hemen bütün eserlerinde; Türk insanının zor şartlardaki durumu anında ortaya koyduğu refleksleri karşısında, hiçbir zaman özündeki bağımsızlık ruhundan, benliğindeki çağdaşlık hedefinden ve kendi ayakları üzerinde dik durmasından ödün vermediğini anlatmaya çalışmıştır. Eserlerinde işlenen konular birçok yazarın kalemine girmiş olsa bile, ortaya koyduğu özgün anlatım, seçtiği yalın ve sade dil, inandığı Çağdaş Türkiye

---

²³⁶ Mustafa Özbacı, **a.g.m.**, s. 164.

²³⁷ Sema Uğurcan, **a.g.m.**, s. 49.

görüntüsü, onun Türk milleti içinde önemli bir yere oturmasını sağlamıştır.

Yazın hayatına hikayelerle köşe yazılarıyla giren Yakup Kadri, fikir analizinde doruğa ulaştığı romanlarında, her eserini, kendi düşünce dünyası perspektifinde, bir tez titizliğinde kaleme almıştır. Türk milletinin geçmişinden ders alarak zorlu mücadeleler sonucunda elde ettiği Türkiye Cumhuriyeti'ni ve onun ayrılmaz parçası olan devrimleri her türlü tehlikelere karşı koruması gerektiğini, halkın kendi yaşamı açısından önem arz ettiğini; bütün yaşamı boyunca yazdığı eserlerde, geçmişten örnekler vererek Türk milletine anlatmaya çalışmıştır.

Yakup Kadri, yazdığı çoğu eserini yaşadığı dönemden sonra kaleme almıştır. Bu da, ona olayları süzüşü, toplumun olaylara bakışı ve yaşanan olaylarda halkın tepkisini görmesi açısından, kısaca yaşanmışlığı halkın lehine çevirmesi bakımından bir fırsat vermiştir.

Yakup Kadri'nin özellikle Cumhuriyet döneminde yazdığı eserlerinin içeriğinde, devrimlerin yararlarının, halkın çoğunluğu tarafından tam manasıyla algılanmadığını ortaya koymuştur. Bunun nedeninin de, o dönemde yönetici konumunda bulunanların büyük bir kısmının; millete devrimleri anlatma; devrimlerin, halkın yaşamını kolaylaştırma özelliğini gösterme; devrimlerin, Türk milletinin çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşması aşamasındaki temel taşlardan biri olduğunu aşılama yolunu seçmemiş olmalarından kaynaklandığını belirtmiştir. Bunun yerine; yönetici kesimin, devrimlerin yararını kendi çıkarları, kendi nüfuzları uğruna kullandıklarını anlatmıştır. Bilmeliyiz ki; devrimlerin önemi, bunca yıl geçmesine rağmen Türk milletine tam olarak benimsetilseydi, hiç kimsenin kendi çıkarları milletin menfaatlerinin önüne geçmemiş olsaydı; Türk milleti günümüzde daha çağdaş, daha demokrat, daha laik, daha çalışkan ve her kulvarda daha güçlü bir devlet konumunda olurdu. Görülüyor ki; Türk milletinin, çağdaş medeniyetler seviyesinin şartlarını oluşturan bütün alanlarında yarışabilmesi için; Türk milletini oluşturan her bireyin devrimleri, çok güçlü bir şekilde en içten duygularla sahiplenme zorunluluğu kaçınılmazdır.

Sonuçta diyebiliriz ki; Yakup Kadri, yaşadığı süreç zarfında Türk milletinin; Tanzimat'tan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve Cumhuriyet'in işleyişi aşamasındaki yaşantısını ele almaya çalışmıştır. Tarihsel süreç boyunca toplumdaki bireysel ilişkilerden yola çıkarak toplumun bütününe ilgilendiren olaylara yönelmiştir. Kendi yaşamı boyunca özünde oluşturduğu milli ruh anlayışını, eserlerinde kahramanlar vasıtasıyla Türk milletine iletme imkanı bulmuştur. Yaşamı boyunca edindiği deneyimlerinin sonucunda; Atatürk'e bağlılığı ve O'nun ayrılmaz parçası olan devrimlerinin Türk milleti için gerekliliğini benimsemiş olmanın mutluluğuyla, eserlerindeki çağdaşlık düşüncesini bir nakış gibi işlemiştir. Ve bütün yaşamı boyunca geleceğe hep iyimser bir gözle bakmıştır.

KAYNAKLAR

A- Gazeteler

- 1- Cumhuriyet, 30 Mart 1940.
- 2- Cumhuriyet, 12 Mart 1977.
- 3- Cumhuriyet, 10 Nisan 1940.

B- Kitaplar ve Tezler

- 1- Akı, Niyazi, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu**, 1.baskı, İletişim yay., İstanbul, 2001.
- 2- Atatürk, Mustafa Kemal, **Nutuk** (Haz. Zeynep Korkmaz), Atatürk Araştırma Merkezi, , 1995.
- 3- Banarlı, Nihat Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II**, Milli Eğitim basımevi, İstanbul, 1971, s. 1201.
- 4- Banarlı, Nihat Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2004, s. 1201.
- 5- Ender, Muzaffer, **Milli Edebiyat ve Sonrası**, İstanbul, 1967.
- 6- Enginün, İnci, **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları**, Dergah yay., İstanbul, 1983.

- 7- Kabaklı, Ahmet, **Türk Edebiyatı**, C.III, 3.baskı, Türk Edebiyatı yay., İstanbul, 1985.
- 8-Kaplan, Mehmet; Enginün, İnci; Kerman, Zeynep; Birinci, Necat; Uçman, Abdullah, **Atatürk Devri Türk Edebiyatı I**, Kültür Dekanlığı yay., s. 397. Bkz., Abdülhak Şinasi Hisar, **Milliyet**, 26 Mart 1928.
- 9- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, **Ankara**, 4. baskı, Remzi kitabevi, İstanbul, 1993.
- 10- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, **Hüküm gecesi**, 1. baskı, Bilgi yay., Ankara, 1966.
- 11- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, **Kiralık Konak**, 4. baskı, Remzi kitabevi, İstanbul, 1993.
- 12- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, **Nur Baba**, 12.baskı, İletişim yay., İstanbul, 2005.
- 13- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, **Bir Sürgün**, 2. baskı, İletişim yay., İstanbul, 1987.
- 14- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, **Yaban**, 12. baskı, Birikim yay., İstanbul, 1977.
- 15- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, **Sodom ve Gomore**, 12. baskı, İletişim kitabevi, İstanbul, 2002.
- 16- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, **Panorama I-II**, 2. baskı, Remzi kitabevi, İstanbul, 1993.
- 17- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, **Zoraki Diplomat**, 2. baskı, İletişim yay., İstanbul, 1998.

- 18- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, **Atatürk**, 5. baskı. İletişim yay., İstanbul, 1991.
- 19- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, **Ergenekon**, Kùltür Bakanlığı yay., Ankara, 1981.
- 20- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, **Vatan Yolunda**, 6. baskı. İletişim yay., İstanbul, 1991.
- 21- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, **Hep O Şarkı**, 5. baskı, İletişim yay., İstanbul, 1987.
- 22- Kudret, Cevdet, **Meşrutiyetten Cumhuriyete**, Bilgi yay., Ankara, 1967.
- 23- Kurdakul, Şükran, **Çağdaş Türk Edebiyatı 2**, 5. baskı, Evrensel yay., İstanbul, 2002.
- 24- Oğuzkan, A.Ferhan, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu**, 2.baskı, Varlık yay., İstanbul, 1968.
- 25- Öksüz, Yusuf Ziya, **Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi**, 1. baskı, Ankara, 1995.
- 26- Öztürk, Kenan, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Siyasi Yaşam**, Yeditepe Ün., Sosyal Bilimler Enst., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
- 27- Şahin, Cemile, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Türk Devrimi**, Dokuz Eylül Ün., Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enst., Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1999.
- 28- Tuncer, Hüseyin, **Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı**, Akademi kitabevi, İzmir, 1994.

29- Türkes, Mustafa, **Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi**, İmge yay., Ankara, 1999.

30- Uyguner, Muzaffer, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu**, 1.baskı, Bilgi yay., Ankara, 1993.

31- Yanardağ, Merdan, **Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi**, Yalçın yay., İstanbul, 1988.

C- Makaleler

1- Akyüz, Kenan, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, **Türkoloji**, II/1(1969), ss.158-189.

2- Arıkoğlu, Damar, Hatıralarım, **Yücel**, VIII(1939), s. 47.

3- Aydemir, Şevket Süreyya, Yaban, **Kadro**, S. 18(1933), ss. 81-87.

4- Balcı, Yunus, Türk Romanında Aydın Sorunu, **Hece**, Öncü basımevi, S. 65/66/67(2002), ss.281-292.

5- Baydar, Mustafa, Yakup Kadri İle, **Varlık**, S. 762(1971), s. 3.

6- Enginün, İnci, Milli Mücadele Edebiyatında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Erdem**, TTK basımevi, I/2(1985), ss. 477-492.

7- Dizdaroğlu, Hikmet, Fecr-i Ati Topluluğu, **Ulusal Kültür**, II/5(1979), ss. 78-120.

8- Doğan, Mehmet H., Türk Romanında Kurtuluş Savaşı, **Türk Dili**,

XXXIV/298(1976), ss. 1-40.

9- İleri, Selim, Yakup Kadri ve Kiralık Konak, **Yeni Ufuklar**, XXII/257(1975), ss.20-26.

10-Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, Bir Kıssa ve Bir Hisse, **Kadro**, S. 14(1933), ss. 25-27.

11- Kavcar, Cahit, Romanda Tasvirin Psikolojik Yönü, **Türkoloji**, Ankara Üniv. basımevi, V/I(1973), ss. 157-164.

12- Özbalcı, Mustafa, Hüküm Gecesi Üzerine, **Türk Dili**, L/406(1985), ss. 165-169.

13- Su, Hüseyin, Adalardan Bir Roman Kıtası Panorama, **Hece**, Öncü basımevi, S. 65/66/67(2002), ss. 609-621.

14- Tör, Vedat Nedim, İşte Bir Roman 'Yaban', **Kadro**, S. 16(1933), ss. 47-49.

15- Uğurcan, Sema, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Kahramanlarında Değişme, **Türk Dili**, S. 463(1990), ss. 47-55.

E K

ESERLERİ

HİKAYE

Bir Serencam (1913, sade dille 1943),
Rahmet (1923, Bir Serencam'la birlikte 1943),
Milli Savaş Hikayeleri (1947).

ROMAN

Kiralık Konak (1922),
Nur Baba (1922),
Hüküm Gecesi (1927, sade dille 1968),
Sodom ve Gomore (1928, sade dille 1966),
Yaban (1932),
Ankara (1934),
Bir Sürgün (1937),
Panorama (2 cilt, 1953-54),
Hep O Şarkı (1956).

MENSUR ŞİİRLER

Erenlerin Bağından (1922),
Okun Ucundan (1940),
Kır Mektupları (1922),
Siyah Saçlı Yabancı (1914),
Bahara Dair Bir Hitabe (1911),

İstımdat (1910),
Eylül (1910),
Badıbanım Bir Mendil Oldu (1910),
Yıldızların Bikesliği (1910).

ANI

Ergenekon (1929),
Zoraki Diplomat (1955),
Anamın Kitabı (1957),
Vatan Yolunda (1958),
Politikada 45 Yıl (1968),
Gençlik ve Edebiyat Hatıralar (1969).

MONOGRAFİ

Ahmet Haşım (1934),
Atatürk (1946).

ÇEŞİTLİ MAKALELERİ

“İzmir’den Bursa’ya” (H. Edip, F. Rıfki, M. Asım ile, 1922),
“Kadınlık ve Kadınlarımız” (1923),
“Seçme Yazılar” (F. Rıfki, R. Eşref ile, 1928),
“Alp Dağlarından” (1942),
“Miss Chalfrin'in Albümünden” (1919).

KİTAPLAŞMAMIŞ OYUNLARI

“Nirvana” (Resimli Kitap, 1909),

“Veda” (Resimli Kitap, 1909),

“Sağanak” (İstanbul Şehir Tiyatrolar Kitaplığı.),

“Mağara” (Varlık,1934).